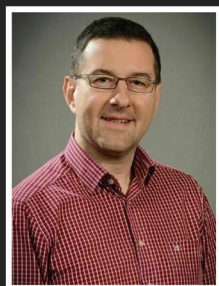

Polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego

Celem badawczym tej książki jest współczesna polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego. Ogólna hipoteza badań jest taka, że Francja uczyniła znacznie więcej dla ochrony i promocji języka francuskiego niż dla swoich języków regionalnych. Próba badawcza składa się ze 160 oficjalnych dokumentów, rozporządzeń, dekretoów, pism okólnych i raportów dotyczących języka francuskiego we Francji, które określają jego użycie w różnych dziedzinach: edukacji, sądownictwie, środkach masowego przekazu, służbach administracyjnych, kulturze, życiu gospodarczym itd. Jeśli chodzi o techniki badawcze, wykorzystujemy analizę dokumentów, które odnoszą się do języka francuskiego, regulując jego użycie na wielu polach zastosowania i interwencji. Książka ta jest pierwszą tego typu publikacją, która w sposób kompleksowy przedstawia politykę językową państwa wobec własnego języka. Badana problematyka jest niezwykle aktualna w szerokiej skali. Treść jest dobrze skonstruowana, zapewnia dobry przegląd i jakość kompozycji.

Zoran Nikolovski jest profesorem na Uniwersytecie w Bitoli "Św. Klemensa z Ochrydy" w Północnej Macedonii. Jego zainteresowania naukowe obejmują socjolingwistykę, politykę językową, kontakt językowy i leksykologię. Jest odznaczony przez Francję tytułem Kawalera Orderu Palm Akademickich, przyznawanym za wyjątkowe zasługi w dziedzinie edukacji.

Nikolovski

WYDAWNICTWO
NASZA WIEDZA

Polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego

Polityka lingwistyczna Francji wobec języka francuskiego

Zoran Nikolovski

Zoran Nikolovski

Polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

Zoran Nikolovski

Polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego

**Polityka lingwistyczna Francji wobec języka
francuskiego**

FOR AUTHOR USE ONLY

ScienciaScripts

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

This book is a translation from the original published under ISBN 978-620-3-86078-8.

Publisher:

Scienica Scripts

is a trademark of

Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the OmniScriptum S.R.L Publishing group

str. A.Russo 15, of. 61, Chisinau-2068, Republic of Moldova Europe

Printed at: see last page

ISBN: 978-620-3-72531-5

Copyright © Zoran Nikolovski

Copyright © 2021 Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the OmniScriptum S.R.L Publishing group

FOR AUTHOR USE ONLY

Polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego

Polityka lingwistyczna Francji wobec języka francuskiego

FOR AUTHOR USE ONLY

Polityka lingwistyczna Francji wobec języka francuskiego

FOR AUTHOR USE ONLY

Polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego

FOR AUTHOR USE ONLY

Spis treści

WPROWADZENIE (ANGIELSKI)	10
I OGÓLNE TEORETYCZNE PODEJŚCIE DO POJĘCIA <i>POLITYKI JĘZYKOWEJ</i>	13
1. SEMESTRALNA <i>POLITYKA JĘZYKOWA</i>	15
1. 1. <i>POLITYKA JĘZYKOWA</i>	15
1. 2. <i>ZARZĄDZANIE JĘZYKAMI</i>	16
1. 3. <i>PRAWODAWSTWO DOTYCZĄCE JĘZYKA</i>	18
2. PLANOWANIE JĘZYKOWE I NORMALIZACJA JĘZYKOWA	19
2. 1. <i>PLANOWANIE JĘZYKOWE</i>	19
2. 2. <i>STANDARYZACJA JĘZYKA</i>	24
3. <i>POLITYKA JĘZYKOWA, PLANOWANIE JĘZYKOWE LUB ZARZĄDZANIE JĘZYKAMI</i>	28
3. 1. <i>POLITYKA JĘZYKOWA A PLANOWANIE JĘZYKOWE</i>	29
3. 2. <i>PLANOWANIE JĘZYKOWE A ZARZĄDZANIE JĘZYKAMI</i>	33
4. PRZEGLĄD <i>POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI</i>	35
4. 1. <i>POLITYKA JĘZYKOWA FRANCJI PRZED REWOLUCJĄ FRANCUSKĄ</i>	37
4. 2. <i>POLITYKA JĘZYKOWA FRANCJI PO REWOLUCJI FRANCUSKIEJ</i>	40
II WSPÓŁCZESNA <i>POLITYKA JĘZYKOWA FRANCJI WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO</i>	48
5. OKRESY KSZTAŁTOWANIA SIĘ WSPÓŁCZESNEJ <i>POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO</i>	49
5. 1. <i>PIERWSZY OKRES FRANCJI WSPÓŁCZESNA <i>POLITYKA JĘZYKOWA WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO</i></i>	51
5. 2. <i>DRUGI OKRES FRANCJI WSPÓŁCZESNA <i>POLITYKA JĘZYKOWA WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO</i></i>	53
5. 3. <i>TRZECI OKRES WSPÓŁCZESNEJ <i>POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO</i></i>	56
6. JĘZYK FRANCUSKI JAKO ŚRODEK INFORMOWANIA KONSUMENTÓW I OCHRONY PRACOWNIKÓW	60
6. 1. <i>INFORMOWANIE KONSUMENTA</i>	61
6. 2. <i>OCHRONA PRACOWNIKÓW</i>	63
7. JĘZYK FRANCUSKI W <i>NAUCE I TECHNICIE</i>	65
7. 1. <i>IMPREZY, SEMINARIA I KONGRESY</i>	65
7. 2. <i>CZASOPISMA I PUBLIKACJE</i>	67
7. 3. <i>EDUKACJA, EGZAMINY, EGZAMINY WSTĘPNE I PRACE DYPLOMOWE/DYSERTACJE</i>	68

8. INTERAKCJA MIĘDZY JĘZYKIEM FRANCUSKIM A SŁUŻBAMI PUBLICZNYMI FRANCJI W DRUGIEJ POŁOWIE XX WIEKU	70
8. 1. SŁUŻBY PUBLICZNE I WEWNĘTRZNE STOSOWANIE JĘZYKA FRANCUSKIEGO	72
8. 2. USŁUGI PUBLICZNE I PROMOCJA JĘZYKA FRANCUSKIEGO JAKO JĘZYKA KOMUNIKACJI MIĘDZYNARODOWEJ	75
8. 3. WZBOGACENIE TERMINOLOGICZNE JĘZYKA FRANCUSKIEGO	79
9. WZBOGACENIE TERMINOLOGICZNE JĘZYKA FRANCUSKIEGO	82
9. 1. SYSTEM INSTYTUCJI SŁUŻĄCYCH WZBOGACANIU JĘZYKA FRANCUSKIEGO	83
9. 2. ROLA PAŃSTWA WE WZBOGACANIU SIĘ SYSTEMU FRANCUSKIEGO	85
9. 3. DELEGACJA OGÓLNA DS. JĘZYKA FRANCUSKIEGO I JĘZYKÓW FRANCJI	86
9. 4. ROLA KOMISJI DS. SPECJALISTYCZNEJ TERMINOLOGII I NEOLOGII	87
9. 5. KOMISJA OGÓLNA DS. TERMINOLOGII I NEOLOGII	88
9. 6. AKADEMIA FRANCUSKA	90
9. 7. INNI PARTNERZY W SYSTEMIE WZBOGACANIA JĘZYKA FRANCUSKIEGO	91
9. 8. WSPÓŁPRACA Z KRAJAMI FRANKOFOŃSKIMI	92
10. PRZEGLĄD SYTUACJI JĘZYKA FRANCUSKIEGO W MEDIACH MASOWYCH WE FRANCJI U schyłku XX WIEKU	93
10. 1. JĘZYK FRANCUSKI W ŚRODKACH MASOWEGO PRZEKAZU	94
PODSUMOWANIE (j. angielski)	100
PODSUMOWANIE (Francja)	105
BIBLIOGRAFIA	110
CORPUS	119
ZAŁĄCZNIKI	130
INDEKS TERMINÓW	131
STRESZCZENIA I WNIOŚKI	133
Curriculum vitae of Zoran Nikolovski	156
Curriculum vitae de Zoran Nikolovski	158

*"Człowiek państwa, jeśli uda mu się (...) kontrolować przebieg
języka w jednym z etapów, dodaje do swojej władzy inną władzę,
anonimową i skuteczną".*

Claude Hagège
"L'homme de paroles"
Paryż, 1985, s. 203.

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

WPROWADZENIE (ANGIELSKI)

Celem badawczym tej książki jest współczesna polityka

językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego.

Książka składa się z trzech części.

W pierwszej części, w której przedstawiamy ogólne teoretyczne podejście do pojęcia *polityki językowej*, definiujemy ten tematyczny termin i jego pochodzenie, a następnie precyzujemy jego znaczenie w porównaniu z synonimami: *planowaniem językowym* i *ustawodawstwem językowym*.

W drugiej części przedstawiamy krótki zarys sytuacji demolingwistycznej języka francuskiego we Francji, opisujemy kilka przyczyn jego ekspansji, a później - stagnacji i upadku. W tej części przedstawiamy również krótki przegląd początków interwencji językowych we Francji.

Obszarem badawczym trzeciej części jest współczesna polityka językowa, którą Francja stosuje w odniesieniu do języka francuskiego. W tej części analizujemy trzy okresy, które składają się na tę politykę, oraz przedstawiamy wyniki badań nad polityką językową w obszarach jej zastosowania i interwencji: *życie gospodarcze*, poprzez język francuski w dostarczaniu informacji konsumentom i ochronie pracowników, *nauka i technika*, czyli język francuski podczas imprez, seminariów i kongresów, język w czasopiśmie i publikacjach, jak również jego stan w edukacji, podczas egzaminów, testów wstępnych i prac dyplomowych, oraz *usługi publiczne*, czyli zastosowanie języka francuskiego w komunikacji wewnętrznej i międzynarodowej oraz wzbogacanie jego słownictwa. Na koniec przedstawiamy stan w środkach *masowego przekazu*.

Ogólna hipoteza badań jest taka, że Francja uczyniła znacznie więcej dla ochrony i promocji języka francuskiego niż dla swoich

języków regionalnych.

Próba badawcza składa się ze 160 oficjalnych dokumentów, rozporządzeń, dekrétów, pism okólnych i raportów odnoszących się do języka francuskiego we Francji, które określają jego użycie w różnych dziedzinach: edukacji, sądownictwie, środkach masowego przekazu, służbach administracyjnych, kulturze, życiu gospodarczym itp.

Jeśli chodzi o *techniki badawcze*, wykorzystujemy *analizę dokumentów*, które odnoszą się do języka francuskiego, regulując jego użycie w wielu obszarach zastosowań i interwencji.

FOR AUTHOR USE ONLY

**I OGÓLNE TEORETYCZNE PODEJŚCIE DO POJĘCIA
*POLITYKI JĘZYKOWEJ***

FOR AUTHOR USE ONLY

1. SEMESTRALNA POLITYKA JĘZYKOWA

Przy określaniu terminu *polityka językowa* konieczne jest opisanie kilku innych, implicite wchodzących w skład powyższego pojęcia tematycznego. Stanowią one ze swej istoty determinanty, tj. zasilają: *politykę językową* (w wąskim znaczeniu), *planowanie językowe* oraz *ustawodawstwo językowe*.

1. 1. POLITYKA JĘZYKOWA

Termin *polityka językowa* (*politique linguistique*) jest najbardziej wszechstronny i charakteryzuje się największą syndykacją. Zawiera on w sobie każdą decyzję dotyczącą kierowania i regulowania użycia jednego lub więcej języków w komunikacji z organizacją lub podczas wykonywania jakiegokolwiek usługi, niezależnie od charakteru lub wielkości organizacji lub kształtu tej decyzji. Forma może być określona poprzez zwykły wniosek, poprzez sporządzenie listy standardowych terminów, poprzez przepisy dotyczące zarządzania, wytyczne dla całego personelu jakiegokolwiek organizacji lub niektórych jej poszczególnych członków poprzez wewnętrzne, już uchwalone akty prawne przez ministerstwo, jakkolwiek organizację pozarządową lub poprzez ustawy, które muszą być uchwalone przez parlament.

Na przykład, niektóre firmy decydują się na wprowadzanie na rynek swoich produktów wyłącznie w języku angielskim, nie zwracając uwagi na język czy wiek nabywcy. Polityka językowa innych firm reprezentuje używanie języka kraju, w którym mają one

swoje biura lub sprzedają produkty. Interesujące jest to, że każde z tych biur może używać lokalnego języka, gdy komunikuje się z centralą firmy w danym kraju. W przeciwieństwie do tego, wielu amerykańskich operatorów filmowych zazwyczaj wysyłało w dowolne miejsce na świecie oryginalne wersje filmów bez konieczności martwienia się o bezpieczeństwo lub autoryzację do wykonywania tłumaczeń lub nadsynchronizacji z innymi językami.

W szerszym znaczeniu, termin *polityka językowa* obejmuje pojęcia *planowania językowego* i *ustawodawstwa językowego*. W rzeczywistości, w codziennym użyciu, w bezpośrednim znaczeniu tego słowa, termin *polityka językowa* jest często używany jako synonim *ustawodawstwa językowego*.

Na przykład, jak kiedyś stwierdzono w polityce językowej Quebecu, polityka językowa Francji, Kanady, Stanów Zjednoczonych lub Organizacji Narodów Zjednoczonych, termin ten zawiera wszystkie niespójności i trudności, ponieważ nie wiemy. Odnosi się to do ustaleń dotyczących konkretnego stanu, ustaleń dotyczących wewnętrznego zarządzania komunikacją, wszelkich przepisów konstytucji, ustawy, która określa status i regulację użycia języków na terytorium politycznym lub dotyczących przepisów innych ustaw, które określają użycie języka. Mimo to może odnosić się do zupełnie innej dziedziny, jak sprzedaż produktów motoryzacyjnych i spożywczych.

1. 2. ZARZĄDZANIE JĘZYKAMI

Termin *Zarządzanie Językiem (aménagement linguistique)*

oznacza wszelkie działania podejmowane przez państwo, regulujące używanie języków na jego terytorium. Dlatego każdy projekt *Zarządzanie Językiem* ma przede wszystkim charakter polityczny, tzn. odnosi się do globalnej organizacji życia społecznego, czyli sposobu, w jaki społeczeństwo określa swoją przyszłość poprzez swoje instytucje polityczne.

Sposób, w jaki jest on pomyślany i realizowany, *Zarządzanie Językiem* zależy bezpośrednio od koncepcji języka w sensie ogólnym, zawierającej jego dwie funkcje: *funkcję komunikacyjną* i *funkcję integracji społecznej*. Funkcja komunikatywna w punktach kontaktowych jest oczywista i łatwiejsza do zaakceptowania, natomiast druga funkcja tła społecznego, a jest ona politycznie delikatna i niebezpiecznie zarządzana.

Z komunikacyjnego punktu widzenia, *Zarządzanie Językiem* poprzez określenie przepisów dotyczących organizacji użycia języka i wyboru środków technicznych niezbędnych do ich zastosowania. Z perspektywy integracji społecznej, *Zarządzanie Językiem* opiera się na projekcie społecznym, na koncepcji relacji pomiędzy tożsamością kulturową społeczeństwa globalnego a poszanowaniem tożsamości kulturowej mniejszościowych grup etniczno-językowych. Tak więc podstawową cechą projektowania języka jest potwierdzenie wspólnego języka i określenie zakresu stosowania innych języków. W tym przypadku przepisy techniczne są niezbędne do osiągnięcia podstawowych celów.

Ponadto, ze względu na intensyfikację komunikacji i globalizację rynku, która jest jedną z podstawowych cech współczesnego świata, każdy kraj powinien być świadomy i brać pod uwagę przeszkody, które napotyka przy ustalaniu planu *planowania językowego*. Istnieją

możliwości, które mogą odzwierciedlać pokój społeczny oraz efektywność ekonomiczną i administracyjną.

Wreszcie, *zarządzanie językami* w każdym kraju musi mieć formę prawa. Może ona być sformułowana za pomocą innych przepisów i będzie wprowadzona i stosowana w sektorach administracji publicznej. Ponadto, ustawa może określać politykę językową, ale nie zawiera całkowitej liczby przepisów prawnych dotyczących aparatu administracyjnego, jako specyficznej jednostki. Zawsze i wszędzie *planowanie językowe* narzuca problem spójności ogólnej liczby środków dotyczących języka większości i języków mniejszości.

1. 3. PRAWODAWSTWO DOTYCZĄCE JĘZYKA

Kiedy państwo jest zdecydowane interweniować poprzez przyjęcie ustawodawstwa i regulacji w celu ustalenia relacji między obecnymi językami i obszarami ich użycia, dochodzi do *ustawodawstwa językowego (législation linguistique)*.

Ogólnie rzecz biorąc, ustawa określa status języka, precyzuje jego użycie w pewnych obszarach, w których istnieje niepewność lub opozycja językowa, wyraża środki mające na celu podkreślenie nadrzędności języka wspólnego oraz, w stosownych przypadkach, środki gwarantujące użycie języków mniejszościowych, w przypadku gdy istnieje upoważnienie w ostatecznym porządku w kierowaniu zachowaniem obywateli, osób prawnych lub fizycznych. Ustawa może być również ograniczona do określonej dziedziny, takiej jak ochrona konsumentów.

Pewne jest jednak, że żadne prawo nie jest w takim stopniu, aby ogólny mógł obejmować wszystkie środki o charakterze językowym w celu określenia używania tego czy innego języka. W tym przypadku narzuca się pytanie o zwartość pomiędzy przepisami językowymi i innymi przepisami prawnymi w odniesieniu do języka, zwłaszcza w edukacji, komunikacji, kulturze, imigracji, a nawet w sposobie używania języka przez rodzinę. Często *ustawodawstwo językowe* stanowi podstawę *planowania językowego* w danym kraju i jest uzupełniane innymi środkami, które wymagają specjalnego opracowania.

Polityka językowa może być *ukryta* lub *wyraźna*.

Implicite jest wtedy, gdy pozwalamy na swobodę działania siłom, które regulują konkurencję między obecnymi językami, podczas gdy polityka językowa jest *wyraźna*, gdy podejmujemy środki w celu usprawnienia i nakazania używania języków obecnych w każdym kraju lub organizacji.

2. PLANOWANIE JĘZYKOWE I NORMALIZACJA JĘZYKOWA

2. 1. PLANOWANIE JĘZYKOWE

Słowo *planowanie* (*planification*) weszło do języka francuskiego w roku 1935 jako termin ekonomiczny oznaczający organizowanie według określonego planu. Planowanie polega na precyzyjnym określeniu celów oraz wykorzystaniu środków i metod do ich realizacji w ustalonym terminie. W tym kontekście planowanie jest związane z

państwem, opiera się na średnio- i długookresowych analizach, obejmuje projektowanie, realizację i ocenę planu. Istnieje jednak potencjalny problem z użyciem terminu planowanie *językowe*, ponieważ jest ono umieszczone w ramach planowania *państwowego* i tym samym zbliża się do planowania *gospodarczego*. W związku z tym, wyrażenie planowanie *językowe* stawia język obok rzeczy, które można planować, zarządzać lub nawigować, takich jak przyrost naturalny, rozwój, gospodarka, edukacja, inżynieria lądowa itp. Dlatego jest rzeczą kluczową i całkiem naturalną postawienie pytania, czy język w ogóle może być planowany i w jakim stopniu.

W 1964 roku Haugen zdefiniował pojęcie *planowania* jako działalność człowieka wynikającą z potrzeby znalezienia rozwiązania jakiegoś problemu. Jako takie, może być całkiem nieformalne, ad hoc, ale może być również zorganizowane i skonceptualizowane. Jeśli planowanie jest dobrze zaprojektowane i realizowane, może składać się z kilku faz, takich jak obszerne badanie danych, wprowadzanie w życie alternatywnych planów działania, podejmowanie decyzji o realizacji planowania itp. (HAUGEN, 1966).

Planowanie języka ekspresji zostało rozpropagowane w 1959 roku przez Haugena (HAUGEN, 1959), *apolityka języka* ekspresji została po raz pierwszy wprowadzona przez Fishmana w 1970 roku (FISHMAN, 1970: 108).

Mimo że te dwa wyrażenia są często używane w licznych pracach badawczych na całym świecie, często są one niejasne i niedostatecznie zdefiniowane. Według Haugena *planowanie językowe* jest częścią lingwistyki stosowanej (HAUGEN, 1966: 24, 26), natomiast Fishman określa je jako część socjolingwistyki stosowanej. Ferguson i Das Gupta piszą, że *planowanie językowe*

jest nową działalnością, a działania w dziedzinie języka stanowią część planowania narodowego (DAS GUPTA & FERGUSON, 1977: 4).

Calvet przedstawia strukturyzację języka/języków w następujący sposób (CALVET, 1996: 44). S1 to wyjściowa, niezadowolająca sytuacja socjolingwistyczna, a S2 to sytuacja docelowa. Określenie różnic pomiędzy S1 i S2 jest częścią *polityki językowej*, natomiast realizacja działań pomiędzy S1 i S2 jest *planowaniem językowym*. Jeśli państwo przejmie zarządzanie stanem językowym, będzie również zarządzać środkami niezbędnymi do osiągnięcia celu. W tym przypadku pojawiają się pytania dotyczące interwencji w formie języków, sposobów modyfikacji relacji między językami, procesu przejścia od *polityki językowej* do *planowania językowego*, itd.

Na wyższym poziomie *polityka językowa* może określać relacje między językami, wybór jednego lub kilku języków w określonych sytuacjach wielojęzycznych, regionalny układ wielojęzyczności, podejmowanie decyzji o tym, który z języków będzie używany w określonych dziedzinach życia (edukacja, media, wojsko itp.).

U podstaw *planowania językowego* leżą trzy cechy; dwie pierwsze są typowe dla samego języka, a trzecia jest typowa dla ludzkiego działania. Pierwszą cechą jest to, że język się zmienia - jest to fakt, który nie może być w ogóle kwestionowany i który łatwo można udowodnić za pomocą procesów diachronicznych i historii języka. Drugą cechą jest fluktuacja stosunków między językami, co łatwo potwierdzają liczne badania językowe. Trzecią cechą jest potencjalne działanie człowieka in-vitro, ponieważ człowiek jest istotą świadomą, która jest w stanie wpływać na języki i relacje między nimi w taki sam sposób, w jaki wpływa na niektóre nauki przyrodnicze.

Przyjmując za punkt wyjścia opozycję norma językowa versus opis języka, lingwistyka współczesna jest nauką, której celem jest opis języka, a nie przepisywanie norm i reguł czy wskazówek dotyczących poprawnego posługiwania się językiem. Ewolucja języka lub rozwój relacji między językami wynika z wielu czynników, a nie z ukierunkowanej interwencji człowieka.

Polityka językowa może pełnić *funkcję praktyczną i symboliczną*.

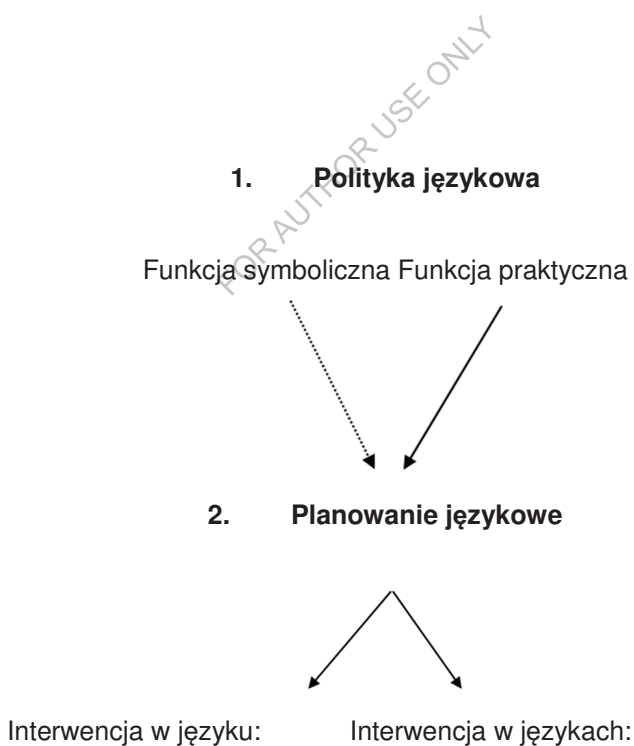
Funkcja praktyczna przejawia się wtedy, gdy nowo powstałe państwo decyduje o tym, który język lub który z jego dialektów ma zostać rozwinięty jako język narodowy. Następnie następuje *planowanie językowe*; wybrany język jest wprowadzany i używany we wszystkich dziedzinach życia społecznego, a poprzedni język urzędowy jest wypierany z użycia.

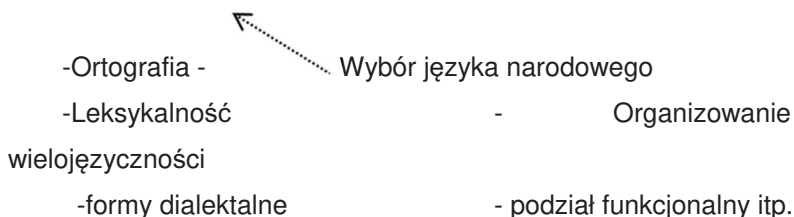
Funkcja symboliczna jest stosowana, gdy decyzja państwa nie jest wykonywana od momentu jej wprowadzenia w życie lub gdy nie jest wykonywana w ogóle. Dobrym przykładem a/s jest decyzja Nacionalistycznej Partii Indonezji podjęta w 1928 roku o promowaniu języka malajskiego jako oficjalnego języka kraju w czasie, gdy znajdował się on pod kolonialnym panowaniem Holandii. Wobec faktu, że partia nie miała żadnych środków ani możliwości, aby tę decyzję wprowadzić w życie, uznanie malajskiego za oficjalny język kraju symbolicznie potwierdziło istnienie narodu indonezyjskiego, który potrzebował okresu kolejnych 20 lat i Deklaracji Niepodległości, aby decyzja z 1928 roku została wprowadzona w życie i tym samym ustąpiła miejsca praktycznej funkcji.

Calvet opisał a/s wspierające go za pomocą następującego wykresu (CALVET, 1999: 157).

Strzałki w pełnej linii podkreślają logiczny związek między

praktyczną funkcją *polityki językowej* a *planowaniem językowym*, podczas gdy strzałki w linii przerywanej pokazują możliwość połączenia alternatywnych rozwiązań:

2. 2. STANDARYZACJA JĘZYKA

Normalizacja jest zjawiskiem społeczno-gospodarczym datującym się od pierwszej trzecji XX wieku. Kiedy to następuje industrializacja wraz z realizacją licznych osiągnięć technologicznych. Tempo tego zjawiska zwalnia w okresie II wojny światowej, a zaczyna przyspieszać na początku lat pięćdziesiątych XX wieku. W rzeczywistości, celem standaryzacji jest złagodzenie i zwiększenie międzynarodowej wymiany handlowej. Zasadniczo opiera się ona na dwóch poniższych zasadach:

a) Standaryzacja towarów i procesów produkcyjnych pobudza handel i w konsekwencji wymianę handlową. Tak więc, jeśli produkt X jest zgodny z międzynarodowymi standardami, jego sprzedaż będzie zatwierdzona we wszystkich krajach, które przyjęły te standardy;

b) Standaryzacja towarów i procesów produkcyjnych umożliwia obniżenie kosztów produkcji poprzez wspieranie produkcji masowej lub seryjnej, eliminując w ten sposób produkty i usługi wytwarzane ręcznie. Międzynarodowe koncerny szybko dostrzegają ogromne korzyści ekonomiczne płynące z normalizacji. Dlatego właśnie inwestują w nią ogromne środki finansowe.

Poza korzyściami ekonomicznymi, których może doświadczyć niewielka liczba użytkowników, standaryzacja umożliwia korzyści społeczno-kulturowe dla szerszej populacji. W istocie, obejmując wszystkie dziedziny ludzkiej aktywności (odzież, żywność, gadżety i urządzenia domowe, transport, informację itd.), standaryzacja ogarnia całość stylu życia, dążąc do jego ujednolicenia, czyli standaryzacji (RONDEAU, 1981: 4-8).

W językoznawstwie standaryzacja języka to projektowanie lub poszukiwanie reguł ortograficznych i gramatycznych wspólnych dla wszystkich użytkowników danego języka, zmierzające do rozszerzenia jego zastosowania w jak największej liczbie dziedzin życia człowieka.

Idea interwencji w język - czyli jego standaryzacji, jest więcej niż stara. Nawet Dante Alighieri - broniąc lokalnego dialektu tokańskiego, w którym pisał swoje książki, opowiadał się za jego standaryzacją w oparciu o starożytną grekę i łacinę - obie posiadające standaryzowaną gramatykę. Alighieri popiera swój postulat standaryzacji за стандардизация argumentem, że język bez gramatyki nie jest językiem. Tę samą zasadę popiera poeta du Bellay, który zachęca do konkurowania języka francuskiego ze starożytną greką i łaciną oraz do jego wzbogacania, poprawiania i dokładnego definiowania na gruncie tych ostatnich. Du Bellay pragnie przekształcić "barbarzyński i wulgarny" język francuski w język elegancki i szlachetny. Wraz ze swoimi kolegami z Plejad planuje wzbogacić język francuski i uczynić go referencyjnym do wykorzystania w edukacji oraz w innych dziedzinach życia i działalności człowieka.

Jeśli chodzi o *stopień standaryzacji*, Ferguson (1996) proponuje

cechę wyróżniającą dla standaryzacji [$\pm$ standardized], która pozwala odróżnić H (high) degree oznaczający wysoki poziom standaryzacji od L (low) state oznaczającego punkt wyjścia lub niski poziom standaryzacji. Jego kryterium standaryzacji obejmuje projektowanie gramatyk opisowych i słowników oraz ustalanie norm fonetycznych i ortograficznych.

Standaryzacja danego języka może być przeprowadzona poprzez działanie na kilku różnych polach języka. Po pierwsze, można oddziaływać na *system pisma* lub *skrypt*, tworząc nowy system pisma lub zmieniając istniejącą ortografię, alfabet itp. Następnie standaryzację można przeprowadzić w dziedzinie *leksykalnej*, wprowadzając nowe słowa zapożyczone z dialektów języka lub z innych języków, zapożyczając lub przekazując treści leksykalne z jednej lub kilku dziedzin działalności ludzkiej, konstruując i wymyślając nowe słowa itp. Standaryzacja może być realizowana również w *formach dialektalnych* poprzez wybór jednej z kilku form regionalnych i stworzenie nowej formy standardowej z wieloma elementami zapożyczonymi z różnych regionalnych wariantów dialektalnych.

Proces standaryzacji zależy od obranej polityki językowej. Polega on na osiągnięciu konsensusu w negocjacjach nad cechami *języka standardowego*, określeniu obszarów jego użycia, wyborze korpusu referencyjnego, na podstawie którego będą tworzone nowe słowniki obejmujące całe słownictwo. W ramach standaryzacji mieści się również projektowanie ortografii, a także gramatyki, która będzie badać składniki i podawać opisy reguł gramatycznych *języka standardowego*.

W procesie standaryzacji danego języka mają powstawać i

działać pod formalnym lub nieformalnym zwierzchnictwem akademie i stowarzyszenia promujące język, a także centra zasobów literackich, które wspierałyby *język* standaryzowany oraz tłumaczenie pism religijnych i Biblii na *język* standaryzowany w celu wykorzystania ich podczas nabożeństw i uroczystości religijnych.

Standaryzacja pociąga za sobą również użycie *języka standardowego* w systemie edukacyjnym, aby można go było studiować jako drugi język ojczysty lub jako język obcy. Normalizacja reguluje użycie *języka standardowego* we wszystkich sferach życia publicznego, w systemie sądowniczym i ustawodawczym. Obejmuje projektowanie legislacyjnych i prawnych korpusów ustaw i poprawek do konstytucyjnych, które zapewniłyby mu status prawny i oficjalne zastosowanie.

Kiedy okazuje się, że dana społeczność językowa potrzebuje wariantu językowego, który wykraczałby poza lokalne ramy, rozpoczyna się wybór *języka standardowego*, a podstawą tego wyboru są najczęściej dialekty ośrodków gospodarczych i miejskich. W niektórych przypadkach, jak np. w przypadku języka niemieckiego, arabskiego czy włoskiego, stosuje się prestiżowy wariant wywodzący się z tekstów literackich lub religijnych. Wykorzystanie pewnych *lingua franca* w procesie standaryzacji może stanowić etap pośredni - przejściowy, aby mieć czas na opracowanie wszystkich elementów języka standaryzowanego.

Język standardowy to zaplanowany i zaprojektowany jednolity wariant referencjalny, który wywodzi się z dialektów lub z tego samego systemu dialektalnego. Ten wariant jest używany we wszystkich segmentach życia społecznego, ma swój oficjalny alfabet i jest oficjalnie używany. Jego celem jest zapewnienie spójności

kulturowej, politycznej i społecznej na terytorium, na którym jest oficjalnie standardowy - czyli staje się językiem narodowym.

Odmiana standardowa ma swoje normy *implicite* i *explicite* skodyfikowane przez pewną narodową radę, której zadaniem jest regulowanie tej specyficznej dziedziny. W odniesieniu do *języka standardowego* używa się również określenia język *literacki*, głównie dlatego, że jest on używany głównie w formie pisemnej. Język *standardowy* jest również używany w komunikacji ustnej - zarówno przez tych rodzimych użytkowników języka, którzy posiadają pewien stopień wykształcenia, jak i tych, którzy przyswoili go sobie jako drugi język ojczysty lub jako język obcy.

3. POLITYKA JĘZYKOWA, PLANOWANIE JĘZYKOWE LUB ZARZĄDZANIE JĘZYKAMI

Terminy *polityka językowa* i *planowanie językowe* używane od 1959 roku w artykule amerykańskiego lingwisty Haugena (1959). Poświęcony sytuacji językowej w Norwegii. Data ta może być uznana za historyczną, ponieważ po raz pierwszy zaznaczyło się w niej zjawisko językowe, które wcześniej było obecne, ale nie teoretycznie opracowane nawet w niewielkim stopniu. Francuski językoznawca Calvet (CALVET, 1999: 154) uważa, że ta nowa dyscyplina naukowa jest jednocześnie gałęzią lingwistyki stosowanej i socjolingwistyki.

Termin *polityka językowa* został sformalizowany niedawno. Historia widziała wiele interwencji w języki świata: hispanizacja w

Ameryce Południowej, narzucenie języka francuskiego i zdławienie języków regionalnych w szkołach we Francji (Décret du 26 octobre 1792, art. 7, w: GUILLAUME, 679-680), wielka reforma języka tureckiego dokonana przez Atatürka (BAZIN, 1966), ciąg reform języka norweskiego, standaryzacja języka macedońskiego w 1945 roku (ПИСТЕЧКИ, 1988) i wiele innych przypadków.

3. 1. **POLITYKA JĘZYKOWA A PLANOWANIE JĘZYKOWE**

Podczas realizacji interwencji językowych można wyróżnić trzy fazy: fazę myślenia o problemie językowym lub analizy sytuacji, fazę decyzji i fazę zastosowania tej decyzji. Określenie etapów języka i interwencji jest dokonywane w celu wyjaśnienia w dużej mierze terminów *polityka językowa* i *planowanie językowe*, których rozróżnienie jest często nieostre, słabo zdefiniowane lub deklarowane jako synonimy.

Cooper (COOPER, 1989) wyróżnia trzy podejścia w opracowywaniu polityki językowej: *polityka językowa* jako zarządzanie innowacją, *polityka językowa* jako działania marketingowe oraz *polityka* jako decyzja językowa.

Przy wyborze jednej z tych polityk określa siedem etapów:

1. Najważniejsze aspekty problemu
2. Poszukiwanie dokładnych informacji o problemie
3. Podejmowanie podstawowych zasad przy podejmowaniu decyzji
4. Proponowanie możliwych rozwiązań

5. Wybór konkretnego rozwiązania
6. Zastosowanie rozwiązania
7. Porównanie decyzji przewidywanych i rzeczywistych

Istnieje ciągłość i łączność wszystkich etapów. Pierwszy etap jest kluczowy dla rozwiązania problemu, a drugi to długi i kosztowny proces, w który niewiele społeczności czy instytucji może się w pełni zaangażować. Dlatego decyzje są często podejmowane w oparciu o pewne informacje.

Według Calveta (CALVET, 1999: 154-155) , *polityka językowa* przedstawia zbiór świadomych decyzji podejmowanych w relacji między językiem a życiem społecznym, zwłaszcza między językiem a życiem narodowym, a *planowanie językowe* wnioskuję o środki finansowe niezbędne do realizacji polityki językowej i wykorzystuje je. Definicję tę można zilustrować na przykładzie hispanizacji Indian Ameryki Południowej. Decyzja Karola V jest *polityką językową*, podczas gdy wniosek, aby polityka językowa tego terytorium była realizowana, reprezentuje *planowanie językowe*. W oparciu o definicję Calveta, *polityka językowa* odnosi się do stanu i żadna decyzja nie jest teoretyczna, ale określająca stan faktyczny.

Polityka językowa może wykraczać poza granice państwa, może też odnosić się do konkretnej mniejszości w państwie, która współistnieje obok innych społeczności. Przykładem dla pierwszego przypadku, przekraczania granic, mogą być relacje państwa z jego społecznościami transgranicznymi, z diasporą lub ze stowarzyszeniami, które uczą się jego języka. Jako przykład drugiego przypadku, ograniczania grupy lub mniejszej wspólnoty państwowej, podajemy mniejszości językowe w obrębie państw, które posiadają specjalne platformy promocji danego języka, wymagające środków

na realizację. Istnieje jednak wiele mniejszości językowych, które same nie są w stanie realizować swojej polityki językowej.

Termin *planowanie językowe* sam w sobie zawiera termin *polityka językowa*, podczas gdy odwrotny przypadek, drugi do zawarcia pierwszego terminu jest względny tutaj może wskazywać na szereg decyzji politycznych w zakresie języka, który nigdy nie został zastosowany z powodu braku wystarczającej mocy przez decydenta.

Polityka językowa może mieć *funkcję praktyczną* i *symboliczną*.

Funkcja praktyczna jest realizowana, gdy nowo powstałe państwo decyduje, że język lokalny lub dialekt stanie się językiem narodowym, po czym następuje *planowanie językowe*, które wprowadza się we wszystkich dziedzinach życia społecznego (szkoły, administracja, itp.), aż do zastąpienia go językiem urzędowym lub kolonialnym.

Funkcja symboliczna jest realizowana, gdy decyzje danego państwa nie są natychmiast stosowane lub nie są stosowane nigdy. Tak jest w przypadku, gdy Nacjonalistyczna Partia Indonezji w 1928 roku podjęła decyzję o promowaniu narodowego języka malajskiego w czasie, gdy kraj ten znajdował się pod kolonialnym panowaniem Holandii, ale partia ta nie miała żadnych atutów ani możliwości, aby tę decyzję zrealizować. Potwierdzenie malajskiego jako języka narodowego symbolicznie potwierdziło istnienie narodu indonezyjskiego, który potrzebował okresu 20 lat i niepodległości kraju, aby ta decyzja mogła być zastosowana, a tym samym spełnić praktyczną funkcję.

W słowniku Jeana Dubois i jego współpracowników (DUBOIS et al, 1994), termin *polityka językowa* wyjaśnia, jak zestaw środków, planów lub strategii mających na celu regulację statusu i formy

jednego lub więcej języków. Według słownika, *polityka językowa* może istnieć bez *planowania językowego*. Pojęcie *planowania językowego* można w nim wyjaśnić jako zestaw środków zalecanych przez państwo w celu standaryzacji języka i regulacji jego użycia. Według tego słownika *planowanie językowe* może być samo w sobie *polityką językową* lub być tylko jej częścią.

W Quebecu, termin *polityka językowa* ma bezpośrednie znaczenie i jest środkiem do określenia statusu języka jasno wyrażonego poprzez formalny tekst, który jasno określa, w jaki sposób realizacja tego statusu. Zastosowanie prawa w tej dziedzinie jest jedną z wielu strategii w określaniu statusu języka.

Dla Louisa Porchera (1995) *polityka językowa* to dobrowolnie podjęte działania w kraju, jednostce lub grupie, których celem jest ochrona i rozwój ich języka i kultury. Działanie takie obejmuje świadomość celów, środków i dalszych kroków działania. *Polityka językowa* polega najpierw na podejmowaniu decyzji politycznych, a dopiero potem na jej przystąpieniu do technicznej realizacji. Po określeniu celów podejmuje się pierwszą decyzję, która polega na określeniu zadań priorytetowych, ich uporządkowaniu i ustaleniu trybu działania na krótszy lub dłuższy czas. Nie ma długoterminowej *polityki językowej* bez określenia celów długoterminowych, ponieważ są one zależne od celów i zadań krótkoterminowych. W rzeczywistości jednak często dzieje się odwrotnie.

Polityka językowa nie jest prowadzona w sposób wyizolowany, ale poprzez partnerstwo z innymi podmiotami. Partnerstwo jest pojęciem centralnym, ponieważ jest podejmowane w celu ogólnego rozwoju i realizacji działań.

Nie powinniśmy akceptować koncepcji *polityki językowej*,

rozumianej niekiedy przez jednostki jako polityka uczenia się języka. Z pewnością szczególne miejsce w stosowaniu polityki *językowej* zajmuje edukacja, ale są też inne dziedziny, w których może być ona stosowana (środki masowego przekazu, kultura, życie gospodarcze, nauka i technika, służba publiczna, nauka itp.)

Termin *polityka językowa* pojawił się w krótkim czasie i rozszerzył się w kilku językach, po angielsku pisze o nim Fishman (1970), po hiszpańsku Rafael Ninyoles (1975) po niemiecku Helmut Glück (1981), a z czasem pojęcie to zostało odniesione do wielu innych języków. Ponadto, we wszystkich jego wyjaśnieniach i specyfikacjach jest dość jasny pogląd, że istnieje relacja podporządkowania między *polityką językową* a *planowaniem językowym*. Zastosowanie planowania językowego jest już ustalone jako polityka językowa.

3. 2. PLANOWANIE JĘZYKOWE A ZARZĄDZANIE JĘZYKAMI

Możliwe jest pojawienie się tej samej lub podobnej sytuacji językowej w różnych krajach i różnych terminów, jak np. *zarządzanie językiem* w Quebecu lub *standaryzacja języka* w Katalonii, z jej cechami i różnym znaczeniem.

Pierre-Étienne Laporte (LAPORTE, w: TRUCHOT i inni, 1994) zwraca uwagę, że w Kanadzie, w Quebecu, tzn. termin *zarządzanie językiem* (*aménagement linguistique*) objął wszystkie działania mające na celu określenie ostatecznego statusu jednego lub więcej języków lub dostosowanie go do użycia w pewnych obszarach lub do pewnych funkcji, których wcześniej brakowało, więc używać terminu

zarządzanie językiem w tym kraju, uniknąć konotacji, że termin *planowanie języka* (*planification linguistique*) odnoszące się do planowanej interwencji państwa. W tym przypadku, jest to istotna różnica, ale dla synonimów.

Daoust i Maurais (1987) zauważają, że termin *planowanie językowe* odnosi się do większej interwencji państwa, kierowania, a koncepcja *zarządzania językiem* opiera się na społecznym konsensusie w sprawie kolektywnego projektu językowego. Rozwijają oni również termin *standaryzacja* (*normalizacja*), który zakłada istnienie sytuacji, która nie jest dostosowywana do potrzeby dostosowania i normalizacji rozwoju historycznego.

Według Davida Crystala (1992) termin *planowanie językowe* obejmuje celową, systematyczną i teoretycznie uzasadnioną próbę rozwiązania problemów komunikacyjnych danej społeczności poprzez badanie różnych języków lub dialektów, które w niej występują, oraz kształtowanie oficjalnej *polityki językowej*, która byłaby związana z ich wyborem i wykorzystaniem *inżynierii językowej*. Opisuje on również termin *corpus planning*, który oznacza wybór i kodyfikację normy poprzez kompilację gramatyk i standaryzację konwencji ortograficznych. Planowanie *statusu* zajmuje się wstępnym wyborem języka, co wiąże się z pewnymi postawami wobec języków alternatywnych, jak również z politycznymi implikacjami danego wyboru. W tym słowniku Crystal radzi, aby rozważyć rozdział *socjolingwistyczny* i wchodzi w zakres tytułowej *polityki językowej*, która odnosi się do *planowania językowego*.

Corbeil (1987) ujawnia fałsz niektórych polityków zajmujących się *zarządzaniem językiem*, którzy zrównują je często z techniczną regulacją użycia języka w systemie edukacji, redukując w ten sposób

off i symboliczne aspekty języka oraz charakter jego funkcji społecznej. Corbeil, aby było ono bardziej skuteczne, uważa, że *zarządzanie językiem* powinno mieć koncepcję globalną i musi być wykonywane etapami dla większej skuteczności.

O *zarządzaniu językiem* mówi również Roland Breton, który stwierdza, że może być ono *zewnątrzne* i *wewnętrzne*. *Zewnętrzne zarządzanie językiem* obejmuje *ustawodawstwo językowe*, a jego celem jest promowanie języka lub języków i ich użycia w pewnych sferach społecznych (edukacja, mass media, administracja, itp.). *Wewnętrzne zarządzanie językiem*, zgodnie z jego standardami, obejmuje segregację danego języka w celu uzyskania przez niego konkurencyjności i autonomii. *Wewnętrzne zarządzanie językiem* jest synonimem *inżynierii językowej*, która daje efekty widoczne w wielu innych krajach świata (Izrael, Indie, Indonezja), co dowodzi, że państwo może działać bardzo skutecznie w tej dziedzinie.

Heinz Kloss proponuje typologię, która odnosi się do aspektu języka, który jest celem interwencji. Zaproponował on termin *corpus planning*, który oznacza zarządzanie językiem, tzn. jest to przypadek, w którym osoba, organizacja lub grupa ludzi musi zmienić formę i charakter języka poprzez proponowanie i narzucanie nowych terminów, zmianę pisowni itp. Mówi on również o planowaniu *statusu*, kiedy interweniuje się w celu uregulowania statusu społecznego języka w stosunku do innych języków w kraju lub poza nim, gdzie jest on używany.

4. PRZEGLĄD POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI

Polityka językowa obejmuje wszystkie środki, plany i strategie, których celem jest uregulowanie statusu i formy jednego lub kilku języków (CALVET, 1993: 111-123; 1996: 3-9; 1999: 154-155; 2002: 15-16; CRYSTAL, 1999: 190, DUBOIS, 2001: 369). Polityka językowa Francji obejmuje kilka polityk lub działań, które Francja podejmuje w odniesieniu do języka francuskiego. Od 1992 roku język francuski jest jedynym językiem urzędowym we Francji (Constitution du 4 octobre 1958, art. 2 & Loi n° 94-665), co oznacza, że polityka językowa Francji opiera się na jednojęzyczności.

Traktowanie języka przez Francję ma swoją historię i opiera się na założeniu, że jest to obowiązek i misja państwa. W rzeczywistości, w okresie od ^{XVI} do ^{XIX} wieku, największą troską Francji w dziedzinie języka było zapewnienie wyższości języka francuskiego nad innymi językami używanymi w kraju.

Przegląd polityki językowej Francji w zakresie języka francuskiego i języków regionalnych rozpoczynamy od okresu renesansu, kiedy to wytworzyło się francuskie poczucie narodowe i zmanifestowała się odrębność narodu francuskiego. Doprowadziło to do zwiększonego użycia języka francuskiego i stopniowego wypierania języków regionalnych. Biorąc pod uwagę fakt, że po rewolucji francuskiej w 1789 roku polityka jedności narodu francuskiego nasiliła się, a tym samym zmieniły się kierunki działań w zakresie języków na jego terytorium, przegląd polityki językowej Francji podzieliliśmy na dwie części: przed i po rewolucji. Dla rewolucjonistów nieznanomość języka francuskiego stanowiła przeszkodę dla demokracji i szerzenia idei rewolucyjnych, stąd przedłużenie supremacji języków regionalnych przez cały ^{XIX} i

początek ^{XX} wieku, mimo zmiany systemu społecznego po rewolucji.

W oparciu o relacje i działania językowe podejmowane przez Francję w okresie współczesnym wyróżniamy Politykę językową wobec języka francuskiego i Politykę językową wobec języków regionalnych.

Współczesna polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego obejmuje trzy okresy, które rozpoczynają się w 1966 r., kiedy to powołano instytucje odpowiedzialne za jego obronę i promocję. Współczesna polityka językowa Francji w zakresie języków regionalnych obejmuje dwa okresy, które rozpoczynają się od przyjęcia ustawy *deixonne* w 1951 roku i podpisania *Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych* (*Charte européenne des langues régionales ou minoritaires*) w 1999 roku.

4. 1. POLITYKA JĘZYKOWA FRANCJI PRZED REWOLUCJĄ FRANCUSKĄ

Polityka uniformizacji językowej we Francji na rzecz języka francuskiego była stopniowo stosowana przez renesans, wraz z kształtowaniem się narodu francuskiego¹. Polityka ta podkreśla również dążenie do zmniejszenia roli języka łacińskiego, co zmniejszyłoby władzę Kościoła, a w konsekwencji zwiększyłoby władzę państwa. Do tego dochodzi fakt, że w ^{XIII} wieku znaleziono dokumenty prawne pisane w języku francuskim przez notariuszy królewskich, zamiast dotychczasowego wyłącznego używania języka

¹ Przyczynia się do tego również wczesne ukształtowanie się w narodzie francuskim obszaru geograficznego, który wyróżnia Francję spośród innych krajów (SIBILLE, 2000, 91-92).

łacińskiego. W okresie ^{XIV} i ^{XVI} wieku język francuski był stopniowo narzucany jako język administracyjny w kartach królewskich, wypierając język łaciński z jakiegokolwiek oficjalnego użycia.

W 1539 roku, w zamku w Villers-Cotterêts, Franciszek I podpisał *Ordonnance de Villers-Cotterets*, który wprowadził język francuski jako język urzędowy w prawie i administracji zamiast języka łacińskiego w pisaniu wszystkich aktów prawnych i administracyjnych, aby odpowiedzieć na potrzeby ludności, która nie rozumiała już języka łacińskiego. Przewiduje to używanie wyłącznie języka francuskiego we wszystkich decyzjach sądów najwyższych w celu złagodzenia dwuznaczności, niepewności lub możliwości ich błędnej interpretacji (art. 110, 111). W rzeczywistości chodzi o dialekt paryski, który wyróżniał się cechami charakterystycznymi w wymowie, intonacji i słownictwie, które doprowadziły do stanu diglosji wśród ludności, ponieważ był to język elit, dworu, ludzi wykształconych, paryskiej arystokracji, która stanowiła ważny czynnik społeczny, w przeciwieństwie do wersji regionalnych i dialektalnych, którymi posługiwały się niższe klasy ludności. Posługiwało się nim nieco mniej niż milion Francuzów z 20 milionów mieszkańców kraju.

Aby móc wypełniać wszystkie obowiązki społeczne, język francuski musiał zostać przedstawiony za pomocą reguł i norm, czyli skodyfikowany. W tym czasie istniały setki "zawodowych cenzorów", którzy byli silnie wspierani przez Ludwika XIV. Wtedy też język doznał szczególnej konsolidacji, którą uznali za doskonałą doskonałość i idealne utrwalenie językowe. Cenzorzy chwalą również użycie dobrze dobranego i eleganckiego słownictwa.

Nie była to jednak jedyna decyzja związana z językiem. Według Xaviera Deniau (DENIAU, 1983) wszystkie poprzednie nakazy były

przestrzegane także przez Carlo IX w art. 35 *Ordonnance de Roussillon* (Ordonnance de 1563, dite de Roussillon, art. 35), a od 1629 r. obowiązywały także w prawie kanonicznym. Ponadto nakazano publiczne używanie języka francuskiego w regionie Béarn w 1621 r., we Flandrii w 1684 r., w Alzacji w 1865 r., a w Roussillon w 1700 r. i w 1753 r. (DENIAU, 1983, 82).

Po przetłumaczeniu Nowego Testamentu na język francuski przez Lefèvre d'Etaples w 1523 r. i umożliwieniu obrony też w języku francuskim w 1624 r., bardzo istotnym wydarzeniem było powołanie przez Richelieu w 1635 r., w okresie Ludwika XIII, *Akademii Francuskiej*, która miała wyrazisty charakter narodowy. Jej głównym obowiązkiem była opieka nad językiem. W artykułach 24, 26 i 44 jej statutu stwierdza się, że głównym zadaniem Akademii jest pracować tak ciężko i pilnie, jak to tylko możliwe, w celu dostarczenia ostatecznych reguł dla języka francuskiego i uczynienia go czystym, elokwentnym i zdolnym do zastosowania w sztuce i nauce, a następnie przestrzegania słownika, gramatyki, retoryki i poetyki, oraz że zasady ortografii zostaną również stworzone (OSTER, 1970, 3-4.). W 1694 roku ukazało się pierwsze wydanie słownika *Académie* (*Dictionnaire de l'Académie*), który składał się tylko z dobrze dobranych słów, opierając się na tradycji znanego "dobrego użycia" (bon usage) Vaugelasa.

W przededniu rewolucji Francja stanowiła jednolity kraj w sferze administracyjnej, prawnej, gospodarczej, kulturowej i językowej. Na terytorium królestwa integrowali się Flamandowie, Bretończycy, Katalończycy, Korsykanie, ludność francusko-prowansalska z okolic Jury, Alzatzycy i Lotaryńczycy. Poglądy monarchii w stosunku do dialektów regionalnych były nadal kontrowersyjne. Ferdinand Brunot

(1909) uważał, że rząd królewski nie chciał ich zniesienia. Podkreślał wyższość języka francuskiego, dopuszczając jednocześnie lokalne dialekty. Nie zgodził się z tym Hermann Van Goethem (VAN GOETHEM, 1989), który badając archiwa dworskie doszedł do wniosku, że od czasów panowania Ludwika XIV istniało realne dążenie do ustanowienia autorytetu języka francuskiego (*tamże*, 437-460). Jednak w tym czasie monarchia nie sprawowała kontroli nad szkolnictwem podstawowym, będącym jednym z głównych instrumentów realizacji *polityki językowej* (BODÉ, 1991, s.33).

4. 2. POLITYKA JĘZYKOWA FRANCJI PO REWOLUCJI FRANCUSKIEJ

Po rewolucji francuskiej w 1789 roku polityka jedności narodu francuskiego trwała i nasilała się, a niezajomość języka francuskiego stanowiła przeszkodę dla demokracji i szerzenia idei rewolucyjnych. Wraz z rewolucją zniesiono system feudalny, wprowadzono nowy podział własności ziemi, zniesiono przywileje pewnych struktur społecznych, ograniczono władzę polityczną, przywrócono równowagę w stosunkach między kościołem a państwem, na nowo zdefiniowano struktury rodzinne. Rewolucja francuska różniła się od innych rewolucji ze względu na swoje uniwersalne przesłania dotyczące całej ludzkości (AULARD, 1901). W 1790 roku Zgromadzenie Narodowe zaczęło tłumaczyć wszystkie ustawy i dekrety na języki regionalne, ale zaprzestało tej praktyki z powodu braku tłumaczy, wysokich kosztów finansowych i braku chęci zachowania języków regionalnych (LECLERC, *La Révolution et la*

langue nationale des Français (1789-1870)).

Po rewolucji przyjęto kilkadziesiąt ustaw dotyczących używania języka w administracji, edukacji, kulturze i religii. Wtedy po raz pierwszy połączono język i naród. Odtąd stał się on "sprawą państwową", gdyż "zjednoczona i niepodzielna Republika", której dewizą były "Wolność, Równość i Braterstwo" (Liberté, Égalité, Fraternité) potrzebowała języka, który mimo językowej rozbieżności i odrębności dawnych prowincji, stanowiłby gwarancję niepodzielności i instrument podnoszenia poziomu wykształcenia mas. We wrześniu 1791 r. w Zgromadzeniu Narodowym Talleyrand w swoim przemówieniu wyraźnie określił związek między upowszechnianiem języka francuskiego a instytucjami szkolnymi. "Język konstytucji i praw będzie nauczany dla wszystkich, a ta masa wadliwych dialektów, która jest ostatnią pozostałością feudalizmu, będzie musiała zniknąć, ponieważ wymaga tego siła rzeczy" (*Rapport du 10 septembre 1791 devant l'Assemblée nationale*, s. 472). Burżuazja w publicznych przemówieniach widziała przeszkodę w szerzeniu swoich idei, dlatego wypowiedziała im wojnę. Ówczesny członek Komisji Zdrowia Publicznego, Bertrand Barère, rozpoczął obronę na rzecz istnienia języka narodowego: "Monarchia miała powód, by przypominać wieżę Babel, ale pozostawienie w demokracji obywateli nieznających języka narodowego oznacza, że nie są oni w stanie kontrolować władz, a to jest zdrada kraju... Wolny naród potrzebuje jednego i jedyne go języka dla wszystkich" (Archives parlementaires, 1ère série, tome LXXXIII, s.713-717).

Dekret z dnia 21 października 1792 roku dotyczący organizacji szkolnictwa publicznego wymaga, aby język francuski był językiem edukacyjnym. Pięć dni później został wydany kolejny dekret

uzupełniający poprzedni, gdzie w artykule 6 określono: "...Język francuski powinien wkrótce stać się językiem rodzinnym" (GUILLAUME, 1894, 688-690). 16 prairial, czyli 28 maja 1794 roku, Henri-Baptiste Grégoire publikuje swój znany *Raport o konieczności i środkach do unicastwienia patois i do upowszechnienia używania języka francuskiego* (*Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*), którego badania rozpoczęły się w sierpniu 1790 roku. Opisuje on sytuację językową we Francji i trzydzieści różnych dialektów, które tworzą francuską wieżę Babel przeciwko "językowi wolności". Dla niego jest paradoksalne, a nawet nie do zniesienia, że tylko 3 z 25 milionów Francuzów mówi po francusku, a 6 milionów w ogóle go nie zna, chociaż jest on używany w Kanadzie i na wybrzeżu Missisipi i wszędzie jest przedstawiany jako język uniwersalny (CALVET, 1999, 72).

Dekretem z lipca 1794 roku język francuski został narzucony jako jedyny język w prawie i administracji, a języki regionalne zostały odrzucone (Décret du II Thermidor an II-20 juillet 1794). Określało to, że na terytorium Francji każdy akt prawny musi być napisany wyłącznie w języku francuskim (Décret du II Thermidor an II-20 juillet 1794, art. 1), żaden akt prawny nie może być poświadczony, jeśli nie jest napisany w tym samym języku (Décret du II Thermidor an II-20 juillet 1794, art. 2) każdy urzędnik, funkcjonariusz lub powiernik rządowy, który podczas pełnienia swojej funkcji napisze lub podpisze jakiegokolwiek akt prawny w miejscowym idiomie lub w innym języku niż francuski, zostanie zatrzymany w swoim domu przed sądem do spraw wykroczeń i skazany na 6 miesięcy więzienia oraz pozbawiony swojej funkcji (Décret du II Thermidor an II-20 juillet 1794, art. 3). Tej samej

karze podlega każda osoba, która w miesiąc po opublikowaniu niniejszego dekretu poświadczy nawet nie podpisane akty, napisane w miejscowym idiomie lub w jakimkolwiek języku innym niż francuski (Décret du 11 Thermidor an II-20 juillet 1794, art. 4).

Jednak dekret z 1803 r. (Décret du 24 prairial an XI - 13 juin 1803, s. 598-599), na mocy którego język francuski staje się językiem administracyjnym cesarstwa w jego nowych granicach od lewej strony Renu i w Belgii, zezwala na uzupełnienie używanego dialektu lokalnego odpowiednim tłumaczeniem w języku francuskim. Natomiast w piśmie okólnym z października 1838 roku (Circulaires et instructions officielles relatives à l'instruction publique, 1865, 679-680), podano instrukcje dotyczące używania języka francuskiego w stosunku do lokalnych dialektów i potwierdzono, że w różnych częściach Francji, gdzie mieszkańcy mówią lokalnymi dialektami, często dzieci w szkole podstawowej nie rozumieją języka francuskiego. W drugiej połowie ^{XIX} wieku, nadal duża liczba Francuzów nie używała języka francuskiego jako pierwszego języka, a jego używanie było zaniedbywane zaraz po ukończeniu szkoły. Gérard Bodé uważa, że służba wojskowa przyczyniła się do zachowania języka, a gwałtowne wprowadzenie języka francuskiego zaburzyło tkankę społeczną. Inne czynniki, które przyczyniły się do stopniowego wzrostu użycia języka francuskiego na terytorium Francji w ^{XIX} wieku to rewolucja przemysłowa, która spowodowała silną migrację wieś-miasto, pojawienie się kolei, a także wprowadzenie obowiązkowej edukacji podstawowej, co podniosło poziom kulturalny ludności.

Przez cały ^{XIX} wiek stale zauważano dążenie państwa do upowszechnienia języka francuskiego i narzucenia jednolitego

języka. Jednakże, mimo że istniała tendencja do interwencji państwa w kwestii języków, to jednak istniała wielka przepaść między stworzeniem instrumentu prawnego przez administrację centralną a jego zastosowaniem w regionach. Po Rewolucji Francuskiej, polityka językowa Francji była sprzeczna z religijnymi i intelektualnymi zachowaniami ludności. Państwowy projekt narzucenia języka francuskiego i alfabetyzacji ludności był w konflikcie z rodzinami, które mówiły dialektami lokalnymi, ponieważ wszystko to było robione bez określenia i respektowania prawdziwej natury problemu. Nie bez znaczenia był również pogląd Kościoła, który wykorzystywał języki regionalne, aby przybliżyć miejscową ludność do edukacji religijnej, co jeszcze bardziej komplikowało rozwiązanie tego problemu. Mimo oficjalnych i nieoficjalnych danych statystycznych, bardzo trudno jest wyciągnąć wnioski na temat rezultatów tej polityki językowej. Można jednak stwierdzić, że język francuski ma ten sam status od czasów przed końcem ^{XIX} wieku, jak i w czasie Rewolucji Francuskiej (BODÉ, 1991, 43.).

W ^{XIX} wieku i aż do początków współczesnej polityki językowej Francji w drugiej połowie ^{XX} wieku, Francja przyjęła imponującą liczbę ustaw dotyczących języka francuskiego, języków i kultur regionalnych, a także zbiorowości terytorialnych. Wyrażone w liczbach, oznacza to kilkanaście ustaw, około dwudziestu dekrétów, prawie 40 decyzji administracyjnych, z których 21 dotyczy terminologii i tyle samo listów okólnych (НИКОЛОВСКИ, 2002, 34). Większość tych tekstów prawnych dotyczy promowania języka francuskiego jako języka edukacji i jego terminologii, a w mniejszym stopniu odnosi się do praw językowych mniejszości, co odpowiada starej tradycji wykluczania języków regionalnych. Istnieje jednak tendencja do

zwiększania prawa do rozróżniania i uznawania specyfiki języków regionalnych.

Podczas II wojny światowej reżim Vichy bezskutecznie próbował wprowadzić języki regionalne do szkolnictwa podstawowego, a po wojnie zwrócono na nie większą uwagę i uznano za skarb, który należy chronić i zapobiegać jego zanikaniu.

W zależności od relacji i działań językowych podejmowanych przez Francję we współczesnym okresie, wyróżniamy *Politykę językową w odniesieniu do języka francuskiego* (НИКОЛОВСКИ, 2002, 35-66 & SAINT ROBERT, 2000) oraz *Politykę językową w odniesieniu do języków regionalnych* (НИКОЛОВСКИ, 2002, 67-93).

Według sposobu działania i funkcjonowania instytucji, których głównym przedmiotem zainteresowania jest jego promocja i obrona, wyróżniamy trzy okresy współczesnej polityki językowej w odniesieniu do języka francuskiego: 1. 1966-1984, okres funkcjonowania Wysokiego *Komitetu Obrony i Ekspansji Języka Francuskiego* (*Haut comité pour la défense et l'expansion de la langue française*) (Décret n°66-203), 2. 1984-1989, okres funkcjonowania *Generalnego Komisariatu Języka Francuskiego* (*Commissariat général de la langue française* w *Comité consultatif de la langue française*) (Décret n°84-91), 3. Po 1989 r. okres funkcjonowania *Najwyższej Rady Języka Francuskiego* (*Conseil supérieur de la langue française*) i *Generalnej Delegacji ds. Języka Francuskiego i Języków Francji* (*Délégation générale à la langue française et aux langues de France*) (Décret n°89-403 & Décret n°2001-646).

Jeśli chodzi o politykę językową dotyczącą języków regionalnych, wyróżniamy dwa okresy: 1. 1951-1999, po przyjęciu

ustawy *Deixonne*, okres stosowania ich w edukacji i kulturze, a także tworzenia instytucji, których celem jest ich promocja w wielu dziedzinach życia; 2. Okres po podpisaniu w 1999 roku *Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych* (*Charte européenne des langues régionales ou minoritaires*), na mocy której Francja zobowiązuje się do stosowania 39 z 98 postanowień dotyczących następujących dziedzin: edukacja, sądownictwo, usługi publiczne, środki masowego przekazu, kultura, gospodarka i współpraca transgraniczna, zaproponowanych przez Radę Europy. W wyniku audytu konstytucyjnego z 23 lipca 2008 r. dodano art. 75-1 Konstytucji Francji, który uznaje języki regionalne za część francuskiego dziedzictwa kulturowego (Loi constitutionnelle du 23 juillet 2008, art. 40). Jednak Francja nadal nie ratyfikowała tej Karty, ponieważ zawiera ona niekonstytucyjne klauzule, które są niezgodne z Konstytucją Francji, czyli z artykułem 2, według którego język francuski jest językiem Republiki. Po ratyfikacji, konieczne byłoby wprowadzenie nowej poprawki do Konstytucji, która by na to pozwoliła.

FOR AUTHOR USE ONLY

II WSPÓŁCZESNA POLITYKA JĘZYKOWA FRANCJI W ODNIESIENIU DO JĘZYKA FRANCUSKIEGO

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

5. OKRESY WSPÓŁCZESNEJ POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Polityka językowa obejmuje wszystkie środki, plany i strategie mające na celu uregulowanie statusu i formy jednego lub kilku języków (CALVET, 1993: 111-123; 1996: 3-9; 1999: 154-155; 2002: 15-16, CRYSTAL, 1999:190, DUBOIS, 2001: 369). Zakres zastosowania i interwencji Polityki Językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego obejmuje kilka dziedzin: życie gospodarcze, informowanie konsumenta, ochronę pracowników, naukę i technikę, użycie języka podczas imprez, seminariów i kongresów, a także jego użycie w czasopiśmie i publikacjach. Obejmuje również stan języka i jego użycie w edukacji i nauce, w służbach publicznych (zarówno w kraju, jak i za granicą), w środkach masowego przekazu oraz rozwój terminologii językowej (SAINT ROBERT, 2000 & НИКОЛОВСКИ, 2002).

W celu skategoryzowania okresów współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego, przeanalizowaliśmy znaczną liczbę decyzji administracyjnych dotyczących języka francuskiego (НИКОЛОВСКИ, 2002: 101-118). Na podstawie przebadanych danych, za punkt wyjścia współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego przyjęliśmy rok 1966, kiedy to powstała pierwsza instytucja zajmująca się ochroną języka francuskiego - *Haut comité pour la défense et l'expansion de la langue française* (Décret n°66-203). To właśnie wraz z powołaniem tej instytucji Francja zaczęła przejawiać nowy, bardziej systematyczny wymiar ochrony języka francuskiego i wypracować specyficzną postawę wobec niego. Dokonaliśmy kategoryzacji okresów polityki językowej w oparciu o sposoby pracy i kierunki działań, jakie stosowały francuskie instytucje ochrony języka. Pierwszy okres działania to okres działania *Haut comité pour la*

défense et l'expansion de la langue française (1966-1984), drugi to okres działania *Commissariat général de la langue française* i *Comité consultatif de la langue française* (1984-1989), a trzeci obejmuje okres działania *Conseil supérieur de la langue française* i *Délégation générale à la langue française et aux langues de France* (1989-2001).

5. 1. PIERWSZY OKRES FRANCJI WSPÓŁCZESNA POLITYKA JĘZYKOWA WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Głównym celem *Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française* było stosowanie środków zarówno dla ochrony, jak i rozpowszechniania języka, nawiązywanie kontaktów z odpowiednimi instytucjami, zwłaszcza z tymi działającymi w dziedzinie kultury i technologii, pobudzanie inicjatyw, których cele są zgodne z usługami danej instytucji oraz nawiązywanie współpracy ze wszystkimi innymi, które świadczą usługi w ramach celów *Haut Comité*. W 1973 r. nazwa tej instytucji została zastąpiona nazwą *Haut Comité de la langue française* (Décret n°73-194).

Polityka językowa w tym okresie ma kilka kierunków: Wzmocnienie terminologii języka francuskiego; Ochrona konkurentów, Ochrona pracowników, Wzmocnienie pozycji języka francuskiego w kraju i za granicą; oraz pobudzanie wielojęzyczności.

Niezależnie od faktu, że w latach 1970-1972 w niektórych instytucjach we Francji istniały już wyspecjalizowane komitety ds. rozwoju terminologii, dopiero w 1972 r. wydano dekret o ich oficjalnym powołaniu (Décret n°72-19, art. 2). Ich zadaniem było tworzenie

nowych terminów w celu uzupełnienia braków terminologicznych w pewnych dziedzinach i obszarach lub/i zastąpienie słów zapożyczonych odpowiednimi słowami francuskimi. Nowe terminy miały być w pełni zgodne z zasadami morfologicznymi i składniowymi języka francuskiego, co ułatwiało ich przyswajanie i stosowanie. Analizując ten okres, można zauważyć, że w wielu dziedzinach i obszarach wydano wiele pism okólnych i decyzji administracyjnych dotyczących poszerzenia terminologii. Co więcej, ustawa o używaniu języka francuskiego - wprowadzona w 1975 roku (Loi n°75-1349) - stanowczo powtarza zastąpienie słów i zwrotów obcych odpowiednimi francuskimi (*tamże*, art. 1, 4, 5, 8).

Przed zalewem licznych produktów z całego świata, które w tym okresie opanowały rynek francuski, Francja już wcześniej czuła konieczność *ochrony swoich konsumentów* i swojego języka przed ingerencją obcych słów. Ustawa o Używaniu Języka Francuskiego - wprowadzona w 1975 roku, wymagała używania języka francuskiego w każdej etykiecie, ofercie i prezentacji towarów lub usług, oraz unikania wszelkich obcych słów i zwrotów poza tymi już przyswojonymi.

W celu *ochrony pracowników* "Każda pisemna umowa o pracę wykonywaną na terytorium Francji musi być sporządzona w języku francuskim" (Code du travail, art. L. 121- 1). W umowach nie mogą występować obce wyrażenia niezrozumiałe dla rodzimych użytkowników języka, a w przypadku ich użycia, muszą być jasno wyjaśnione, aby nie wprowadzać w błąd podpisującego umowę.

W tym okresie Francja prowadzi intensywną politykę językową również w innych dziedzinach. Podjęto wiele inicjatyw zmierzających do poprawy jakości języka w dokumentach administracji publicznej i

sądownictwie (Circulaire du 31 juillet 1974 i Circulaire du 14 juin 1983), zintensyfikowano współpracę międzynarodową z krajami frankofońskimi, a także podjęto wysiłki na rzecz rozpowszechniania języka francuskiego w innych krajach świata poprzez tworzenie różnych organizacji i subwencji na naukę języka (CALVET, 1999: 206).

Jednym z nowych kierunków polityki językowej Francji w tym okresie jest *zachęcanie do wielojęzyczności*. Przy etykietowaniu, oferowaniu i prezentowaniu towarów lub usług, "każdemu tekstowi w języku francuskim musi towarzyszyć tłumaczenie na jeden lub więcej języków obcych" (Loi n°75-1349, art. 1). Strategia ta jest wykorzystywana jako zachęta do wielojęzyczności zarówno na poziomie europejskim, jak i globalnym, jako jeden z przyszłych kroków Francji przeciwko hegemonii języka angielskiego.

Pierwszy okres współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego jest okresem podstawowym, z którego wyłonią się kierunki i strategie dwóch następnych okresów.

5. 2. DRUGI OKRES FRANCJI WSPÓŁCZESNA POLITYKA JĘZYKOWA WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Za wyznacznik początku drugiego okresu współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego przyjmujemy rok 1984, czyli rok, w którym instytucje z poprzedniego okresu zostają zastąpione przez *Comite consultatif de la langue française* i *Commissariat général à la langue française*.

Celem *Comite consultatif de la langue francaise* jest analiza wszelkich kwestii związanych z używaniem i promocją języka francuskiego, szerzeniem frankofonii języków regionalnych oraz kreowaniem polityki Francji w zakresie języków obcych (Décret n°84-91, art. 2). Komitet ten jest również uprawniony do przedstawiania sugestii, zaleceń i opinii we wszystkich kwestiach związanych całkowicie lub częściowo z jego pracą i jego władzami prawnymi.

Generalny Komisariat Języka Francuskiego ma za zadanie inicjować i koordynować wszystkie działania organizacji publicznych i prywatnych związane z językiem, w celu jego ochrony i rozpowszechniania (*tamże*, art. 6.). Konsultacje z *Komisariatem* są obowiązkowe dla wszystkich ministerstw, jeśli ich działalność wchodzi w zakres jego kompetencji prawnej. Koordynuje on użycie terminologii i jej zastosowanie w języku francuskim zarówno w kraju, jak i na arenie międzynarodowej, a także posiada sieć współpracy ze stowarzyszeniami na rzecz promocji i ochrony języka francuskiego.

Kierunki i strategie działania współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego są w większości kontynuacją tych z poprzedniego okresu, ale pojawiają się też nowe.

Dekret z 1972 r. dotyczący *wzbogacenia terminologii* w języku francuskim przynosi wreszcie oczekiwane rezultaty. Nasza analiza drugiego okresu pozwoliła na wykrycie nowości w zakresie wzbogacania terminologii w dziedzinie telekomunikacji, obrony, inżynierii miejskiej, ekonomii i finansów, rolnictwa, transportu wodnego i powietrznego oraz ruchu drogowego.

W tym okresie następuje zauważalny *wzrost kontaktów między Francją a krajami frankofońskimi*, który znacznie się intensyfikuje po utworzeniu *Haut Conseil de la francophonie* (Décret n°84-171).

Celem tej rady jest sugerowanie, kierowanie i zachęcanie do działań mających na celu rozpowszechnianie, wzbogacanie i ochronę języka francuskiego oraz intensyfikację jego użycia na całym świecie wraz z rozwojem frankofonii.

Ponadto stwierdziliśmy, że okres ten charakteryzuje się *podwyższonym poziomem czujności w odniesieniu do statusu języka francuskiego w mediach audiowizualnych*. Alarm ten jest również jednym z punktów zainteresowania nowo utworzonej *Commission nationale de la communication et des libertés*, której zadaniem jest ochrona i rozpowszechnianie języka francuskiego w kinematografii i radiofonii (Loi n°86-1067).

Od 1985 r. *testowanie kompetencji w zakresie języka francuskiego zostało wprowadzone dla cudzoziemców w formie egzaminów potwierdzonych dyplomem* (Arrêté du 22 mai 1985). W ten sposób określa się i certyfikuje poziom znajomości języka zgodnie z ogólnie przyjętymi kryteriami, aby umożliwić dostęp do zatrudnienia i stanowisk, które wymagają odpowiedniej znajomości języka francuskiego. Dawne kierunki współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego, wynikające z wprowadzonej w 1975 roku Ustawy o Używaniu Języka Francuskiego, mającej na celu wielojęzyczność oraz ochronę konsumenta i pracownika, stanowią również drugi okres. Okres ten nazwaliśmy *okresem spójności instytucji publicznych w kierunku większego wykorzystania i ochrony języka*.

5. 3. TRZECI OKRES WSPÓŁCZESNEJ POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI W ODNIESIENIU DO JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Trzeci i ostatni okres rozpoczyna się w 1989 r. wraz z powstaniem dwóch nowych instytucji: *Conseil supérieur de la langue française* i *Délégation générale à la langue française*.

Rada Najwyższa Języka Francuskiego (Conseil supérieur de la langue française) zajmuje się używaniem języka, określaniem zasad jego używania, wzbogacaniem, poprawianiem i rozpowszechnianiem we Francji oraz polityką dotyczącą języków obcych (Décret n°89-403, art. 2). Przedstawia sugestie, formy działania i opinie na temat wszystkich kwestii związanych z językiem francuskim, jego wykorzystaniem w edukacji, nauce, technologii, nowych technologiach komunikacyjnych i środkach masowego przekazu na terenie całej Francji. Pracuje również nad podniesieniem świadomości społecznej w zakresie języka narodowego i wielojęzyczności, nad wzmocnieniem pozycji języka francuskiego w krajach frankofońskich i instytucjach europejskich. W przeciwieństwie do swojej poprzedniczki, nie obejmuje swoim autorytetem języków regionalnych.

Misja *Generalnej Dyrekcji Języka Francuskiego* polega na inicjowaniu i koordynowaniu działań instytucji publicznych i prywatnych, które przyczyniają się do rozpowszechniania i poprawnego używania języka francuskiego w edukacji, komunikacji, nauce i technologii (Décret n°89-403, art. 7). Wspiera ona wszystkie inicjatywy pochodzące z *Conseil supérieur de la langue française*

(idem, art. 9). Aby objąć również języki regionalne Francji, w 2001 r. zmieniła nazwę na *Generalna Dyrekcja Języka Francuskiego i Języków Francji* (dekret nr 2001-646).

W naszej analizie, trzeci okres współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego pokazuje zwiększoną mobilność we Francji w zakresie tego języka. Na początku tego okresu powołano do życia *Agencję ds. nauczania języka francuskiego za granicą*, której głównym celem jest *upowszechnianie języka na poziomie międzynarodowym* i zachęcanie zagranicznych studentów do kontynuowania nauki we Francji. Jest zatem odpowiedzialna za przyznawanie pomocy finansowej instytucjom, które przyczyniają się do rozpowszechniania języka francuskiego za granicą. (Loi n°90-588, art. 2, 7).

Chcąc wzmocnić pozycję języka francuskiego w kraju i podkreślić tę potrzebę poprzez swoją suwerenność, w 1992 roku Francja wprowadza do swojej konstytucji zapis: "Język francuski jest językiem Republiki"². W ten sposób *status tego języka jest chroniony zarówno wewnątrz jak i zewnątrz*, co zapobiega później jego marginalizacji wraz z ekspansją języka angielskiego.

Ponadto jest to okres alarmowania administracji publicznej o przestrzeganiu *normy języka francuskiego*, która ma zapewnić jego prawidłowe stosowanie we wszystkich działaniach administracyjnych w kraju i w stosunkach międzynarodowych.

Szczególny nacisk kładzie się na *stosowanie języka francuskiego na stronach internetowych*. W analizie tego okresu stwierdziliśmy wzrost liczby decyzji administracyjnych dotyczących

²« La langue de la République est le français », Constitution du 4 octobre 1958, art. 2.

obowiązkowego stosowania języka francuskiego w tym aspekcie, wraz z towarzyszącym tłumaczeniem na co najmniej jeden język obcy, zgodnie z celami samej strony. Ten kierunek jest w bezpośrednim związku z poszanowaniem *wielojęzyczności w Internecie*.

Z uwagi na fakt, że język jest kluczowym elementem integracji społecznej, Francja intensyfikuje *walkę z analfabetyzmem*, organizując testy sprawdzające poziom znajomości języka francuskiego wśród młodych rekrutów (Loi n° 97-1019, art. L. 114-3). Na podstawie tych wyników państwo podejmuje dodatkowe działania mające na celu podniesienie alfabetyzacji i poziomu znajomości języka francuskiego wśród swoich obywateli.

Ze względu na zasadę równości płci, w trzecim okresie, polityka feminizacji jest napędzana przez specyficzne formy niektórych rzeczowników w rodzaju żeńskim. Choć już wcześniej oficjalne (Circulaire du 11 mars 1986), listem okólnym z 1998 roku (Circulaire du 6 mars 1998), formy płci żeńskiej dla rzeczowników oznaczających pewne zawody lub tytuły są ponownie nakazane do stosowania we wszystkich oficjalnych dokumentach instytucji państwowych. Ponadto, *Commission générale de terminologie et de néologie* została wyznaczona do przeprowadzenia badań na ten sam temat, a *Institut national de la langue française* do opublikowania broszury na temat użycia form płci żeńskiej.

W tym okresie, poprzez szereg rozporządzeń i dekrétów, państwo reaguje *w celu ustanowienia statusu języka w środkach masowego przekazu i w produkcji kinematograficznej oraz* regularnie monitoruje stan rzeczy. W tym celu nawiązuje współpracę z instytucjami z krajów frankofońskich i przeznaczają pomoc finansową

na realizację produkcji filmowych i muzycznych w języku francuskim.

W tym okresie, *Commission générale de terminologie et de néologie* oraz *Commissions spécialisées de terminologie et de néologie*, znane obecnie jako Groupe d'experts, kontynuują intensywną pracę nad *wzbogaceniem języka francuskiego* (Décret n°96-602 du 3 juillet 1996). *Komisje specjalistyczne terminologii i neologii*, które są częścią składową odpowiednich ministerstw, przygotowują nowo utworzone terminy i przedkładają je Komisji Generalnej. Jeśli Akademia Francuska wyraziła zgodę na nowe terminy stworzone przez komisje specjalistyczne, *Komisja Generalna terminologii i néologii* analizuje je i zatwierdza ich wprowadzenie i stosowanie. W celu uzyskania jednomyślności w zakresie odpowiedniej terminologii używanej w krajach frankofońskich i organizacjach międzynarodowych, pielęgnuje się regularne kontakty z instytucjami z nimi związanymi. W naszej analizie tego okresu, ponownie stwierdziliśmy dużą liczbę nowych decyzji dotyczących wzbogacenia języka francuskiego w różnych dziedzinach i obszarach.

Zauważyliśmy również stałą aktywność autoryzowanych *stowarzyszeń ochrony języka francuskiego*, które uważnie monitorują sytuację językową i składają regularne raporty do *Generalnej Dyrekcji Języka Francuskiego*. Zgodnie z ustawą o używaniu języka francuskiego wprowadzoną w 1994 roku (Loi du 4 août 1994), są one upoważnione do wszczęcia postępowania sądowego przeciwko tym, którzy ją naruszają (*ibid.*, art. 19 & Code de procédure pénale, art. 2-14).

Trzeci okres pokazuje kontynuację wcześniejszych kierunków współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka

francuskiego (ochrona pracownika i konsumenta, zachęcanie do wielojęzyczności i szerzenie frankofonii), wzmocnionych obecnie przez ustawę o używaniu języka francuskiego wprowadzoną w 1994 roku, która zastąpiła ustawę z 1975 roku z powodu jej licznych słabości.

6. JĘZYK FRANCUSKI JAKO ŚRODEK INFORMOWANIA KONSUMENTÓW I OCHRONY PRACOWNIKÓW

Współczesna polityka językowa w odniesieniu do języka francuskiego skierowana jest na wiele dziedzin życia. Wynika ona z wytycznych, strategii i wydarzeń, które miały miejsce wcześniej w całokształcie życia społecznego. Wszystkie etapy francuskiej polityki językowej w tych dziedzinach pozostają w bezpośrednim związku z poprzednimi okresami historycznymi i zjawiskami gospodarczymi, które miały miejsce w całej historii Francji i mają bezpośredni wpływ na dwie dziedziny, które są celem naszej prezentacji.

Informowanie konsumentów staje się konieczne ze względu na ich potencjalną podatność na zagrożenia ze strony sprzedawców. Relacje te, we Francji (Caron, 1995; Bournay & Pionnier, 2007), są regulowane przez środki prawne, które są określone w Kodeksie Ochrony Konsumenta. Istnieje kilka instytucji, które zapewniają ochronę zdrowia konsumentów, ich bezpieczeństwa, ich interesów ekonomicznych oraz otrzymują fundusze na obronę ich praw. W ramach ochrony konsumentów państwo proponuje i wdraża kilka projektów prawnych mających na celu zwiększenie praw konsumentów, ich ochrony i informacji (*Projet de loi renforçant les*

droits, la protection et l'information des consommateurs - Position de la CCIP).

Przepisy dotyczące języka francuskiego jako środka *ochrony pracownika* mają zastosowanie do dokumentów podpisywanych przy zawieraniu umów o pracę, wewnętrznych aktów prawnych przedsiębiorstw, porozumień, układów zbiorowych, ofert pracy i wszelkich innych dokumentów zawierających postanowienia niezbędne do zapoznania pracownika z obowiązkami w trakcie wykonywania pracy we Francji.

Dzięki tym środkom pracownik jest chroniony przed ewentualnym zwolnieniem lub innymi niekorzystnymi sytuacjami w środowisku pracy, wynikającymi z niezrozumienia podpisanej umowy, co pociąga za sobą dalsze konsekwencje dla niego.

6. 1. INFORMOWANIE KONSUMENTA

Zgodnie z ustawą o używaniu języka francuskiego z 1994 r. (Loi du 4 août 1994), używanie języka francuskiego w "oznakowaniu, ofercie, prezentacji, sposobie użycia, opisie zawartości i warunków gwarancji towarów, produktów lub usług, a także wszystkich fakturach i paragonach" stało się obowiązkowe (art. 2). Przy tłumaczeniu na inne języki "napis w języku francuskim powinien być tak samo czytelny, jasny i zrozumiały", jak i znaki w innych językach (art. 4). Wyjątkiem są "charakterystyczne produkty o obcych nazwach, które są już znane opinii publicznej (art. 2). Wykroczenia stwierdzają upoważnione osoby przeprowadzające stałą kontrolę (art. 16), a sprawcy są przewidywani i otrzymują odpowiednie kary prawne

(Décret n° 95-240 du 3 mars 1995).

W sprawowaniu kontroli pierwszeństwo mają produkty i usługi bezpośrednio związane z bezpieczeństwem i zdrowiem konsumentów, którzy potrzebują jasnych i zrozumiałych informacji. Według sprawozdań ze stosowania ustawy o używaniu języka francuskiego z 4 sierpnia 1994 r. (*Rapports au Parlement sur l'application de la loi du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française*, 2000), od 1990 do 2000 r. liczba kontroli systematycznie wzrastała, a od 1996 r. obserwuje się tendencję spadkową wykrytych wykroczeń (*ibid.* 25). Wynika to z rosnącej świadomości społecznej w zakresie przepisów prawa. Jeżeli za podstawę wykroczeń przyjmuje się język obcy, który nie jest tłumaczony wykonawczo na język francuski, to na pierwszym miejscu jest język angielski, niemiecki, włoski i hiszpański.

W sprawowaniu kontroli biorą udział upoważnione stowarzyszenia ochrony języka francuskiego, które pomimo możliwości wszczęcia postępowania karnego przeciwko osobom nie przestrzegającym przepisów prawnych, regularnie udzielają porad wszystkim stronom, które o to poproszą, a także prowadzą więcej kampanii medialnych na rzecz poprawnego stosowania języka. Stale przypomina również o przepisach prawnych dotyczących ochrony języka.

W 1999 i 2000 r. najwięcej wykroczeń związanych z niepełną lub nieprawidłową informacją dla konsumentów rejestrują sądy w Paryżu i na południu Francji (*tamże*, 37), a przy nakładaniu kar sędziowie mogą stosować zasadę kumulacji, co oznacza nałożenie tylu wyroków, ile jest produktów, z którymi dokonano naruszenia.

Przepisy dotyczące stosowania języka francuskiego są

stosowane w sektorze ubezpieczeń. Tam wszystkie informacje przy zawieraniu umowy ubezpieczeniowej powinny być wyraźnie napisane w języku francuskim (*Code des assurances*, Partie Législative, Livre I: Le contrat, art. L 112-3), co stanowi informację dla ubezpieczonego jako konsumenta.

6. 2. OCHRONA PRACOWNIKÓW

Główne przepisy w tej dziedzinie pochodzą z ustawy o używaniu języka francuskiego z 1994 r. oraz z Kodeksu Pracy. Zgodnie z nimi, obowiązkowe użycie języka francuskiego przy przekazywaniu pracownikowi pewnych informacji przez pracodawcę było egzekwowane przy zawieraniu umów o pracę (LOI, art. 8 & CODE, art. L. 121-1), w wewnętrznej polityce regulacyjnej przedsiębiorstwa (LOI, art. 9-1 & CODE, art. L. 122-35), we wszystkich dokumentach, które zawierają obowiązki i konieczne działania, które są niezbędne pracownikowi przy wykonywaniu pracy, chyba że chodzi o dokumenty wysyłane za granicę lub stamtąd otrzymywane (LOI, art. 9-2 & CODE, art. L. 122-39-1), następnie we wszystkich umowach i układach zbiorowych pracy (LOI, art. 9-2 & CODE, art. L. 122-39-1). 9-2 & CODE, art. L. 122-39-1), następnie we wszystkich umowach i układach zbiorowych pracy (LOI, art. 9-IV & CODE art. L. 132-2-1), jak również podczas składania ofert pracy przez wszystkie służby, które znajdują się na terytorium Francji, niezależnie od narodowości osoby składającej ofertę lub pracodawcy, lub poza jej terytorium, gdy osoba składająca ofertę jest Francuzem (LOI, art. 10 & CODE, art. L. 311-4).

Chociaż jako kontrolerzy języka francuskiego w tej dziedzinie są uprawnieni Komisja Kontroli Praw Pracowniczych i syndykaty zawodowe, które mogą wszcząć procedurę prawną (CODE, art. L. 411-11), to jednak należy zauważyć, że w przeciwieństwie do systematycznej kontroli dotyczącej języka, który jest używany w dziedzinie informowania klientów, dane, którymi dysponuje Delegatura Generalna ds. języka francuskiego i języków francuskich są niekompletne i nie pozwalają na poznanie rzeczywistej sytuacji. Sytuacja ta wynika z faktu, że niemożliwe jest dysponowanie wszystkimi dokumentami, które zawierają przepisy niezbędne dla pracownika podczas wykonywania pracy.

Według danych Ministerstwa Kultury i Komunikacji oraz danych stowarzyszenia *Le droit de comprendre (La langue française dans tous ses états, 1999, 21-31)*, firmy francuskie coraz częściej używają angielskiego jako języka roboczego w kontaktach z klientami zagranicznymi, ponieważ uważają go za skuteczny środek komunikacji z partnerami biznesowymi. Istnieją natomiast firmy, które dbają o szczególnie delikatne kwestie językowe, więc narzucają pracownikom w swoich zagranicznych filiach obowiązkową naukę języka francuskiego.

Umowy indywidualne, wewnętrzne regulacje prawne przedsiębiorstw i układy zbiorowe nie stwarzają problemów w zakresie używania języka francuskiego.

W zakresie ofert pracy sporządzonych w języku obcym odnotowano tendencję do zmniejszania się liczby naruszeń dotyczących używania języka francuskiego. Inspekcja pracy stale przypomina pracodawcom i wszystkim innym dysponentom ofert pracy o przepisach prawnych dotyczących ochrony i używania języka.

7. JĘZYK FRANCUSKI W NAUCE I TECHNICIE

Istnieje wiele definicji, które określają pojęcie *polityki językowej* (НИКОЛОВСКИ, 2002). Niniejszy rozdział opiera się na definicji Calveta, według którego *polityka językowa* oznacza "ogół celowych decyzji podejmowanych w odniesieniu do relacji między językiem a życiem społecznym, w szczególności między językiem a życiem narodowym", natomiast *planowanie językowe* oznacza "poszukiwanie i wykorzystanie środków niezbędnych do zastosowania polityki językowej" (CALVET, 1999: 154-155).

Ze względu na dużą rozległość tej dziedziny, a także w celu lepszej analizy i prezentacji stanu języka francuskiego, stworzyliśmy trzy poddziedziny: *Wydarzenia, seminaria i kongresy*; *Czasopisma i publikacje* oraz *Edukacja, egzaminy, wstępy na studia i ogłoszenia o pracach dyplomowych/dysertacjach*.

Te subdziedziny mają duże znaczenie dla zachowania języka i dlatego poświęca się im szczególną uwagę. Można słusznie powiedzieć, że są one jednymi z filarów ochrony języka i dlatego słusznie zajmują szczególne miejsce w polityce językowej Francji.

7. 1. IMPREZY, SEMINARIA I KONGRESY

Istnieje kilka zasad, które muszą być przestrzegane podczas organizowania międzynarodowych imprez, kongresów lub seminariów we Francji. Innymi słowy, każdy uczestnik ma możliwość wypowiedzania się w języku francuskim, dokumenty dotyczące

programu tych spotkań muszą być napisane w języku francuskim, a streszczenia wszystkich innych dokumentów związanych z wydarzeniem, które mają być opublikowane, muszą być w wersji francuskiej (*Ustawa z 4 sierpnia 1994 r. w sprawie używania języka francuskiego*, art. 6). Biorąc pod uwagę z jednej strony obowiązek i chęć uczestników do wypowiadania się w języku francuskim, a z drugiej strony konieczność bycia zrozumianym przez zagranicznych uczestników tych zgromadzeń, wprowadzono przepis, zgodnie z którym musi być zapewnione tłumaczenie symultaniczne lub konsekutywne na drugi język obcy (najczęściej angielski). Nieprzestrzeganie tych wymogów skutkuje odpowiednią sankcją prawną i obowiązkiem zwrotu przez organizatorów i gospodarzy wszystkich pieniędzy przyznanych przez państwo w celu zorganizowania i przeprowadzenia imprezy (*Nouveau code pénal* : art. 131-13). *Delegatura Generalna ds. języka francuskiego i języków Francji*, która - zgodnie z listem okólnym z 19 marca 1966 r. (*Circulaire du 19 mars 1966*) - jest odpowiedzialna za nadzór nad przestrzeganiem przepisów w tej dziedzinie, odnotowała konsekwentne przestrzeganie tych przepisów, z wyjątkiem sporadycznego pomijania usług tłumaczeniowych podczas imprez, co najczęściej ma miejsce ze względu na ich wysoki koszt. W związku z tym od 1996 r., zgodnie z ogólnymi wymogami dotyczącymi organizacji imprez, kongresów i seminariów, stanowiskiem ekspertów w tej dziedzinie oraz opinią utworzonej w tym celu Komisji ds. pomocy w tłumaczeniu *symultanicznym* (*Commission d'aide à l'interprétation simultanée - CODALIS*), przedstawicielstwo przyznaje pomoc finansową na tłumaczenia ustne podczas imprez międzynarodowych organizowanych we Francji i goszczonych przez nią.

7. 2. CZASOPISMA I PUBLIKACJE

Wszystkie czasopisma i publikacje we Francji, napisane w języku obcym i opublikowane przez osobę lub organizację, która otrzymuje pomoc finansową od państwa, muszą zawierać przynajmniej streszczenie w języku francuskim (*Ustawa z 4 sierpnia 1994 r. o stosowaniu języka francuskiego*: art. 7). Dotyczy to czasopism i publikacji naukowych podzielonych na dwie kategorie: *Journals typu Primary Communication* i *Journals typu Synthesizing*.

Celem czasopism *Primary Communication Journals* (*Revues de communication primaire*) jest prezentacja nowych faktów naukowych międzynarodowej publiczności naukowej; najczęściej czasopisma te są wydawane w języku angielskim. W związku z tym, ilekroć ich wydawanie jest wspierane przez państwo francuskie, należy w pełni przestrzegać obowiązku dołączania streszczenia w języku francuskim.

Celem czasopism *typu syntetyzującego* (*Revues de synthèse*) jest upowszechnianie najważniejszych i najnowszych osiągnięć naukowych wśród szerokiego grona odbiorców. Najczęściej są one pisane w języku francuskim, ale wydania dwujęzyczne lub wielojęzyczne nie stanowią wyjątku. W tym ostatnim przypadku w czasopismach tych musi być również abstrakt w języku francuskim.

Te wymogi prawne dotyczące stosowania języka francuskiego mają zastosowanie do wszystkich innych form publikacji naukowych, raportów, obrad, syntez prac badawczych, studiów itp. i jak dotąd stwierdzono ich pełne przestrzeganie.

Ponadto zauważyliśmy rosnące zainteresowanie otrzymywaniem pomocy w ramach tych subwencji dla czasopism, jednak ze względu na utrzymanie jakości i wysokich kryteriów aspektu naukowego, średnia pomoc finansowa dla czasopism pozostaje niezmienną dla większości dziedzin naukowych.

Istotny wkład w tym zakresie wnosi fundacja *Centre national du livre* (Narodowe Centrum Książki), której misją jest m.in. ochrona i rozpowszechnianie języka i kultury francuskiej, a także motywowanie do tłumaczenia literatury obcojęzycznej na język francuski i odwrotnie (Décret n°93-397 du 19 mars 1993: art. 3.). Ponadto ośrodek ten ma na celu zachęcanie francuskich i zagranicznych bibliotek, instytucji kulturalnych i księgarni do kupowania książek o szczególnej wartości naukowej, technicznej lub kulturalnej, napisanych w języku francuskim (Décret n°96-421 du 13 mai 1996: art. 1er).

7. 3. KSZTAŁCENIE, EGZAMINY, EGZAMINY WSTĘPNE I PRACE DYPLOMOWE/DYSERTACJE

Język francuski jest obowiązkowy na lekcjach, na egzaminach, w testach wstępnych i w pracach dyplomowych/dysertacjach we wszystkich publicznych i prywatnych instytucjach edukacyjnych. Jedynymi wyjątkami są szkoły, w których naucza się języków i kultur regionalnych, szkoły międzynarodowe i te dla obcokrajowców, czyli tylko dla imigrantów (*Ustawa z 4 sierpnia 1994 r. o zatrudnieniu języka francuskiego*: art. 11). "Znajomość języka francuskiego i dwóch języków obcych jest jednym z podstawowych celów edukacji" (Loi n°89-486 du 10 juillet 1989: art. 1er). *Delegatura Generalna ds.*

języka francuskiego i języków Francji nie stwierdziła naruszenia tych aktów prawnych w żadnej z tych instytucji edukacyjnych.

Z drugiej strony, istnieją prace magisterskie i doktorskie pisane w języku obcym, jeśli praca jest opracowywana we współpracy z zagranicznymi laboratoriami i ośrodkami badawczymi. W tym przypadku wszystkie te prace zawierają streszczenie w języku francuskim. Istnieje również sytuacja, w której przygotowanie pracy magisterskiej odbywa się przy współudziale mentora, wówczas praca powinna być napisana w języku urzędowym kraju, w którym ten rodzaj mentoringu jest prowadzony, uzupełniona o streszczenie w drugim języku mentora. Ogólnie rzecz biorąc, również w tych przypadkach nie stwierdzono naruszenia aktów prawnych.

Na studiach dyplomowych i podyplomowych stwierdzono zwiększone użycie języka angielskiego na niektórych kierunkach i zalecono włączenie innych języków obcych do wykładów.

Niedostateczna znajomość języka francuskiego nieuchronnie prowadzi do wykluczenia z życia społecznego i izolacji. Zgodnie z ustawą, od 1998 r. podejmowane są liczne działania i środki mające na celu reintegrację społeczną osób mających tego typu problemy. (*Raport dla Parlamentu na temat stosowania ustawy z 4 sierpnia 1994 r. o zatrudnieniu języka francuskiego*, 2000: 113-119). Z tego powodu jednym z celów edukacji francuskiej jest walka z analfabetyzmem, w którą zaangażowane są wszystkie publiczne i prywatne instytucje edukacyjne, stowarzyszenia zawodowe, syndykaty, władze regionalne i inne instytucje państwowe. (Loi n°98-657 du 29 juillet 1998: art. 24.).

8. INTERAKCJA MIĘDZY JĘZYKIEM FRANCUSKIM A SŁUŻBAMI PUBLICZNYMI FRANCJI W DRUGIEJ POŁOWIE XX WIEKU

Przedmiotem niniejszych badań jest interakcja między językiem francuskim a służbami publicznymi Francji w drugiej połowie XX wieku. Służby te odgrywają istotną rolę w zachowaniu statusu języka francuskiego na arenie wewnętrznej i międzynarodowej oraz stanowią ważny segment współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego (CALVET, 1996: 99-111, 1999: 246-270, НИКОЛОВСКИ, 2002: 53-62). Aby przedstawić interakcję między językiem francuskim a służbami publicznymi Francji w tym okresie, przeanalizowaliśmy kilka decyzji administracyjnych dotyczących języka francuskiego (НИКОЛОВСКИ, 2002: 101-118). Za punkt wyjścia dla współczesnej *polityki językowej Francji* w odniesieniu do języka francuskiego uznajemy rok 1966, kiedy to powstał *Haut comité pour la défense et l'expansion de la langue française* (Décret n°66-203), pierwsza instytucja współczesnego okresu w tym kraju, której celem jest obrona języka. Francja, poprzez swoje założenie, ukazuje nowy, systematyczny wymiar obrony języka francuskiego i ustanawia wobec niego szczególną relację. Według sposobu działania i funkcjonowania instytucji, których głównym przedmiotem troski jest jego obrona, wyróżniamy trzy okresy współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego, w których istnieje ciągła relacja między służbami publicznymi a językiem francuskim, która wskazuje na związek

między językiem a państwem³. Na *placszczyźnie wewnętrznej*, służby publiczne muszą brać pod uwagę właściwe użycie języka francuskiego i podnoszenie jego jakości. Muszą również brać pod uwagę prawidłowe stosowanie terminów zalecanych przez komisje terminologiczne w dokumentach prawnych i administracyjnych, w reklamach, produktach, znakach towarowych, na stronach internetowych, a także w prowadzeniu działalności naukowej, wydawaniu publikacji, itp.

Służby publiczne na *planie międzynarodowym* muszą konsekwentnie promować język francuski w relacjach z Unią Europejską, Organizacją Narodów Zjednoczonych i krajami frankofońskimi. Powinny one kontrolować umowy dwustronne i wielostronne, wzmacniać służby tłumaczeniowe wydarzeń międzynarodowych, organizować kursy językowe i podejmować inne działania na rzecz rozpowszechniania języka francuskiego w świecie (wzmocnienie jego obecności w Internecie, tworzenie elektronicznych narzędzi językowych itp.)

Używanie języka francuskiego jest unowocześniane i *wzbogacane terminologicznie*. Dlatego też powstają komisje terminologiczne i neologiczne, które zachęcają do tworzenia nowych terminów i ich aktualizacji we wszystkich dziedzinach, a tym samym bezpośrednio i pozytywnie wpływają na jego status na arenie międzynarodowej.

³ Na podstawie funkcjonowania instytucji obrony języka wyróżniamy trzy okresy współczesnej francuskiej polityki lingwistycznej dotyczącej języka francuskiego, takie jak: 1. 1966 - 1984, okres funkcjonowania *Haut comité pour la défense et l'expansion de la langue française*, 2. 1984 - 1989, okres funkcjonowania *Commissariat général de la langue française* i *Comité consultatif de la langue française*, 3. 1989-2001 r., okres funkcjonowania *Conseil supérieur de la langue française* i *Délégation générale à la langue française et aux langues de France* (НИКОЛОВСКИ, 2002: 36-46).

8. 1. SŁUŻBY PUBLICZNE I WEWNĘTRZNE STOSOWANIE JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Wewnętrznie, służby publiczne opierają się na konstytucyjnej zasadzie, że język francuski jest językiem Republiki Francuskiej " La langue de la République est le français " (Constitution française du 4 octobre 1958, art. 2). Zgodnie z pismem okólnym z kwietnia 1994 r. (Circulaire du 12 avril 1994), powinny one zapewnić ściśle stosowanie wszystkich decyzji administracyjnych dotyczących używania języka francuskiego, konsekwentnie stosować wszystkie nowo utworzone terminy przez komisje terminologiczne i wszystkie dokumenty, które będą publikować, aby nie były sprzeczne z przepisami dotyczącymi używania języka francuskiego. Oprócz tego listu okólnego do września 1999 r. wysłano kolejnych 14 listów okólnych o podobnej treści, przeznaczonych dla każdego ministerstwa z osobna (НИКОЛОВСКИ, 2002: 54).

Ustawa o używaniu języka francuskiego z 1994 r. (La loi ^{no} 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française) określa obowiązki służb publicznych⁴.

Mianowicie, wszystkie posty i ogłoszenia umieszczane w miejscach publicznych przez osoby prawne powinny zawierać tłumaczenie na co najmniej dwa języki (art. 4), umowy zawierane

⁴ Niektóre przepisy niniejszej ustawy pochodzą z poprzedniej ustawy o języku francuskim z 1975 r. (Loi du 31 décembre 1975 relative à l'emploi de la langue française), która nakłada obowiązek używania języka francuskiego w ogłoszeniach publicznych, reklamie, jak również zakaz używania obcych terminów lub wyrażeń. Ustawa ta traci ważność wraz z wejściem w życie ustawy z 1994 roku.

przez osoby prawne powinny być sporządzane w języku francuskim, z wyjątkiem wyjątków przewidzianych przez prawo (art. 5), manifestacje, seminaria i kongresy powinny być tłumaczone z języka francuskiego i w języku francuskim (art. 6), wszystkie czasopisma obcojęzyczne powinny zawierać streszczenie w języku francuskim (art. 7), zabronione jest używanie obcego wyrażenia lub terminu w znaku towarowym danego produktu, jeśli taki sam istnieje w języku francuskim (art. 14). Ogólną cechą tego okresu jest między innymi zachęta do wielojęzyczności (art.4), zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej, poprzez którą Francja walczy z globalną tendencją do jednojęzyczności i wyższości języka angielskiego. Mimo pewnych problemów, przepisy dotyczące administracji publicznej w zakresie stosowania języka francuskiego w planie wewnętrznym są należycie przestrzegane (*La langue française dans tous ses états*, 1999: 55-60 & *Rapport au Parlement*, 2000: 61-68).

Wymagane jest również obowiązkowe używanie i zwracanie szczególnej uwagi na język francuski na stronach internetowych (Circulaire du 15 mai 1996, 2. b.) oraz w państwowych systemach informacyjnych (Circulaire du 6 mars 1997). W celu uregulowania języka w tej dziedzinie, w okresie od 1996 do drugiej połowy 1999 roku, odnotowano przyjęcie ośmiu decyzji administracyjnych (НИКОЛОВСКИ, 2002: 54). W piśmie okólnym z dnia 7 października 1999 r. określono, że terminy używane na stronach internetowych powinny odpowiadać wykazom terminologicznym opublikowanym w *Dzienniku Urzędowym Republiki Francuskiej*, a ich tłumaczenie na język angielski jest dopuszczalne, jeśli istnieje tłumaczenie na inny język obcy, którego wybór zależy od przeznaczenia i celu strony internetowej. (Circulaire du 7 octobre 1999, 2. 2. 2. Langue). Dawanie

przykładu i promowanie wielojęzyczności na stronach internetowych jedynie wzmacnia pozycję francuskich służb publicznych w skali globalnej w odniesieniu do globalnego poszanowania różnorodności językowej i kulturowej w Internecie.

Jeśli chodzi o stosowanie wyżej wymienionych przepisów w tym zakresie, przeprowadziliśmy analizę kilkudziesięciu stron internetowych należących do francuskich służb publicznych i zauważyliśmy, że prawie wszystkie z nich są dwujęzyczne, francusko-angielskie (НИКОЛОВСКИ, 2002: 55). W rubrykach przeznaczonych dla obywateli francuskich nie ma tłumaczenia na język obcy. Niektóre instytucje badawcze, oprócz publikacji francuskich, zawierają również streszczenia w języku angielskim, a strony niektórych serwisów publicznych, które zawierają informacje przydatne dla różnych partnerów na świecie, posiadają również tłumaczenie na język kraju, dla którego informacja jest przeznaczona na podstawie artykułu 6 z okólnika a letter z kwietnia 1994 r. (НИКОЛОВСКИ, 2002: 55).

W tym okresie współczesnej francuskiej polityki językowej dotyczącej języka francuskiego, utrzymuje się tendencja do poprawy jakości języka wszystkich tekstów administracyjnych w celu poprawy jakości języka wszystkich tekstów administracyjnych. W tym względzie odnotowaliśmy przyjęcie trzech aktów prawnych,⁵ które przypominają pracownikom administracji publicznej o właściwym

⁵ Okólnik z dnia 2 stycznia 1993 r. dotyczący zasad opracowywania, podpisywania i publikowania tekstów w Dzienniku Urzędowym oraz przeprowadzania szczególnych procedur w ramach Premier Ministre; Okólnik z dnia 20 września 1994 r. dotyczący zasad nominacji członków rad i dyrektorów zakładów publicznych i przedsiębiorstw sektora publicznego; Okólnik z dnia 30 stycznia 1997 r. dotyczący zasad opracowywania, podpisywania i publikowania tekstów w Dzienniku Urzędowym oraz stosowania szczególnych procedur w ramach Premier Ministre, art. 1. 1. 1. 1.

używaniu języka francuskiego przy sporządzaniu dokumentów administracyjnych, tak aby były one lepiej rozumiane przez podmioty, do których są kierowane.

W tym celu powołano również Komitet Orientacji na rzecz Uproszczenia Języka Administracyjnego (Comité d'orientation pour la simplification du langage administratif) (Arrêté du 2 juillet 2001), który jest odpowiedzialny za formułowanie konkretnych propozycji dotyczących poprawy jakości języka administracyjnego, jak również za monitorowanie ich stosowania przez administrację publiczną.

8. 2. USŁUGI PUBLICZNE I PROMOCJA JĘZYKA FRANCUSKIEGO JAKO JĘZYKA KOMUNIKACJI MIĘDZYNARODOWEJ

Służby publiczne, w stosunkach z osobami i instytucjami zagranicznymi, muszą w pełni przestrzegać zasad używania języka francuskiego w sprawach międzynarodowych (Circulaire du 12 avril 1994, art. 6), nie faworyzując jednak żadnego języka obcego. Negocjatorzy francuscy przy zawieraniu dwustronnych i wielostronnych umów międzynarodowych muszą używać języka francuskiego, a jeśli nie ma takiej możliwości ze strony drugiej strony, dozwolone jest używanie języka negocjatorów lub trzeciego języka uzgodnionego w pierwszych fazach negocjacji. (Circulaire du 30 mai 1997, III-Rédaction et présentation).

Mimo że język francuski jest językiem urzędowym lub roboczym wielu instytucji międzynarodowych, to jednak urzędnicy służb publicznych napotykają na pewne trudności w jego stosowaniu.

W Zgromadzeniu Ogólnym Narodów Zjednoczonych, mimo że język francuski jest jednym z języków urzędowych lub roboczych, język angielski potwierdza swoją supremację. W 1992 roku, liczba delegacji wypowiadających się w języku angielskim wynosiła 74, a w języku francuskim 31, ale w 1999 roku wzrosła do 95 delegacji w języku angielskim, a spadła do 26 delegacji w języku francuskim (*La place de la langue française dans les institutions internationales*, 2000: 4). Większość oficjalnych dokumentów jest również pisana najpierw w języku angielskim, ale bardzo często pojawiają się problemy w sektorze tłumaczeń, które prowadzą do opóźnień w dystrybucji przetłumaczonych dokumentów w języku francuskim. Ten sam problem występuje w kontaktach większości francuskich ministerstw z odpowiednimi instytucjami w Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stali przedstawiciele Francji w organizacjach międzynarodowych, w większości, kierują swoją uwagę na wykorzystanie i poszanowanie statusu języka francuskiego. Postulują oni, aby urzędnicy międzynarodowi z innych krajów byli zobowiązani do znajomości języka francuskiego jako jednego z języków roboczych, umieścili frankofońskich szefów niektórych sektorów, które mają strategiczne znaczenie dla zachowania statusu języka, przeznaczyli środki na uruchomienie kursów językowych w wielu instytucjach międzynarodowych. Zachęcano do powołania koordynatora ds. języka w Organizacji Narodów Zjednoczonych, utworzono Komitet konsultacyjny ds. pluralizmu językowego (Comité consultatif pour le pluralisme linguistique) przy UNESCO itd.

W instytucjach Unii Europejskiej język francuski jest również językiem urzędowym i roboczym (rozporządzenie nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r., art. 1er). Można go używać podczas oficjalnych i

nieformalnych spotkań, w kontaktach z instytucjami Unii, w kontaktach z przedstawicielami innych państw członkowskich, w których dozwolone jest używanie języka kraju rozmówcy, pod warunkiem, że odpowiada za to urzędnik francuski. Europejskie biblioteki i centra dokumentacji muszą zapewnić specjalne miejsce dla wydań opublikowanych w języku francuskim (*Le Français dans les institutions européennes*, 2000: 4-14).

Według Delegacji francuskiej ds. języka francuskiego z 1999 r. większość dokumentów roboczych wysyłanych przez Radę Europejską i Komisję Europejską do odpowiednich instancji francuskich jest pisana w języku angielskim, natomiast te wysyłane przez Parlament Europejski i Trybunał Europejski, jak również te dotyczące oficjalnych spotkań, są zazwyczaj pisane w języku francuskim (*Rapport au parlement*, 2000: 76-81). Jednak i w Unii Europejskiej można zaobserwować stagnację języka francuskiego, zwłaszcza po przystąpieniu do niej krajów niefrankofońskich. Nawet w relacjach między Unią a frankofońskimi krajami Afryki komunikacja odbywa się wyłącznie w języku angielskim. Unia pozwala na jego używanie nawet w relacjach z francuskimi przedsiębiorstwami.

W czasie prezydencji, w drugiej połowie 2000 roku, Francja ostro zareagowała przeciwko używaniu tylko jednego języka i zobowiązała się do wielojęzyczności. Wzmacnia służby tłumaczeniowe języka francuskiego w instytucjach europejskich, organizując kursy językowe dla urzędników z krajów członkowskich i kandydujących do członkostwa w Unii, a także szkoli tłumaczy języka francuskiego z krajów przystępujących do UE. Ponadto Francja podejmuje kolejne działania na rzecz wielojęzyczności w zakresie nowych technologii informacyjnych: udoskonalone tłumaczenie europejskich stron

internetowych na wiele języków, wprowadzenie do użytku automatycznego tłumacza online oraz interaktywnej gramatyki online w języku francuskim.

Zacieśniają się również więzi Francji z krajami i instytucjami francuskojęzycznymi. Ponadto, ich przedstawiciele w instytucjach międzynarodowych używają języka francuskiego przy każdej możliwej okazji. Francja jest głównym koordynatorem wszystkich działań mających na celu rozpowszechnianie frankofonii w świecie. Francja prowadzi politykę współpracy z międzynarodowymi organizacjami frankofońskimi, proponuje środki, zachęca i definiuje działania podejmowane w celu rozwoju frankofonii i języka francuskiego (Décret n° 91-1094 du 21 octobre 1991; Décret n° 92-1231 du 24 novembre 1992; Décret n° 93-797 du 16 avril 1993, art. 5, 6, 7). Również poprzez zachęcanie młodej kadry naukowej krajów frankofońskich do udziału w pracach licznych instytucji międzynarodowych oraz poprzez utworzenie Funduszu Pomocy w Tłumaczeniach (Fonds d'aide à la traduction et à l'interprétation) wzrasta użycie języka francuskiego podczas organizacji imprez międzynarodowych odbywających się poza Francją.

Obrona statusu i rozpowszechnianie języka francuskiego w świecie jest również celem Dyrekcji Współpracy Kulturalnej i Języka Francuskiego (Direction de la coopération culturelle et du français) w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Francji, która przygotowuje plany i programy nauki języka francuskiego w świecie. W tym celu Francja pozostaje w stałym kontakcie z siecią francuskich instytucji i ośrodków, z francuskimi sojuszami oraz współpracuje ze wszystkimi innymi instytucjami, w których kształcą się we Francji obcokrajowcy z całego świata (Arrêté du 25 juillet 2001, art. 5).

8. 3. WZBOGACENIE TERMINOLOGICZNE JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Aby język francuski zachował swój międzynarodowy status, musi zostać wzbogacony o terminy ze wszystkich dziedzin, poprzez które będzie musiał wyrazić nowoczesność. Wzbogacanie języka jest jedną z cech charakteryzujących współczesną francuską politykę językową (НИКОЛОВСКИ, 2002: 37, 40, 45).

Wraz z utworzeniem Komisji Ogólnej i Komisji Specjalistycznych ds. terminologii i neologii, zachęca się do tworzenia nowych terminów i zwiększa się ich zastosowanie w różnych dziedzinach: gospodarce, naukach przyrodniczych, technice, prawie itp⁶.

Komisje te przyczyniają się do rozpowszechniania frankofonii i promowania wielojęzyczności na całym świecie. Są one również w kontakcie z pokrewnymi instytucjami krajów frankofońskich, pracującymi nad wyrównaniem nowo powstałych wyrażen i terminów, z organizacjami międzynarodowymi, jak również z instytucjami normalizacji międzynarodowej (Décret du 3 juillet 1996, art. 1er). Ostatnia, osiemnasta z kolei, Komisja ds. terminologii i neologii przy Ministerstwie Młodzieży i Sportu została powołana w marcu 2001 roku. W każdej komisji istnieje specjalny urzędnik wysokiego szczebla ds. terminologii i neologii (Arrêté du 27 mars 2001) oraz

⁶ Dekret z 2015 roku (Décret n° 2015-341 du 25 mars 2015) ma na celu uproszczenie i unowocześnienie przepisu dotyczącego wzbogacania języka francuskiego poprzez zmianę składu i nazwy Generalnej Komisji Terminologii i Neologii, która staje się Komisją ds. wzbogacania języka francuskiego (Commission d'enrichissement de la langue française). Wyspecjalizowane komisje terminologiczne i neologiczne w każdym ministerstwie stają się Grupami Ekspertów (Groupe d'experts).

specjalna służba odpowiedzialna za koordynację wszystkich działań z tej dziedziny.

W roku 2000, Generalna Komisja Terminologiczna i Neologiczna, poprzez swoje wyspecjalizowane komisje, przeprowadziła audyt wszystkich terminów, zwrotów i definicji opublikowanych w *Dzienniku Urzędowym* Republiki Francuskiej w latach 1973-1996. Wyniki tej kontroli są opublikowane w wykazie terminologicznym (*Répertoire terminologique*, 2000), który obejmuje 3 000 w pełni skontrolowanych jednostek.

W rządowym programie przygotowania Francji do wejścia do społeczeństwa informacyjnego, wielką rolę odegrały nowo utworzone terminy w tej dziedzinie, przy czym Generalna Komisja Terminologiczna i Neologiczna jest zobowiązana do opracowania list terminologicznych w tej dziedzinie we współpracy z wyspecjalizowanymi komisjami.

Do 1999 r. wydano trzy takie listy (*Rapport annuel d'activité*, 1999: 22). Ponadto wydawane są broszury z nowo utworzonymi terminami z kilku dziedzin, które są wysyłane bezpłatnie do wszystkich departamentów służb publicznych i stowarzyszeń pokrewnych, których działalność jest związana z dziedziną, dla której przeznaczony jest dany wykaz. Wszystkie terminy i listy można pobrać ze strony internetowej Delegatury Generalnej ds. języka francuskiego.

W tej dziedzinie pogłębiane są kontakty z odpowiednimi instytucjami z krajów frankofońskich. Dzięki stałym kontaktom możliwy jest udział ekspertów z kilku krajów w ustalaniu składu nowo tworzonych list terminologicznych, co zmniejsza możliwość występowania różnic terminologicznych w krajach frankofońskich. W

2000 roku zorganizowano dwa spotkania ekspertów francuskich z kolegami z Kanady i Belgii w celu określenia stanu polityki terminologicznej w odniesieniu do języka francuskiego w tych krajach (*Rapport au Parlement*, 2000: 86).

W reakcji na drugą falę ruchu feministycznego, która rozpoczęła się w latach 60. ubiegłego wieku, coraz częściej stosuje się formy rodzaju żeńskiego dla niektórych zawodów lub funkcji. Dlatego już w 1986 r. we wszystkich oficjalnych dokumentach administracji wymagane jest stosowanie specjalnej formy w rodzaju żeńskim w rzeczownikach oznaczających zawody, funkcje, akty lub tytuły (*Circulaire du 11 mars 1986*). W 1998 roku kobiety uczestniczące w rządzie poszukiwały i coraz częściej używały formy żeńskiej tytułu *ministra (la ministre)*, a jednocześnie zaczęły stosować tę formę jako regularną praktykę głosową. Dlatego też, listem okólnym z 1998 roku (*Circulaire du 6 mars 1998*) zlecono Generalnej Komisji Terminologii i Neologii rozpoczęcie badań, które wyjaśniłyby ten problem, poprzez zaakceptowanie sytuacji w innych krajach frankofońskich.

Badanie miałoby się opierać na poprzednich badaniach z lat 1984 i 1985, przeprowadzonych przez komisję, która pracowała w tym okresie. Spotkało się to ze zdecydowanym sprzeciwem członków Akademii Francuskiej (SAINT ROBERT, 2000: 101).

Generalna Komisja Terminologiczna i Neologiczna przedłożyła swój raport w październiku 1999 r. (*Rapport sur la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre au Premier ministre*), stwierdzając, że zasadniczo nie ma przeszkód do stosowania rodzaju żeńskiego w rzeczownikach oznaczających zawody i profesje. Z drugiej strony, Komisja sprzeciwia się używaniu rodzaju żeńskiego w rzeczownikach oznaczających funkcje publiczne w dokumentach

administracyjnych służb publicznych i uważa, że należy ściśle przestrzegać zasady neutralności funkcji. Proponuje również dalsze badania w tej sprawie. W tym samym liście okólnym zleca się Narodowemu Instytutowi Języka Francuskiego (Institut national de la langue française) opracowanie broszury, która ma dać użytkownikom wskazówki dotyczące użycia najbardziej odpowiednich form rzeczowników w rodzaju żeńskim. Publikacja (BECQUER et al., 1999) zawiera zasady tworzenia rodzaju żeńskiego w rzeczownikach oznaczających zawód publiczny, funkcję, rangę lub tytuł, jak również formy rodzaju męskiego dla tych samych rzeczowników. Dopuszcza on również formę *une ministre*. To samo pismo okólnie zezwala na użycie form rodzaju żeńskiego, które są powszechnie używane: *la secrétaire générale*, *la directrice*, *la conseillère*, przez służby publiczne.

9. WZBOGACENIE TERMINOLOGICZNE JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Język francuski wykazuje dużą żywotność i zdolność adaptacji swojego słownictwa do współczesnych zmian we wszystkich dziedzinach życia, co odbywa się systematycznie, w laboratoriach naukowych i ośrodkach badawczych. Aby uniknąć zwiększonego użycia terminów obcych w danej dziedzinie, które są niezrozumiałe dla "zwykłych" użytkowników, należy regularnie tworzyć odpowiednie terminy francuskie, które lepiej przedstawiają współczesną rzeczywistość. Dlatego Francja i inne kraje frankofońskie poświęciły

swoją pracę tworzeniu, rozpowszechnianiu i używaniu nowych słów i wyrażań w duchu języka francuskiego, a jednocześnie obrazujących współczesne życie.

Dzięki stałemu wzbogacaniu terminologicznemu języka francuskiego uzupełniane są luki w słownictwie i denotacje nowych pojęć w języku francuskim, które zastąpiły terminy obce, głównie anglo-amerykańskie. Wzbogacanie języka francuskiego odbywa się w sposób skoordynowany, a nowe terminy są przeznaczone dla specjalistów i dla publiczności, która kształtuje się zgodnie z zasadami słowotwórstwa w języku francuskim.

9. 1. SYSTEM INSTYTUCJI SŁUŻĄCYCH WZBOGACANIU JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Ustawa z 1975 roku o używaniu języka francuskiego (Loi n°75-1349 du 31 décembre 1975 relative à l'emploi de la langue française) znana jako *Bas-Lauriol*, określa terminy, które są publikowane w *Dzienniku Urzędowym Republiki Francuskiej* (*Journal Officiel de la République Française*). Muszą one być stosowane we wszelkich reklamach i oznakowaniach produktów lub usług, a także podczas wszystkich transmisji nadawanych przez telewizję i organizacje nadawcze. Wraz z przyjęciem ustawy z 4 sierpnia 1994 r. o używaniu języka francuskiego (Loi n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française), zwanej *Toubon*, przepisy te, na podstawie decyzji *Rady Konstytucyjnej* (Décision n° 94-345 DC du 29 juillet 1994), zostały powtórzone, co uznano za sprzeczne z wolnością słowa. Rada uważa, że państwo może samo być zmuszone do

używania niektórych proponowanych terminów, ale nie może, wbrew art. 11 Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela (*Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen* z 1789 r.), narzucać ich używania osobom prywatnym lub organizacjom radiogramów.

Decyzja Rady Konstytucyjnej powoduje zmiany w ustawodawstwie dotyczącym używania języka francuskiego. Wraz z dekretem z ³ lipca 1996 roku o wzbogaceniu języka francuskiego (Décret n°96-602 du 3 juillet 1996), tworzy się nowy system koordynacji działań w odniesieniu do języka francuskiego, który redukuje pozycję państwa, zwiększając rolę Generalnej Komisji Terminologii i Neologizmów oraz Akademii Francuskiej, a także państwowych i innych środków i mechanizmów działania na rzecz języka i jego rozpowszechniania. Dekret dotyczy tworzenia wyspecjalizowanych komisji terminologicznych i neologizmów ministerialnych, składających się głównie z ekspertów w danej dziedzinie, którzy są zobowiązani do tworzenia nowych terminów urzędowych. Muszą one, między innymi, uwzględniać wszystkie przypadki, w których konieczne jest terminologiczne wzbogacenie słownictwa francuskiego, w oparciu o wyrażone potrzeby w danej dziedzinie. Poprzez badanie terminów i definicji, które są proponowane przez wyspecjalizowane komisje, Komisja zwraca uwagę na ich zgodność i przydatność oraz zasięga opinii Akademii Francuskiej. Po uzyskaniu jej akceptacji, Komisja Generalna publikuje terminy i definicje w Dzienniku Urzędowym, pod warunkiem, że odpowiedni minister portfela to odnotuje. Po opublikowaniu zaakceptowanych terminów, przyjęte terminy i ich definicje stają się obowiązujące dla służb publicznych i instytucji publicznych, w miejscu terminów i wyrażeń obcojęzycznych, jak również w przypadkach

przewidzianych w art. 5 i 14 ustawy z dnia 4 sierpnia 1994 r. o używaniu języka francuskiego. Terminy te są opublikowane w *Bulletin Officiel de l'éducation nationale* (Décret n°96-602 du 3 juillet 1996, art. 10), aby umożliwić szerszą dystrybucję wśród nauczycieli.

9. 2. ROLA PAŃSTWA W BOGACENIU SIĘ SYSTEMU FRANCUSKIEGO

Zgodnie z systemem prawnym, państwo nie odgrywa żadnej roli w wyborze i decydowaniu o specjalistycznych terminach, które mogą być tylko same w sobie. Jego współczesną misją jest bycie służbą publiczną dla obywateli, która sprzyja wzbogacaniu słownictwa, wspiera i koordynuje działania uczestników, którzy tworzą neologizmy, aby pracować nad promocją i rozpowszechnianiem nowych terminów oraz zapewnić ich stosowanie i łatwą dostępność.

Państwo nie może bezpośrednio ingerować w działalność komisji terminologicznych, a jedynie organizuje i jako pierwszy użytkownik udostępnia wszystkie niezbędne terminy promocyjne. Koordynuje rozwój list terminologicznych i umożliwia spotkania i współpracę między wyspecjalizowanymi komisjami, Komisją Generalną Akademii Francuskiej.

Ponadto, państwo informuje służby publiczne, specjalistów i społeczeństwo o nowych terminach i podaje przykład ich użycia, co zachęca jego partnerów do stosowania zalecanych przez nie terminów. Odpowiedzialność za stosowanie opublikowanych terminów spoczywa wyłącznie na publicznych instytucjach państwowych (art. 11), a działania takie mają skutek poza sektorem

państwowym.

9. 3. DELEGACJA OGÓLNA DS. JĘZYKA FRANCUSKIEGO I JĘZYKÓW FRANCJI

Generalne Przedstawicielstwo ds. języka francuskiego i języków Francji (Délégation générale à la langue française et aux langues de France) jest służbą Ministerstwa Kultury i Komunikacji Francji, a jego zadaniem jest prowadzenie polityki językowej w odniesieniu do języka francuskiego i języków regionalnych. Zajmuje się wdrażaniem ustawy z 4 sierpnia 1994 roku i dekretu z 1996 roku o wzbogaceniu języka francuskiego. Wraz z Generalną Komisją Terminologii i Neologii koordynuje przygotowywanie list terminologicznych przez wyspecjalizowane komisje terminologiczne i Akademię Francuską, a także funkcjonowanie banku danych terminologicznych *France Terme*.

Zgodnie z art. 2 dekretu, Delegacja Generalna jest prawnym członkiem wszystkich komisji, które jej podlegają, jest Sekretariatem Generalnej Komisji Terminologicznej i Neologicznej. Prowadzi regularną koordynację z innymi partnerami w zakresie wzbogacania języka francuskiego i jego promocji, zwłaszcza z innymi organizacjami frankofońskimi odpowiedzialnymi za politykę językową w danym kraju. Ważne jest, aby zwiększyć wpływ języka francuskiego na świecie i zaspokoić zapotrzebowanie na terminy francuskie z wyspecjalizowanego obszaru osób, których praca jest bezpośrednio związana z używaniem języka francuskiego (dziennikarze, tłumacze w organizacjach międzynarodowych, itp.)

Delegatura Generalna ds. języka francuskiego i języka francuskiego przyczynia się również w znacznym stopniu do rozwoju narzędzi informacyjnych w języku francuskim i zwiększa swoją obecność w Internecie, który jest wykorzystywany jako środek do pracy, jako medium do przekazywania wyników operacji terminologicznej.

9. 4. ROLA KOMISJI DS. SPECJALISTYCZNEJ TERMINOLOGII I NEOLOGII

W latach 70-tych XX wieku w kilku ministerstwach powstały komisje terminologiczne i neologiczne, które w znacznym stopniu przyczyniły się do powstania nowych terminów w danej dziedzinie. Ponadto, dekret z 1996 roku narzuca tworzenie komisji ministerialnych, które składają się z 20 do 30 członków, którzy są przedstawicielami ministerstwa i zewnętrznych ekspertów w danym sektorze, jak również specjalistów językowych. Komitety te stanowią podstawę prac terminologicznych, ściśle nadzorują wybór i stosowanie terminów oraz są na bieżąco informowane o nowych wydarzeniach w swojej dziedzinie. Oferują one francuskie odpowiedniki terminów zagranicznych dla nowych produktów lub koncepcji, podając ich definicje i odpowiadając na wszelkie pytania terminologiczne w swojej dziedzinie. Komisje mają wsparcie ze strony *starszego urzędnika ds. terminologii (Haut fonctionnaire de terminologie)* oraz służby, która jest powołana do koordynowania i wspierania działań w danej dziedzinie oraz do dalszego przekazywania rozwiązań terminologicznych w swoim sektorze i u

partnerów. W różnych ministerstwach istnieje 18 wyspecjalizowanych komitetów ds. terminologii i neologii.

9. 5. KOMISJA OGÓLNA DS. TERMINOLOGII I NEOLOGII

Komisja Generalna ds. Terminologii i Neologii zajmuje centralne miejsce w systemie instytucji działających na rzecz wzbogacenia języka francuskiego. Podlega premierowi, koordynuje całość działań terminologicznych w sieci, określa podstawy metodologiczne wzbogacania języka francuskiego, współpracuje z Akademią Francuską, bada terminy, zapewniając ich zgodność i dostęp do ich publikacji. Jej celem jest wzbogacanie i promowanie języka francuskiego, zachęcanie do wielojęzyczności, tłumaczenie terminów zagranicznych na język francuski, gromadzenie danych terminologicznych i tworzenie szybko dostępnych baz danych oraz rozwój frankofonii.

Komisja Generalna, wraz z Akademią Francuską, jest odpowiedzialna za zatwierdzanie nowych terminów zaproponowanych przez wyspecjalizowane komisje terminologiczne i neologiczne oraz za ich harmonizację i dostosowanie. Co miesiąc komisja ta ocenia i zatwierdza proponowane terminy w obecności przewodniczących komisji specjalistycznych i ekspertów z danej dziedziny. Przy tworzeniu terminów, Komisja Generalna ustala pewne kryteria, które są kluczowe dla przyjęcia nowych terminów. Pierwszym kryterium jest potrzeba, czyli konieczność wprowadzenia nowego terminu dla określenia określonego podmiotu. Drugim kryterium jest przejrzystość, która określa, czy dany termin jest

bezpośrednio związany z pojęciem, czyli ideą, którą oznacza. Ostatnim kryterium jest dobre przygotowanie językowe terminu, które określa, czy respektuje on system morfologiczny i składniowy języka francuskiego.

Komisja Generalna zajmuje się definicjami nowych terminów, które są publikowane w Dzienniku Urzędowym, aby sformułować je w sposób jasny, zrozumiały i w jak najlepszy sposób, ponieważ są one przeznaczone nie tylko dla specjalistów z danej dziedziny, ale także dla ogółu społeczeństwa.

Komitet Generalny oraz wyspecjalizowane komisje terminologiczne i neologiczne tworzą program wzbogacania terminologii, który jest realizowany w oparciu o funkcje przewidziane w dekrete z 1996 roku. Użytkownicy nowych terminów oczekują jak najszybszego przetłumaczenia nowych terminów zagranicznych na język francuski. W związku z tym Komisja Generalna stara się szybko reagować na potrzeby i wymagania oraz proponować odpowiednie zastąpienie terminów takich jak:

burza mózgów (remue-méninges), *runda Kennedy'ego* (Négociations Kennedy), *V. I. P. / VIP* (client privilégié), *incentive* (voyage de stimulation, stymulacja), *mobbing* (harcèlement), *Benchmarking* (référenciation, étalonnage, parangonnage), *broker* (courtier), *Factoring* (affacturage), *factor* (affactureur), *Gap* (écart), *Lease-back* (cession-bail), *Leasing* (location avec option d'achat / LOA), *outplacement* (remplacement externe), *Revolving* (crédit permanent), *Soft landing* (atterrissage en douceur), *Start-up* (jeune pousse), *Couponing* (couponnage), *Duty-free* (boutique hors taxes), *Franchising* (franchisement), *Free alongside ship* (franco long du bord / F. L. B.), *drażnienie* (aguichage) itd.

W 2000 roku *Generalna Komisja Terminologii i Neologii*, poprzez

swoje wyspecjalizowane komisje, przeprowadziła badania wszystkich terminów, wyrażeń i definicji opublikowanych w Dzienniku Urzędowym Francji w okresie od 1973 do 1996 roku. Skontrolowane wyniki są publikowane w wykazie terminologicznym, który zawiera 3000 w pełni zrewidowanych jednostek. Ponadto, dla wielu dziedzin wydawane są ulotki z nowo utworzonymi terminami, które są bezpłatnie rozsyłane do wszystkich służb publicznych i odpowiednich stowarzyszeń, których działalność jest związana z konkretną dziedziną, która ma znaleźć się w wykazie. Wszystkie terminy, wykazy i sprawozdania Komitetu Generalnego są dostępne na stronie internetowej *FranceTerme*, która jest bazą danych z bezpłatnym dostępem dla Generalnego Przedstawicielstwa Języka Francuskiego i języków francuskich i zawiera najnowsze terminy francuskie, zatwierdzone przez Generalną Komisję Terminologiczną. W ten sposób promuje się nowe terminy i wnosi znaczący wkład we wzbogacanie i promowanie języka francuskiego na świecie.

9. 6. AKADEMIA FRANCUSKA

Akademia Francuska jest instancją referencyjną w kwestiach związanych z użyciem słów w języku francuskim i śledzi rozwój słownictwa francuskiego w 1635 roku. Na mocy dekretu wydanego 3 lipca 1996 roku, pełni ona bardzo ważną rolę we wzbogacaniu systemu francuskiego. Akademia wyraża swoją opinię wymaganą w Generalnej Komisji Terminologicznej i każdej komisji specjalistycznej i jest ostatnią instancją do zatwierdzania terminów i definicji w publikacji w Dzienniku Urzędowym. Dzięki aktywnemu udziałowi we

wszystkich komisjach, wnosi znaczący wkład w prace terminologiczne i stara się w szybkim czasie przedstawić swoją opinię.

Od momentu opublikowania pierwszego dekretu o wzbogaceniu języka francuskiego w 1972 roku, Akademia daje stały wkład w tej dziedzinie, napędzany troską o zachowanie spójności i jasności języka francuskiego. To ona, w swoim Słowniku, nieustannie wprowadza nowe słowa i znaczenia do słownictwa francuskiego.

9. 7. INNI PARTNERZY W SYSTEMIE WZBOGACANIA JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Oprócz wielu ekspertów z różnych dziedzin, którzy w pracach komisji aktywnie wnoszą swoje kompetencje naukowe, techniczne lub językowe, istnieje wiele organizacji z dziedziny nauki i techniki związanych ze wzbogacaniem systemu francuskiego, które uczestniczą w badaniu i definiowaniu terminów.

Akademia Nauk Przyrodniczych (*Académie des sciences*) i Francuskie Stowarzyszenie Normalizacyjne (*Association française de normalisation*) (*AFNOR*) są również prawnymi członkami *Generalnej Komisji Terminologii i Neologii*, a wszystkie specjalistyczne komisje terminologiczne i neologiczne wnoszą znaczący wkład we wzbogacanie języka francuskiego.

Narodowe Centrum Badań Naukowych (*Centre national de la recherche scientifique*) (*CNRS*) z jednym ze swoich laboratoriów dokumentacji terminologicznej uczestniczy w pracach *Generalnej Komisji Terminologicznej i neologicznej* oraz komisji

specjalistycznych. Laboratorium regularnie prowadzi dokumentację badanych terminów przez komisje i pokrewne organizacje frankofońskie, w których przechowywane są dane terminologiczne, mające szczególne znaczenie dla Francuzów.

9. 8. WSPÓŁPRACA Z KRAJAMI FRANKOFOŃSKIMI

Artykuł 1 dekretu z 1996 r. przewiduje pogłębienie kontaktów z komisjami terminologicznymi i neologicznymi oraz innymi podobnymi instytucjami krajów frankofońskich, które intensywnie pracują nad tym zagadnieniem. W powtarzających się spotkaniach uczestniczą znani eksperci, którzy wnoszą znaczący wkład w opracowywanie list terminologicznych, co zmniejsza możliwość dopasowania różnic terminologicznych w krajach frankofońskich. Dużymi bazami danych terminologicznych dla języka francuskiego są bank terminologiczny *Banku Bureau de la traduction du gouvernement canadien- (TERMIUM)* oraz bank *The Office québécois de la langue française- (Grand dictionnaire terminologique or GDT)*.

Banki te, zawierające miliony terminów, stanowią kluczowe punkty odniesienia i podstawę każdej pracy terminologicznej. W ich opracowaniu biorą udział eksperci, terminolodzy i tłumacze związani z francuskim systemem instytucji zajmujących się wzbogacaniem terminologicznym języka francuskiego oraz specjaliści Wspólnoty Francuskiej Belgii. Ponadto istnieje ugruntowana współpraca z *Service de la langue française* przy belgijskim Ministerstwie Kultury oraz *Section de terminologie* Urzędu Federalnego Szwajcarii z jego bankiem danych terminologicznych (TERMDAT).

10. PRZEGLĄD SYTUACJI JĘZYKA FRANCUSKIEGO W MEDIACH MASOWYCH WE FRANCJI U schyłku XX WIEKU

Kilka artykułów ustawy z 1994 roku o używaniu języka francuskiego reguluje używanie języka francuskiego w programach środków masowego przekazu (radio i telewizja), co zapewnia używanie języka francuskiego i rozprzestrzenianie się frankofonii na poziomie krajowym i międzynarodowym. Są również odpowiedzialni za nadawanie określonych kwot wydarzeń frankofońskich, promowanie produkcji współczesnych wykonawców francuskich, oraz przydzielanie kwot na produkcję wyspecjalizowanych gatunkowo stacji radiowych. Odbywa się to w celu lepszej reprezentacji francuskiej palety muzycznej oraz z powodu zwiększonego lekceważenia przez niektóre stacje radiowe, które nie wypełniają swoich zobowiązań programowych.

Nadrzędna Rada Audiowizualna (Conseil supérieur de l'audiovisuelle) jest odpowiedzialna za właściwe stosowanie języka francuskiego w tej dziedzinie i informuje media o niektórych błędach w użyciu języka, jak również o zaleceniach zastąpienia anglicyzmów, które regularnie pojawiają się w *Dzienniku Urzędowym* Republiki Francuskiej. Większe domy medialne mają własnych doradców do spraw właściwego używania języka francuskiego podczas nadawania programów.

Wytyczne z 1998 r. dotyczące rozwoju programów francuskojęzycznych poza terytorium Francji zwiększyły pomoc

finansową dla programów francuskojęzycznych, aby były one bardziej obecne w zagranicznych telewizjach. Zachęcają również do rozwoju satelitarnych programów francuskojęzycznych i współpracy z mediami zagranicznymi oraz określają działalność operatorów telewizyjnych przeznaczoną dla widzów zagranicznych. Motywują również do tworzenia napisów do programów obcojęzycznych, odpowiednich dla regionów nadawania, w pełni respektując zasadę wielojęzyczności.

Francja poświęca szczególną uwagę i udziela pomocy finansowej mediom drukowanym w języku francuskim oraz instytucjom, które umożliwiają ich druk, przyczyniając się w ten sposób do dbałości o język i kulturę. Szczególną uwagę zwraca na swoją produkcję kinematograficzną, która odnotowuje stały wzrost i zwiększone zainteresowanie na poziomie międzynarodowym. Pomoc finansowa jest udzielana osiągnięciom kinematograficznym, które w pełni lub w znacznym stopniu spełniają wysokie kryteria artystyczne i techniczne, instytucjom, które przyczyniają się do rozpowszechniania francuskiej produkcji kinematograficznej, jak również osiągnięciom referencyjnym w dziedzinie filmu w języku francuskim lub w regionalnym języku Francji.

10. 1. JĘZYK FRANCUSKI W ŚRODKACH MASOWEGO PRZEKAZU

Trzy artykuły ustawy z 1994 r. o używaniu języka francuskiego odnoszą się do tej dziedziny. Zgodnie z programem gospodarczym i medialnym, język francuski musi być obowiązkowo używany przy

etykietowaniu, oferowaniu, reprezentowaniu, w instrukcjach obsługi lub w warunkach gwarancji towarów, produktów lub usług (art. 2). Jego użycie jest również obowiązkowe we wszystkich reklamach lub programach radiowych lub telewizyjnych (Art. 12). Natomiast artykuł 13 określa zasadę używania języka francuskiego i szerzenia frankofonii przez wszystkie instytucje nadawcze. W tej dziedzinie przewidziano cztery wyjątki, dotyczące używania języka francuskiego, jeśli chodzi o osiągnięcia kinematograficzne i audiowizualne w ich wersji oryginalnej, w utworach muzycznych, których tekst jest w całości lub częściowo napisany w języku obcym, w audycjach lub przekazach reklamowych w języku obcym, których celem jest nauka języka lub w transmisji nabożeństw religijnych (Art. 12).

Obowiązek nadawania przez stacje telewizyjne określonej liczby wydarzeń frankofońskich (Décret 90-66, art. 8) oraz określonej liczby piosenek francuskich w stacjach radiowych (Loi n°94-88, art. 12) obowiązuje od 1990 roku.

Jeśli chodzi o produkcję kinematograficzną, istnieje kilka mechanizmów prawnych, które przewidują pomoc finansową dla produkcji w języku francuskim, uzupełnionych o dekret z 1999 roku (Décret n°99-130).

Za prawidłowe stosowanie języka francuskiego w tej dziedzinie odpowiada Conseil supérieur de l'audiovisuelle (Loi n°86-1067, art. 1er). Zasadniczo nie ma większych naruszeń przepisów związanych ze stosowaniem języka francuskiego w tej dziedzinie (*Raport dla Parlamentu na temat stosowania ustawy z 4 sierpnia dotyczącej stosowania języka francuskiego*, 2000: 88-106). Najczęstsze naruszenia polegają na braku tłumaczenia, nieczytelności lub

błędach gramatycznych w ogłoszeniach. Zwiększona obecność anglicyzmów jest zauważalna w programach radiowych i telewizyjnych (*La langue française dans tous ses états*, 1999: 43-46), oraz w mediach drukowanych, co powoduje reakcje ze strony autoryzowanych stowarzyszeń obrony języka francuskiego. Najwyższa Rada Radiofonii i Telewizji regularnie informuje pracowników tych instytucji o nieprawidłowościach językowych, a także o nowych słowach, które są publikowane w *Dzienniku Urzędowym* Republiki Francuskiej. Więksi nadawcy telewizyjni wyznaczają doradców, którzy regularnie interweniują w przypadku pewnych nieprawidłowości językowych użytych podczas nadawania. Ponadto, nadawanych jest wiele programów mających na celu promowanie i rozpowszechnianie języka francuskiego.

W związku z obowiązkiem nadawania przez telewizję 40% utworów o oryginalnej francuskiej ekspresji (*œuvres d'expression originale française*)⁷ w najlepszym czasie antenowym (Décret du 17 janvier 1990, art. 8, 9), największa część domów telewizyjnych wywiązuje się z tego obowiązku.

System kwotowy obejmuje również piosenki nadawane przez stacje radiowe. Wszystkie prywatne stacje radiowe są zobowiązane do nadawania piosenek francuskich w godzinach największej oglądalności od 1966 r., z czego połowa powinna pochodzić od współczesnych wykonawców lub być częścią nowej produkcji, stanowiąc co najmniej 40% całego programu (Loi n°99-130, art. 32). W nowej ustawie z 2000 r. (Loi n°2000-719) ustalone już kwoty

⁷ Filmy lub utwory audiowizualne w oryginalnej francuskiej wersji językowej oznaczają utwory, które w wersji oryginalnej są w całości lub w przeważającej części w języku francuskim lub w języku regionalnym używanym we Francji (Décret du 17 janvier 1990, art. 5).

pozostają niezmienione, ale są one przyznawane stacjom radiowym specjalizującym się w określonych gatunkach. Mianowicie, te stacje radiowe, które pielęgnują francuską spuściznę muzyczną, muszą nadawać 60% w języku francuskim, z czego 10% powinno być częścią nowej produkcji. Stacje radiowe, które promują młodych artystów, muszą nadawać 35% utworów w języku francuskim, z czego 25% powinno należeć do nowszych artystów (Loi n°2000-719, art. 42). Zmiany w kwotach nadawania utworów muzycznych mają na celu lepszą reprezentację francuskiej palety muzycznej, jak również wynikają z coraz większego lekceważenia, jakiego dopuszczają się francuskie stacje radiowe, nie wywiązując się ze swoich obowiązków w tym zakresie.

Od 1998 r. obowiązuje decyzja, która zawiera wytyczne dotyczące rozwoju programów francuskojęzycznych poza terytorium Francji (Communication du 30 avril 1998). Podkreśla ona konieczność zwiększenia pomocy finansowej dla programów francuskich w celu zwiększenia ich obecności w zagranicznych stacjach telewizyjnych, rozwój francuskich programów satelitarnych oraz określenie misji wyspecjalizowanych operatorów telewizyjnych przeznaczonych dla widzów zagranicznych. Niektóre z firm telewizyjnych wprowadzają napisy do swoich programów w kilku językach obcych w zależności od regionu, który obejmują, przestrzegając w ten sposób w pełni zasady wielojęzyczności.

Kilka domów telewizyjnych nawiązało współpracę z innymi podobnymi instytucjami z innych krajów świata i byliśmy świadkami porozumienia między rządami Francji i Kanady na poziomie państwowym, w celu zwiększenia współpracy w produkcji wysokiej jakości przedstawień telewizyjnych w języku francuskim (Décret n°90-

736, art. 2).

Francja zwraca szczególną uwagę na media drukowane w języku francuskim . W 1991 r. *został utworzony Fundusz Wspierania Ekspansji Prasy Francuskiej za Granicą (Fonds d'aide à l'expansion de la presse française à l'étranger)*. Jego celem jest ekspansja wydawnictw periodycznych i gazet, w całości lub częściowo wydawanych w języku francuskim, które przyczyniają się do rozpowszechniania języka, myśli i kultury francuskiej poza granicami kraju (Arrêté du 25 février 1991, art. 1er, 2). Ponadto w latach 1996-1998 odnotowaliśmy pięć decyzji dotyczących pomocy finansowej dla tygodników regionalnych i lokalnych wydawanych w języku francuskim (Décret n°96-410, art. 2), dla codziennych gazet politycznych, regionalnych, gminnych i lokalnych (Décret n°97-1068, art. 2) oraz dla krajowych gazet codziennych wydawanych w języku francuskim (Décret n°98-714, art. 2). Przyznaje się pomoc na przekazywanie faksów do drukarni (Décret n°98-793, art. 1er, 2), jak również instytucjom umożliwiającym drukowanie publikacji w języku francuskim (Décret n°98-1009, art. 2). Produkcja kinematograficzna we Francji w ostatnich latach XX wieku odnotowuje stały wzrost. Filmy, które są w całości lub w większości wykonywane w języku francuskim lub w języku regionalnym, pod warunkiem, że spełniają wysokie kryteria artystyczne i techniczne, mogą być wspierane finansowo w wysokości 25% całkowitej kwoty potrzebnej do ich realizacji (Décret n°99-130, art. 32). Spektakle kinematograficzne mogą być dotowane (Décret n°99-130, art. 53), jak również filmy krótkometrażowe, jeżeli 80% kosztów filmu jest wydatkowane we Francji (Décret n°99-130, art. 78), instytucje, które przyczyniają się do rozwoju francuskiej produkcji kinematograficznej (Décret n°99-130,

art. 109) oraz producenci kinematograficzni dokonujący reinwestycji (*œuvres de réinvestissement*) ⁸(Décret n°97-449).

Według *Unifrance*, wzrasta zainteresowanie filmami francuskojęzycznymi, co jest szczególnie widoczne w krajach europejskich, gdzie kultura frankofońska jest tradycyjnie silna, ale wzrost zainteresowania jest zauważalny również w Japonii (*Rapport au Parlement sur l'application de la loi du 4 août relative à l'emploi de la langue française*, 2000, 99).

FOR AUTHOR USE ONLY

⁸Utworami reinwestycyjnymi są przedstawienia referencyjne, których wersja oryginalna jest, w całości lub w przeważającej części, zrealizowana w języku francuskim lub w języku regionalnym używanym we Francji lub w języku kraju koproducenta większościowego, pod warunkiem, że jej część stanowi co najmniej 50% ceny nabycia (Décret n°97-449, art. 4).

PODSUMOWANIE (jęz. angielski)

Celem książki "Współczesna polityka językowa Francji wobec języka francuskiego

W tym celu należało przede wszystkim zdefiniować pojęcie, od którego wychodzimy, tj. pojęcie *polityki językowej*, a następnie wskazać na jego odrębność od synonimów: *regulacji językowej* i *ustawodawstwa językowego*, które - w zależności od autora badań lub kraju, w którym są realizowane - mogą być różnie definiowane.

Pojęcie *polityki językowej* zdefiniowaliśmy jako ogół celowych decyzji podejmowanych i realizowanych w relacjach między językiem a życiem społecznym, zwłaszcza między językiem a życiem narodowym. Następnie zdefiniowaliśmy pojęcie *planowania językowego* jako poszukiwania i wykorzystania środków niezbędnych do realizacji polityki językowej.

Oprócz przedstawienia stanu demolingwistycznego języka francuskiego, którego znajomość jest niezbędna do znalezienia rozwiązań, dających lepsze rezultaty w realizacji polityki językowej, w drugiej części książki dokonujemy teoretycznego przeglądu tradycji interwencji językowej we Francji. Język francuski był skutecznym narzędziem wzmocnienia państwa i rozprzestrzeniania centralnej władzy rządzącej z Paryża. W przeszłości rząd zawsze chciał i szukał sposobów na szerzenie swoich idei, a tym samym na podporządkowanie sobie narodów. Język francuski, czyli narzucony akcent paryski, był w tym względzie doskonałym narzędziem. Dlatego też ordynacją Villers-Cotterêts z 1539 r., zwaną *Ordonnance de Villers-Cotterets*, język francuski stał się językiem administracyjnym królestwa Francji, natomiast w XVI i XVII w. podjęto szereg decyzji,

na mocy których nakazano używanie języka francuskiego do celów urzędowych w regionach francuskich zamiast języków regionalnych. Ponadto w 1624 r. zezwolono na obronę tezy naukowej w języku francuskim, która mówi o osłabieniu języka łacińskiego i narzuceniu pierwszego w sferze edukacji.

Niezwykle ważnym wydarzeniem jest powołanie przez Richelieu w 1635 roku Akademii Francuskiej, która ma charakter wybitnie narodowy i ma za zadanie dbać o język francuski, oczyszczać go, czynić elokwentnym i użytecznym w sztuce i nauce. Jej słownik z 1694 roku, który do tej pory doczekał się licznych wydań, opiera się na tradycjonalizmie Vaugelasa, podkreślając świadomość Francji, że inwestując w działania dotyczące języka, można wzmocnić jej autorytet zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. Wraz z utworzeniem w 1883 roku francuskiego sojuszu na rzecz propagowania języka *narodowego* w koloniach i za granicą (*Alliance française pour la propagation de la langue nationale dans les colonies et à l'étranger*), potwierdziło się podejrzenie, że światowa konstelacja językowa zaczęła się zmieniać i że Francja zaczęła już dostrzegać pewien kryzys lub stagnację swojej niekwestionowanej językowej pozycji w świecie.

Poza tym, Francja od wieków praktykuje interwencję językową; co więcej, w przeszłości władze stosowały środki represyjne, aby wyprzeć języki regionalne na rzecz francuskiego. Komunikaty Zgromadzenia Narodowego (*Assemblée nationale constituante*) i przemówienie Talleyranda z 1791 roku, w którym języki regionalne zostały określone jako "masa zepsutych dialektów, które są ostatnią pozostałością feudalizmu i muszą zniknąć", są w tym względzie dość jasne. Ponadto, nawet burżuazja postrzegała je jako przeszkodę w

rozprzestrzenianiu się jej idei i przyłączyła się do walki o ich unicestwienie. Ponadto dekretem z 1794 r. grożono, że osoby posługujące się językiem regionalnym zostaną zwolnione z pracy i uwięzione, co wyraźnie mówi o negatywnym nastawieniu państwa do tych języków.

W naszych badaniach za punkt wyjścia dla współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego przyjęliśmy rok 1966. Jest to rok utworzenia Wyższego Komitetu Obrony i Ekspansji Języka Francuskiego (*Haut comité pour la défense et l'expansion de la langue française*), pierwszej tego typu instytucji w kraju, która nadaje nowy, bardziej systematyczny wymiar obronie języka, a co za tym idzie, szczególnemu podejściu do niego.

Współczesną politykę językową Francji podzieliliśmy na trzy okresy w zależności od nowych sytuacji wynikających ze zmian i uzupełnień celów oraz zadań instytucji odpowiedzialnych za ochronę i promocję języka francuskiego. Za początek drugiego okresu uznaliśmy rok 1984, a za początek trzeciego okresu współczesnej polityki językowej Francji - rok 1989. Każdy z tych okresów charakteryzuje się pewnymi cechami, ale są też cechy ogólne obecne we wszystkich trzech.

Poświęciliśmy wiele uwagi *wzbogacaniu terminologicznemu języka francuskiego*. Aby zachować żywotność języka przed napierającą falą licznych wyrazów obcych i sprostać potrzebie ciągłego tworzenia nowych, które pomogłyby dotrzymać kroku szybko zmieniającemu się światu, proces wzbogacania odbywa się poprzez ścisłe przestrzeganie zasad morfologicznych i składniowych języka.

Oprócz części dotyczącej *informowania konsumenta i ochrony pracownika*, zwróciliśmy również uwagę na intencję państwa, aby

chronić swój język przed napływem obcych słów, zwłaszcza angielskich, w dziedzinie gospodarki. Doszliśmy do wniosku, że misja ta była dotychczas realizowana z powodzeniem, choć z drobnymi uchybieniami.

Szczególny nacisk został położony na używanie języka francuskiego podczas *wydarzeń naukowych, seminariów i kongresów, w publikacjach naukowych, a także w edukacji*. Dziedziny te zajmują szczególne miejsce w polityce językowej Francji, ponieważ są one szczególnie istotne dla zachowania języka, a zatem postrzegane jako główne filary jego ochrony.

Mimo pierwszego wrażenia *wspierania wielojęzyczności* w różnych dziedzinach życia społecznego, naiwnością obserwatora byłoby stwierdzenie, że państwo zaczęło być skłonne do współpracy w odniesieniu do innych języków, ponieważ w tle kryje się jedynie chęć ochrony przed hegemonią języka angielskiego. Tak więc *zachęcanie do wielojęzyczności* służy jedynie jako przykrywka dla jego intencji promowania języka francuskiego, który poprzez wdrażanie wielojęzyczności na rzecz innych podmiotów stałby się bardziej widoczny. Potężną bronią do tego celu jest Internet, który dzięki swojej konfiguracji dociera do wszystkich zakątków świata.

Nie należy również zapominać o środkach *masowego przekazu, muzyce i produkcji kinematograficznej*, które mają ogromny wpływ na użytkowników tego języka. Zrozumiałe jest, że państwo dba o to, aby również one miały za zadanie promować "język państwowy" - francuski.

Ponadto Francja zacieśniła *współpracę z innymi krajami frankofońskimi*, z którymi dzieli język jako wspólny skarb. Uświadomiła sobie, że dzięki wspólnym wysiłkom i dobrze

zorganizowanej strategii można osiągnąć zamierzone rezultaty. Podążając w tym kierunku, Francja zacieśniła również współpracę z odpowiednimi instytucjami międzynarodowymi, tymi w Unii Europejskiej i w Organizacji Narodów Zjednoczonych, które zajmują kluczowe stanowiska i mają bezpośredni wpływ na promocję języka francuskiego.

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

podsumowanie (francja)

Celem książki "Współczesna polityka językowa Francji wobec języka francuskiego" było udzielenie odpowiedzi na pytanie, jak, w jakim kierunku i pod jakim kątem Francja ukierunkowuje swoje działania na języki mówione na swoim terytorium.

Pour atteindre le but, nous devons premièrement déterminer la notion de base, *la politique linguistique* et la délimiter des autres notions synonymes, *l'aménagement linguistique* et la *législation linguistique*, pouvant être définies différemment selon le linguiste traitant ce sujet et les pays où elles sont appliquées.

Za politykę lingwistyczną uważamy zespół świadomych wyborów dokonywanych w dziedzinie relacji między językiem a życiem społecznym, a zwłaszcza między językiem a życiem narodowym, a za planowanie lingwistyczne - poszukiwanie i wdrażanie środków niezbędnych do stosowania polityki lingwistycznej.

En plus de la représentation de la situation géodémolinguistique du français et des langues régionales dont les informations sont indispensables pour une meilleure réalisation des solutions de l'application de la politique linguistique, dans la deuxième partie du livre nous faisons une brève description de la tradition de l'intervention linguistique en France . La langue française était un moyen très efficace pour le renforcement de la position de l'État et l'élargissement du pouvoir du gouvernement centralisé de Paris. Au cours de l'histoire, le gouvernement français avait besoin et cherchait les modalités d'extension de ses idées en vue de la soumission du peuple. La langue française (ou le patois parisien imposé) en était un instrument excellent. L'Ordonnance de Villers-Cotterêts de 1539 prescrit le français comme langue d'Etat. Au cours du XVIe et XVII siècle, en France, plusieurs arrêtés sont promulgués privilégiant le français au lieu des parlers régionaux. Depuis l'année 1624 on permet même la soutenance des thèses en français, signal de l'affaiblissement de la position du latin et l'imposition de celui-ci dans l'éducation.

Un évènement important dans l'histoire de la politique linguistique de la France , était la création de l'Académie française de la part de Richelieu en 1539, ayant le trait remarquablement national et dont l'objectif primordial était la protection de la langue française pour qu'elle soit pure, éloquente et capable d'être appliquée dans la science et l'art. Słownik z 1694 roku, oparty na tradycji Vaugelasa, który do dnia dzisiejszego doczekał się kilkudziesięciu wydań, wskazuje, że Francja była świadoma tego, że dzięki działaniom związanym z językiem francuskim może wzmocnić swoje miejsce na zewnątrz i wewnątrz swojego terytorium narodowego. Powstanie Sojuszu Francuskiego w celu propagowania języka francuskiego w koloniach i na obczyźnie potwierdza tezę, że sytuacja językowa na świecie zmienia się, a Francja odczuwa kryzys lub stagnację swojego języka w kontekście międzynarodowym, gdzie język francuski miał swoje nienaruszalne miejsce.

D'autre part, en France , il y a une longue tradition de l'intervention linguistique. Les autorités ont souvent utilisé même des méthodes répressives en vue d'évincer des langues régionales et de promouvoir le français. Les messages sont très clairs. Dans le discours de Talleyrand de 1791, l'un des grands hommes politique de l'époque, devant l'Assemblée nationale, il décrit ces parlers régionaux comme "foule de dialectes corrompus, dernier reste de la féodalité, (qui) sera contrainte de disparaître; la force des choses le commande".

Co więcej, burżuazja uważa je za przeszkody w rozpowszechnianiu swoich idei i walczy z nimi. Le décret de 1794 threatace les ouvriers d'être licenciés et emprisonnés s'ils utilisent une langue régionale. Ta reakcja wyjaśnia negatywną postawę

państwa wobec tych języków.

Biorąc pod uwagę cele, które Francja chce osiągnąć i działania, które podejmuje, podzieliliśmy politykę językową na dwa kierunki: politykę językową wobec języka francuskiego i politykę językową wobec języków regionalnych.

Za punkt wyjścia polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego przyjęliśmy rok 1966, w którym utworzono Wysoki Komitet Obrony i Ekspansji Języka Francuskiego, première institution de ce type dans le pays qui représente une dimension systématique en ce qui concerne la défense de la langue et, en même temps, établit des relations particulières avec elle. Rozdzieliliśmy politykę językową wobec języka francuskiego na trzy okresy, w zależności od sytuacji i celów instytucji, których celem jest obrona i promocja języka francuskiego. Stwierdziliśmy, że drugi okres polityki językowej w odniesieniu do języka francuskiego rozpoczął się w 1984 roku, a trzeci w 1989 roku. Chacune d'elles est marquée des traits particuliers, mais il existe des traits généraux présents dans toutes les trois périodes.

Dans cette division, on met un accent particulier sur l'*enrichissement terminologique* de la langue française. Cela s'est fait sur le respect total de ses règles morphosyntaxiques, en vue de protéger sa vitalité linguistique en présence des mots étrangers et le besoin de la création perpétuelle de ses propres mots, reflet du progrès technologique des époques actuelles.

À côté du but primaire, *information du consommateur et la protection de l'ouvrier*, la France a l'intention de défendre sa langue des mots étrangers, particulièrement des anglicismes, très présents dans le domaine de l'économie. Nous avons conclu aussi que la

langue française peut se mesurer avec succès aux rapports économiques internationaux et se promouvoir comme langue d'économie. Jednocześnie stwierdzamy, że do chwili obecnej misja ta przebiega pomyślnie, z wyjątkiem pewnych niedociągnięć.

Szczególny nacisk kładziemy na użycie języka francuskiego na seminariach, *kolokwiach i kongresach naukowych*, a następnie na edycję *publikacji naukowych*, a w szczególności na sytuację języka francuskiego w *edukacji*. Ces domaines d'application sont très importants pour la sauvegarde de cette langue et voilà la raison pour laquelle on y prête tellement attention. Nous pouvons dire que ces domaines sont des pivots de la défense du français, et c'est pourquoi ils ont une position particulière dans la politique linguistique de la France .

Nawet jeśli naiwny obserwator stwierdzi, że państwo, poprzez wspieranie pluralizmu w wielu dziedzinach życia społecznego, zaczyna zachowywać się bardzo altruistycznie w stosunku do innych języków, W każdym razie na początku tego zjawiska zauważa się potrzebę ochrony przed harem języka angielskiego. Poza tym Francja ma zamiar promować swój język francuski, co dzięki plurilingu i innym kwestiom w świecie, może stać się dowodem. Elle profite de l'internet, arme très puissante présente dans tous les coins du monde.

Il ne faut pas oublier *les médias, la production musicale et cinématographique* qui peuvent aussi avoir un rôle important chez les locuteurs de la langue française. De même, l'Etat en profite et fait en sorte qu'ils deviennent promoteurs de " la langue d'Etat ", le français.

La France continue et renforce la collaboration avec les autres pays francophones avec lesquels elle partage la langue comme une

richesse commune. Consciente qu'avec une bataille collective et stratégiquement bien organisée elle pourrait atteindre les buts souhaitables, la France continue et renforce la collaboration avec les institutions européennes et celles des Nations Unies ayant une position importante et une influence directe sur la promotion du français.

BIBLIOGRAFIA

AULARD, Alphonse : *Histoire politique de la Révolution française : origines et développement de la démocratie et de la république : 1789-1804*, A. Colin, Paris, 1901.

BALIBAR, Renée : *Le colinguisme*, PUF, 1993.

BAZIN, Louis: " La réforme linguistique en Turquie ", w *La réforme des langues, histoire et avenir*, tome 1, Buske Verlag, Hamburg, 1966.

BECQUER, Annie, CERQUIGLINI, Bernard, & CHOLEVKA, Nicole: *Femme, j'écris ton nom, Guide d'aide à la féminisation des names des métiers, titres, grades et fonctions*. Institut national de la langue française, La Documentation française, Paris, 1999.

BÉDARD, Édith & MAURIS, Jacques : *La norme linguistique*, Conseil de la langue française, Québec et Paris, Le Robert, 1983.

BODÉ, Gérard : " L'Ecole et le plurilinguisme en France , 1789-1870 " ; in Daniel COSTE & Jean HÉBRARD (Eds.), *Vers le plurilinguisme?, Ecole et politique linguistique*, Hachette, Paris, 1991.

BOURNAY, Jacques & Pierre-Alain PIONNIER: "Francuska gospodarka: pęknięcia i kontynuacje od 1959 do 2006", Insee

- Première*, nr 1136, maj 2007, 14.03.2021,
<http://hussonet.free.fr/ip1136.pdf>
- BOYER, Henri : " Les politiques linguistiques ", Trente ans d'étude des langages du politique (1980-2010), *Mots. Les langages du politique* n°94, ENS Editions, Lyon, nov. 2010, s 67-74, 01.03.2015.
<http://mots.revues.org/19891>
- BRETON, Roland: *La géographie des langues*, P. U. F., Que sais-je?, Paris, 1995.
- BULOT, Thierry & Philippe BLANCHET : *Dynamiques de la langue française au 21ième siècle: une introduction a sociolinguistique*, 2011, 29.03.2015. www.sociolinguistique.fr
- BRUNOT, Ferdinand: *Historia języka francuskiego od początków do naszych czasów*, tom VII: *Rozpowszechnianie języka francuskiego we Francji aż do końca dawnego reżimu*, A. Colin, Paryż, 1909.
- CALVET, Louis-Jean : " Sur une conception fantaisiste de la langue: la "newspeak" de George Orwell ", w *La Linguistique*, 1, 1969, 101-104.
- CALVET, Louis-Jean : *Les politiques linguistiques*, PUF, Paris, 1996.
- CALVET, Louis-Jean, *La sociolinguistique*, PUF, Paryż, 1998.
- CALVET, Louis-Jean: *La guerre des langues et les politiques linguistiques*, Hachette Littératures, Paris, 1999.
- CALVET, Louis-Jean : *Pour une écologie des langues du monde*, Plon, Paris, 1999.
- CALVET, Louis-Jean : *Le marché aux langues*, Plon, Paris, 2002.
- CARCASSONNE, Guy: *Etude sur la compatibilité entre la Charte européenne des langues régionales ou minoritaires et la Constitution : rapport au Premier ministre*, La Documentation française, 1998, 14.03.2021. <https://www.vie->

- publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/984001697.pdf
- CARON, François : *Histoire économique de la France XIXe - XXe siècle*, ed. Armand Colin, 1995.
- CHANSOU, Michel : *L'aménagement lexical en France pendant la période contemporaine, 1950-1994: étude de sociolexicologie*, H. Champion, Paris, 2003.
- COOPER, Robert: *Language Planning and Social Change*, Cambridge University Press, New York, 1989.
- CORBEIL, Jean-Claude : " Communication ", w *Actes du Colloque international sur l'aménagement linguistique*, Les Presses de l'Université Laval, Québec, 1987.
- CRYSTAL, David: *An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages*, Blachwell, Oxford, 1992.
- CRYSTAL, David: *The Penguin dictionary of language*, Penguin, Harmondsworth, 1999.
- DUBOIS, Jean et al. : *Dictionnaire de linguistique*, Larousse-Bordas/HER, Paris, 2001.
- DAOUST, Denise & MAURAIIS Pierre, " L'aménagement linguistique", w *Politique et aménagement linguistique*, Le Robert, Paryż, 1987.
- DAS GUPTA, J. & FERGUSON, C. : "Problems of Language Planning", w *Language Planning Processes*, Mouton, La Haye, 1977.
- DENIAU, Xavier: *La francophonie*, Presses universitaires de France , Paris, 1983.
- FERGUSON, Charles: *Sociolinguistics perspectives, Papers on Language in Society 1959-1994*, Oxford University Press, 1996.
- FISHMAN, Joshua: *Sociolinguistics, a brief Introduction*, Newbury House, Rowley, Massachusetts, 1970.

FranceTerme, 15.02.2013. <http://www.culture.fr/franceterme>

GLÜCK, Helmut, *Sprachtheorie und Sprach (en) politik*, Osnabrück, 1981.

Grand dictionnaire terminologique, 22.03.2014.

<http://gdt.oqlf.gouv.qc.ca/>

GREGOIRE, Henri-Baptiste : *Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*, Convention du 16 prairial an II - 28 mai, 1794.

GUILLAUME, James : *Procès-verbaux du comité de l'instruction publique de la Convention nationale*, Tome II, Imprimerie Nationale, Paris, 1894.

GUIRAUD, Pierre: *Les mots étrangers*, PUF, Paryż, 1971.

HAGÈGE, Claude: *Les Français et les siècles*, Éditions Odile Jacob, Paris, 1987.

HAUGEN, Einar: "Planowanie standardowego języka we współczesnej Norwegii", w *Lingwistyka Antropologiczna*, 1, 3, 1959.

HAUGEN, Einar, *Language Conflict and Language Planning, the Case of Modern Norwegian*, Harvard University Press, Cambridge, 1966.

HAUGEN, Einar, "Linguistics and Language Planning", w William Bright, *Sociolinguistics*, La Haye, Mouton, 1966.

HÖFLER, Manfred: *Dictionnaire des anglicismes*, Larousse, Paris, 1982.

KORDIC, Snježana: *Jezik i nacionalizam*, Durieux, Zagrzeb, 2010, 01.12.2014. http://bib.irb.hr/datoteka/475567.Jezik_i_nacionalizam.pdf

LACORNE, Denis & JUDT Tony : *La politique de Babel: du*

- monolinguisme d'État au plurilinguisme des peuples*, Karthala, Paris, 2002.
- La place de la langue française dans les institutions internationales*, Ministère de la culture et de la communication, Délégation générale à la langue française, Paris, 2000.
- LAPORTE, Pierre-Etienne : " Les mots-clés du discours politique en aménagement linguistique au Québec et au Canada ", in TRUCHOT, Claude et al, *Le plurilinguisme européen*, Champion, Collection "Politique linguistique", Paris, 1994.
- LECLERC, Jacques : *L'aménagement linguistique dans le monde*, TLFG, Québec, Université Laval, 22.03.2014.
<http://www.axl.cefano.ulaval.ca/>
- LECLERC, J. *Histoire de la langue française*, 14.08.2018.
<http://www.axl.cefano.ulaval.ca/francophonie/histlngfrn.htm>
- Język francuski w instytucjach europejskich*, Republika Francuska, Generalna Dyrekcja Języka Francuskiego. Paryż, 2000.
- Wzbogacanie języka francuskiego*, Generalna Dyrekcja Języka Francuskiego i Języków Francuskich, Referaty 2011, 01.03.2013.
http://www.dgflf.culture.gouv.fr/publications/enrichissement_2011.pdf
- NINYOLES, Rafael: *Estructura social y política lingüística*, Valence, Fernando Torres Editor, 1975.
- OSTER, Daniel : *Histoire de l'Académie française*. Vialetay, Paryż, 1970.
- PERGNIER, Maurice: *Les anglicismes. Dangers ou enrichissement pour la langue française?* P.U.F. (coll. Linguistique nouvelle), Paryż, 1989.
- Petit Larousse illustré*, Larousse, Paryż, 2005.

PORCHER, Louis : " Les politiques linguistiques ", w *Les cahiers de l'ASDIFLE*, N°7, Paryż, 1995.

La langue française dans tous ses états, Rapport des associations, Le Droit de comprendre, Paris, 1999, 12.09.2018.
[http://www.langue-](http://www.langue-francaise.org/Articles_Dossiers/Rapport_DDCO.php)

[francaise.org/Articles_Dossiers/Rapport_DDCO.php](http://www.langue-francaise.org/Articles_Dossiers/Rapport_DDCO.php)

Projet de loi renforçant les droits, la protection et l'information des consommateurs - Position de la CCIP, Chambre de commerce et d'industrie de Paris, 12.09.2001.
<http://www.etudes.ccip.fr/rapport/296-projet-de-loi-renforçant-les-droits-protection-information-des-consommateurs>

Rapport du 10 septembre 1791 devant l'Assemblée nationale. Archives parlementaires, 1ère série, tome XXX, 472.

Sprawozdanie dla Parlamentu na temat stosowania ustawy z dnia 4 sierpnia 1994 r. dotyczącej zatrudnienia w języku francuskim, Ministerstwo Kultury i Komunikacji, Generalna Dyrekcja Języka Francuskiego, Paryż, 2000, 15.03.2017.
<http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/rapport/2000/accueil.htm>

Sprawozdanie dla Parlamentu dotyczące stosowania ustawy z dnia 4 sierpnia 1994 r. o zatrudnianiu pracowników posługujących się językiem francuskim, Ministerstwo Kultury i Komunikacji, Generalna Dyrekcja Języka Francuskiego, 2001, 11.08.2017.
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/014000736/0000.pdf>

Rapport au Parlement sur l'emploi de la langue française, Ministère de la culture et de la communication, Délégation générale à la langue française et aux langues de France , 2005, 15.09.2012.
http://www.dglflf.culture.gouv.fr/rapport/2005/rapport_parlement_2

005.pdf

Raport na temat feminizacji nazw zawodów, funkcji, stopni i tytułów w Premier ministre. Paryż: Ministère de la culture et de la communication, Commission générale de terminologie et de néologie, 1999.

Rapport annuel d'activités 1999, Ministère de la culture et de la communication, Commission générale de terminologie, Paryż, 2000. 20.12.2000.

<http://www.culture.fr/culture/dglf/rapport/rap-act-99/rap1.html>

Règlement n°1 du 15 avril 1958 portant fixation du régime linguistique de la Communauté européenne. JORF n°17 du 06 octobre 1958, 0385 - 0386 <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31958R0001:FR:HTML>, 15.11.2018.

Répertoire terminologique (Révision des listes antérieurement publiées), Edition 2000, Commission générale de terminologie et de néologie. (2000). JORF du 22 septembre 2000, 14932, Annexe: pagination spéciale 42003-42192.

REY, Alain & REY-DEBOVE, Josette (sous la rédaction de) : *Le Nouveau Petit Robert, Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française, Dictionnaires Le Robert*, Paris, 2004.

REY-DEBOVE, Josette & GAGNON, Gilberte: *Dictionnaire des anglicismes : les mots anglais et américains en français*, Le Robert, Paris, 1990.

RONDEAU, Guy: *Wprowadzenie do terminologii*, Centre éducatif et culturel, Montréal, 1981.

ROSSILLON, Philippe (dir.) : *Atlas de la langue française*, Bordas, Paris, 1995.

- ROUSSEAU, Louis-Jean : *Élaboration et mise en œuvre des politiques linguistiques*, 12.01.2015.
<http://termisti.ulb.ac.be/archive/rifal/PDF/rifal26/crf-26-06.pdf>,
- SAINT ROBERT, Marie-Josée de: *La politique de la langue française*, PUF, Paryž, 2000.
- SIBILLE, Jean : *Les Langues régionales*, Flammarion, Paris, 2000.
- SCHOELL, Franck: *La langue française dans le monde*, Paris, 1936.
- SUSO LÓPEZ, Javier, " Quelques clés pour mieux comprendre le processus de standardisation de la langue française au XVI siècle ", in : J. Suso & R. López (dir.), *Le français face aux défis actuels. Histoire, langue et culture*, I, EUG, Granada, 2004, 253-270, 15.03.2015.
- TOURNIER, Jean: *Les mots anglais du français*, Belin, (coll. Le français retrouvé), Paris, 1998.
- Trésor de la langue française informatisé*, 25.10.2020.
<http://atilf.atilf.fr/>
- TRUCHOT, Claude : *L'anglais dans le monde contemporain*, Le Robert, Collection " L'ordre des mots ", Paris, 1990.
- VAN GOETHEM, Herman: *La politique des langues en France , 1620-1804*, w *Revue du Nord*, tome LXXI, n°281, 1989.
- VERPEAUX, Michel: "Liberté d'expression et discours politique", *Annuaire international de justice constitutionnelle*, 23-2007, 2008, 235-249.
- WALTER, Henriette & WALTER, Gérard : *Dictionnaire des mots d'origine étrangère*, Larousse, Paris, 1998.
- YAGUELLO, M.: *Catalogue des idées reçues sur la langue*, Le Seuil, Paris, 1988.

НИКОЛОВСКИ, Зоран: *Современата јазична политика на Франција во однос на францускиот и регионалните јазици*, Магистерски труд, Филолошки факултет "Блаже Конески", Скопје, 2002.

НИКОЛОВСКИ, Зоран: *Англиските лексички заемки во францускиот јазик од 1945-2005 година (лингвистички и социокултурен аспект)*, Докторска дисертација, Филолошки факултет "Блаже Конески", Скопје, 2012.

РИСТЕСКИ Стојан, *Создавањето на современиот македонски литературен јазик*, Студентски збор, Скопје, 1988.

CORPUS

Archives parlementaires, 1 ère série, tome LXXXIII, séance du 8 pluviôse an II, 18, C.N.R.S. , Paris, 1966.

Arrêté du 22 mai 1985 portant création de diplômes de langue française réservés aux personnes de nationalité étrangère, D. E. L. F., D. A. L. F.

Rozporządzenie z dnia 25 lutego 1991 r. w sprawie utworzenia funduszu wspierającego rozwój prasy francuskiej za granicą, JORF nr 57 z dnia 7 marca 1991 r.

Arrêté du 27 mars 2001 portant création d'une commission spécialisée de terminologie et de néologie au ministère de la

- jeunesse et des sports, JORF n°78 du 27 mars 2001, 5158.
- Arrêté du 2 juillet 2001 portant création d'un comité d'orientation pour la simplification du langage administratif, JORF n°152 du 3 juillet 2001, 10624.
- Rozporządzenie z dnia 25 lipca 2001 r. zmieniające rozporządzenie z dnia 10 grudnia 1998 r. w sprawie organizacji centralnej administracji Ministerstwa Spraw Zagranicznych, JORF nr 173 z dnia 28 czerwca 2001 r., 12220.
- Charte européenne des langues régionales ou minoritaires*, Rapport explicatif, Les éditions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1992.
- Circulaires et instructions officielles relatives à l'instruction publique, tome II, n°744. (1865), 679-680.
- Okólnik z dnia 31 lipca 1974 r. dotyczący opracowania projektów ustaw i tekstów publikowanych w *JORF*.
- Okólnik z dnia 14 czerwca 1983 r. dotyczący opracowania projektów ustaw.
- Okólnik z dnia 11 marca 1986 r. dotyczący feminizacji nazw zawodów, funkcji, stopni lub tytułów, JORF z dnia 16 marca 1986 r., 4267.
- Okólnik z dnia 2 stycznia 1993 r. dotyczący zasad opracowywania, podpisywania i publikowania tekstów w *Dzienniku Urzędowym* oraz wykonywania szczególnych procedur w ramach Premier Ministre, JORF nr 5 z dnia 7 stycznia 1993 r., 384.
- Okólnik z dnia 12 kwietnia 1994 r. w sprawie zatrudniania języka francuskiego przez urzędników państwowych, JORF nr 92 z dnia 20 kwietnia 1994 r., 5773.
- Circulaire du 20 septembre 1994 relative aux règles applicables aux nominations des membres des conseils et des dirigeants des

établissements publics et entreprises du secteur public, JORF n°223 du 25 septembre 1994, 13637.

Okólnik z dnia 19 marca 1996 r. dotyczący stosowania ustawy nr 94-665 z dnia 4 sierpnia 1994 r. w sprawie zatrudniania osób z językiem francuskim, JORF nr 68 z dnia 20 marca 1996 r.

Okólnik z dnia 15 maja 1996 r. dotyczący komunikacji, informacji i dokumentacji służb państwowych w nowych sieciach telekomunikacyjnych, JORF n°116 z dnia 19 maja 1996 r., 7549.

Okólnik z dnia 30 stycznia 1997 r. w sprawie zasad opracowywania, podpisywania i publikowania tekstów w *Dzienniku Urzędowym* oraz wykonywania szczególnych procedur w ramach Premier Ministre, JORF nr 27 z dnia 1 lutego 1997 r., 1720.

Okólnik z dnia 6 marca 1997 r. dotyczący zatrudnienia języka francuskiego w systemach informacji i komunikacji w administracji i instytucjach publicznych państwa, JORF nr 67 z dnia 20 marca 1997 r., 4359.

Okólnik z dnia 30 maja 1997 r. dotyczący opracowania i zawarcia porozumień międzynarodowych, JORF nr 125 z 31 maja 1997 r., 8415.

Okólnik z dnia 6 marca 1998 r. dotyczący feminizacji nazw stanowisk, funkcji, stopni lub tytułów, JORF nr 57 z dnia 8 marca 1998 r., s. 3565.

Circulaire du 7 octobre 1999 relative aux sites internet des services et des établissements publics de l'Etat, JORF n°237 du 12 octobre 1999, 15167.

Code de la consommation, 15.03.2021.

<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006069565/>

Code des assurances, 15.03.2021.

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006073984>

Code du travail, 15.03.2021.

<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006072050/>

Code pénal, 15.03.2021.

<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>

Kodeks cywilny, 13.04.2021.

<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070721/>

Code de commerce, 13.04.2012.

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379

Code de procedure penale, 13.04.2021.

<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071154/>

Communication du ministre des affaires étrangères au Conseil des ministres du 30 avril 1998.

Constitution du 4 octobre 1958, JORF du 5 octobre 1958, 238, 9151, 12.08.2018.

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006071194>

Décision n°94-345 DC du 29 juillet 1994, 15.03.2021.

<https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1994/94345DC.htm>

Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen z 1789 r., 15.03.2021. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/declaration-des-droits-de-l-homme-et-du-citoyen-de-1789>

Décret du 5 brumaire an II-26 octobre 1792.

Décret du II Thermidor an II-20 juillet 1794. Recueil Duvergier, 275, 15.03.2021.

<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000295886>

Décret du 24 prairial an XI-13 juin 1803, Bulletin des lois, 3e série, tome VIII, 2e semestre an XI, n°292, loi n° 2881, 598-599.

Décret n°66-203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française, JORF du 7 avril 1966, 2795.

Dekret nr 72-19 z dnia 7 stycznia 1972 r. w sprawie wzbogacenia języka francuskiego, JORF z dnia 9 stycznia 1972 r.

Décret n°73-194 du 24 février 1973 modifiant le décret n° 66-203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française, JORF du 28 février 1973.

Décret n°80-414 du 11 juin 1980 modifiant le décret n° 66- 203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité de la langue française, JORF du 13 juin 1980.

Décret n°84-91 du 9 février 1984 instituant un commissariat général et un comité consultatif de la langue française, JORF du 10 février 1984.

Décret n°84-171 du 12 mars 1984 instituant un Haut Conseil de la francophonie, JORF du 13 mars 1984.

Décret du 13 novembre 1987 portant approbation des cahiers des missions et des charges de la société Radio France et de l'Institut national de l'audiovisuel.

Décret n°88-886 du 22 août 1988 relatif aux attributions du ministre délégué auprès du ministre d'État, ministre des affaires étrangères, chargé de la francophonie, JORF du 23 août 1988.

Dekret nr 89-403 z dnia 2 lipca 1989 r. ustanawiający Najwyższą Radę Języka Francuskiego i Generalną Agencję Języka Francuskiego, JORF z dnia 22 lipca 1989 r.

Dekret 90-66 z dnia 17 stycznia 1990 r. w sprawie stosowania art. 27 ust. 2° i art. 70 ust. 2° ustawy nr 86-1067 z dnia 30 września 1986 r. zmodyfikowanej w odniesieniu do wolności komunikacji i ustalającej ogólne zasady dotyczące rozpowszechniania dzieł filmowych i audiowizualnych.

Décret n°90-736 du 9 août 1990 portant publication de l'accord entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement du Canada relatif au développement de projets de coproduction audiovisuelle télévisée de langue française, signé à Ottawa le 14 mars 1990, JORF n°189 du 17 août 1990.

Dekret nr 91-1094 z dnia 21 października 1991 r. w sprawie uprawnień ministra ds. frankofonii, JORF nr 247 z dnia 22 października 1991 r., 13834.

Dekret nr 92-279 z dnia 27 marca 1992 r. zmieniający dekret nr 90-66 z dnia 17 stycznia 1990 r. wydany w celu stosowania art. 27 ust. 2° i art. 70 ust. 2° ustawy nr 86-1067 z dnia 30 września 1986 r. zmieniającej ustawę w sprawie wolności komunikacji i ustalającej ogólne zasady dotyczące rozpowszechniania dzieł filmowych i audiowizualnych, JORF nr 75 z dnia 28 marca 1992 r.

Dekret nr 92-1230 z dnia 24 listopada 1992 r. zmieniający dekret nr 59-733 z dnia 16 czerwca 1959 r. w sprawie pomocy finansowej państwa dla przemysłu filmowego oraz dekret z dnia 16 czerwca 1959 r. w sprawie pomocy finansowej państwa dla przemysłu filmowego, JORF nr 274 z dnia 25 listopada 1992 r.

Dekret nr 92-1231 z dnia 24 listopada 1992 r. w sprawie uprawnień sekretarza stanu w zakresie frankofonii i stosunków kulturalnych z zagranicą, JORF nr 274 z dnia 25 listopada 1992 r., 16121.

Dekret nr 92-1273 z dnia 7 grudnia 1992 r. zmieniający dekret nr 86-

175 z dnia 6 lutego 1986 r. w sprawie pomocy finansowej państwa dla przemysłu programów audiowizualnych, JORF nr 286 z dnia 9 grudnia 1992 r.

Décret n° 93-397 du 19 mars 1993 relatif au Centre national du livre, JORF n°68 du 21 mars 1993.

Décret n°93-797 du 16 avril 1993 relatif aux attributions du ministre de la culture et de la francophonie, JORF n°92 du 19 avril 1993, 6432.

Dekret nr 93-1328 z dnia 16 grudnia 1993 r. modyfikujący dekret nr 59-1512 z dnia 30 grudnia 1959 r. modyfikujący stosowanie przepisów dekretu z dnia 16 czerwca 1959 r. modyfikującego przepisy dotyczące pomocy finansowej państwa dla przemysłu filmowego, JORF nr 297 z dnia 23 grudnia 1993 r.

Dekret nr 95-110 z dnia 2 lutego 1995 r. w sprawie pomocy finansowej państwa dla przemysłu programów audiowizualnych, JORF nr 29 z dnia 3 lutego 1995 r.

Dekret nr 95-240 z dnia 3 marca 1995 r. w sprawie stosowania ustawy nr 94-665 z dnia 4 sierpnia 1994 r. o zatrudnianiu osób z językiem francuskim, JORF nr 55 z dnia 5 marca 1995 r.

Dekret nr 95-461 z dnia 26 kwietnia 1995 r. modyfikujący dekret nr 59-1512 z dnia 30 grudnia 1959 r. modyfikujący stosowanie przepisów dekretu z dnia 16 czerwca 1959 r. modyfikującego przepisy dotyczące pomocy finansowej państwa dla przemysłu filmowego, JORF nr 100 z dnia 28 kwietnia 1995 r.

Décret n°95-770 du 8 juin 1995 relatif aux attributions du ministre de la culture.

Décret n°96-410 du 10 mai 1996 instituant une aide aux publications hebdomadaires régionales et locales, JORF n°114 du 16 mai 1996.

Décret n°96-421 du 13 mai 1996 modifiant le décret n°93-397 du 19 mars 1993 relatif au Centre national du livre, JORF n°115 du 18 mai 1996.

Dekret nr 96-602 z dnia 3 lipca 1996 r. w sprawie wzbogacenia języka francuskiego, JORF nr 155 z dnia 5 czerwca 1996 r., 10169-10170.

Dekret nr 96-235 z dnia 21 marca 1996 r., zmiany wprowadzone do dekretu nr 89-403 z dnia 2 czerwca 1989 r. ustanawiającego Radę Najwyższą Języka Francuskiego i Generalną Dyрекcję Języka Francuskiego.

Dekret nr 97-449 z dnia 29 kwietnia 1997 r. zmieniający dekret nr 59-733 z dnia 16 lipca 1959 r. w sprawie pomocy finansowej państwa dla przemysłu filmowego oraz dekret nr 59-1512 z dnia 30 grudnia 1959 r. w sprawie stosowania przepisów dekretu z dnia 16 lipca 1959 r. z mocą wsteczną, JORF z dnia 7 maja 1997 r.

Dekret nr 97-1068 z dnia 20 listopada 1997 r. zmieniający dekret nr 89-528 z dnia 28 czerwca 1989 r. ustanawiający pomoc dla urzędów regionalnych, departamentalnych i lokalnych w zakresie informacji politycznej i ogólnej przy niewielkich zasobach drobnych ogłoszeń, JORF nr 270 z dnia 21 listopada 1997 r.

Dekret nr 98-714 z dnia 17 sierpnia 1998 r. zmieniający dekret nr 86-616 z dnia 12 marca 1986 r. ustanawiający pomoc dla krajowych urzędów statystycznych w zakresie informacji politycznej i ogólnej przy niewielkich zasobach publicznych, JORF nr 190 z dnia 19 sierpnia 1998 r.

Dekret nr 98-793 z dnia 4 września 1998 r. ustanawiający pomoc w przekazywaniu faksymile notowań, JORF nr 206 z dnia 6 września 1998 r.

Décret n°98-1009 du 6 novembre 1998 relatif au fonds d'aide au

portage de la presse, JORF n°260 du 8 novembre 1998.

Décret n°99-130 du 24 février 1999 relatif au soutien financier de l'industrie cinématographique, JORF n°47 du 25 février 1999.

Dekret nr 99-870 z dnia 12 października 1999 r. zmieniający dekret nr 89-403 z dnia 2 czerwca 1989 r. ustanawiający Najwyższą Radę Języka Francuskiego i Generalną Dyрекcję Języka Francuskiego, JORF nr 239 z dnia 14 października 1999 r.

Dekret nr 2001-646 z dnia 18 czerwca 2001 r. zmieniający dekret nr 89-403 z dnia 2 lipca 1989 r. ustanawiający Radę Najwyższą Języka Francuskiego i Generalną Dyрекcję Języka Francuskiego oraz uchylający dekret nr 96-1101 z dnia 10 grudnia 1996 r. określający status zatrudnienia Generalnego Przedstawiciela Języka Francuskiego. JORF n°166 du 20 juillet 2001, 11694.

Dekret nr 2015-341 z dnia 25 marca 2015 r. zmieniający dekret nr 96-602 z dnia 3 lipca 1996 r. w sprawie wzbogacenia języka francuskiego. JORF n°73 du 27 mars 2015, 5578.

F/17 Instruction publique, État général des fonds des Archives nationales, Paryż, 2009.

Ustawa nr 51-46 z dnia 11 stycznia 1951 r. o nauczaniu języków i dialektów lokalnych *Loi Deixonne*, JORF z dnia 13 stycznia 1951 r., 483.

Ustawa nr 75-620 z dnia 11 lipca 1975 r. dotycząca edukacji, JORF z dnia 12 czerwca 1975 r.

Loi n°75-1349 du 31 décembre 1975 relative à l'emploi de la langue française, JORF du 4 janvier 1976.

Ustawa nr 82-652 z dnia 29 lipca 1982 r. dotycząca komunikacji audiowizualnej, JORF z dnia 30 czerwca 1982 r.

Loi n°84-52 du 26 janvier 1984 sur l'enseignement supérieur, JORF

du 27 janvier 1984.

Ustawa nr 86-1067 z dnia 30 września 1986 r. o wolności komunikacji.

Loi n°89-486 du 10 juillet 1989 d'orientation sur l'éducation, JORF du 14 juillet 1989 et B. O. spécial n°4 du 31 août 1989.

Loi n°90-588 du 6 juillet 1990 portant création de l'Agence pour l'enseignement français à l'étranger, JORF n°159 du 11 juillet 1990.

Ustawa konstytucyjna nr 92-554 z dnia 25 czerwca 1992 r. nadająca konstytucji tytuł: Des Communautés européennes et de l'Union européenne, JORF du 26 juin 1992.

Ustawa nr 94-88 z dnia 1 lutego 1994 r. zmieniająca ustawę nr 86-1067 z dnia 30 września 1986 r. dotyczącą wolności komunikacji, JORF nr 27 z dnia 2 lutego 1994 r.

Ustawa nr 94-665 z dnia 4 sierpnia 1994 r. dotycząca zatrudnienia w języku francuskim, JORF, n°180 z dnia 5 sierpnia 1994 r.

Loi n°97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national, JORF, n°260 du 8 novembre 1997.

Loi n°98-657 du 29 juillet 1998 d'orientation relative à la lutte contre les exclusions, JORF n°175 du 31 juillet 1998.

Ustawa nr 2000-719 z dnia 1 lutego 2000 r. zmieniająca ustawę nr 86-1067 z dnia 30 września 1986 r. dotyczącą wolności komunikacji, JORF nr 177 z dnia 2 lutego 2000 r.

Loi constitutionnelle n°2008-724 du 23 juillet 2008 de modernisation des institutions de la Ve République. JORF du 24 juillet 2008, 171, 11890.

Ordonnance du 25 août 1539 sur le fait de la justice (dite ordonnance de Villers-Cotterêts), 15.03.2021.

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070939/>

Ordonnance de 1563, dite de Roussillon, art. 35. 24.08.2009.

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k858577n>

FOR AUTHOR USE ONLY

ZAŁĄCZNIKI

TERMIN INDEKSOWY

STRESZCZENIA I WNIOSKI

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

TERMIN INDEKSOWY

Generalna Dyrekcja ds. Języka	Francuskich, 48, 54, 59, 73,
Francuskiego i Języków	87, 116, 117, 139

Wydarzenia, seminaria i kongresy, 67, 68, 142, 143
 Francja, 1, 3, 5, 11, 12, 13, 14, 20, 32, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 72, 74, 75, 79, 80, 81, 84, 87, 91, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 118, 124, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154
 kraje frankofońskie, 57, 59, 61, 62, 73, 79, 80, 82, 83, 84, 93, 140, 144, 145, 146, 149
 Akademia Francuska, 42, 61, 83, 85, 87, 89, 91, 102, 145, 146, 148, 149
 Język francuski, 11, 12, 23, 29, 32, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 135, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151
 rewolucja francuska, 40
 Komisja Ogólna ds. Terminologii i Neologii, 89, 90, 92, 148
 Delegacja generalna ds. języka francuskiego i języków Francji, 48, 68, 71
 informowanie konsumenta, 53, 140, 141
 interakcja, 72, 144, 145, 147
 prawodawstwo dotyczące języka, 11, 19, 20, 22, 38, 101, 133, 134, 137
 zarządzanie językami, 36, 37, 38, 136, 137
 planowanie językowe, 11, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 67, 101, 133, 134, 135, 136, 137
 polityka językowa, 11, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 43, 47, 48, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 62, 67, 72, 76, 80, 87, 88, 101, 103, 133, 134, 135, 136,

137, 138, 139, 140, 143, 149,
150, 151, 154

polityka językowa Francji, 39,
40, 53, 103, 138, 140

standaryzacja języka, 36, 134,
135

środki masowego przekazu, 11,
12, 36, 38, 49, 53, 59, 61, 94,
105, 137, 140, 149, 150, 151

okresy współczesnej polityki
językowej, 139, 140

usługi publiczne, 11, 49, 53, 72,
73, 74, 75, 76, 77, 82, 83, 86,
87, 144, 145, 146, 149

języki regionalne, 12, 39, 40,
43, 45, 47, 48, 57, 59, 70, 87,
102, 138

nauka, 11, 25, 36, 42, 53, 59,
92, 102, 108, 143

język standardowy, 30, 31, 134,
135, 136

technologia, 11, 36, 53, 54, 59,
79, 81, 92, 143

wzbogacanie terminologiczne,
73, 84, 85, 90, 93, 144, 146,
148

tłumaczenie, 20, 30, 46, 56, 60,
70, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 89,
96, 136, 143, 144, 145, 150

ochrona pracowników, 141

STRESZCZENIA I WNIOSKI

1. SEMESTRALNA POLITYKA JĘZYKOWA

Abstrakt: W niniejszym rozdziale podjęta zostanie próba

zdefiniowania pojęcia *polityki językowej* oraz próba odniesienia się do jej innych synonimów: *planowania językowego* i *ustawodawstwa językowego*. Ponadto, szczególna uwaga zostanie poświęcona powyższym terminom, aby wyjaśnić relacje między nimi i w ten sposób przyczynić się do określenia pojęcia *polityki językowej*.

Słowa kluczowe: polityka językowa , planowanie językowe , ustawodawstwo językowe

Wnioski: Przy określaniu terminu *polityka językowa* konieczne jest opisanie kilku innych, implicite wchodzących w skład powyższej koncepcji tematycznej oraz *polityki językowej* (w wąskim znaczeniu), *planowania językowego* i *ustawodawstwa językowego* . Stanowią one, poprzez swoje określenie, niezbędne uzupełnienie i uściślenie koncepcji tematycznej. *Polityka językowa* sama w sobie zawiera każdą decyzję o kierowaniu i redagowaniu użycia jednego lub więcej języków w komunikacji z organizacją lub podczas wykonywania jakiegokolwiek usługi, niezależnie od charakteru lub wielkości organizacji lub kształtu tej decyzji. *Planowanie językowe* obejmuje wszystkie środki podejmowane przez państwo, które regulują używanie języków na jego terytorium. Kiedy państwo jest zdecydowane interweniować poprzez przyjmowanie ustaw i rozporządzeń w celu ustalenia relacji między obecnymi językami i obszarami ich użycia, dochodzi do *ustawodawstwa językowego*.

2. PLANOWANIE JĘZYKOWE I NORMALIZACJA JĘZYKOWA

Streszczenie: Niniejszy rozdział dotyczy pojęć *planowania językowego* i *standaryzacji językowej*, które pozostają w

bezpośrednim związku z pojęciem *polityki językowej*. W związku z tym przedstawione są stanowiska kilku językoznawców na temat tych zjawisk, jako przedmiotu ich badań i korzystnego dla ujęcia tego zagadnienia. *Planowanie językowe* obejmuje zmiany w języku, zmiany relacji między językami, a także działanie człowieka na języki i ich wzajemne relacje. *Standaryzacja języka* oznacza projektowanie lub poszukiwanie reguł ortograficznych i gramatycznych, wspólnych dla wszystkich użytkowników danego języka, a więc zmierzających do rozszerzenia jego zastosowania w jak największej liczbie dziedzin życia człowieka. *Język standardowy* to zaplanowany i zaprojektowany jednolity wariant referencjalny, którego celem jest zapewnienie spójności kulturowej, politycznej i społecznej na terytorium, na którym jest on oficjalny. Rozwijając te pojęcia, przedstawia się próbę działania człowieka na język i jej skutki.

Słowa kluczowe: planowanie językowe , standaryzacja językowa , język standardowy

Wnioski: Słowo *planowanie* weszło do języka francuskiego w drugiej połowie ^{XX} wieku jako termin z zakresu ekonomii używany na oznaczenie organizowania według określonego planu. Później Haugen definiuje je jako działalność ludzką wynikającą z potrzeby znalezienia rozwiązania jakiegoś problemu. Według niego, *planowanie językowe* jest częścią lingwistyki stosowanej, podczas gdy Fishman widzi je jako część socjolingwistyki stosowanej. Ferguson i Das Gupta zwracają uwagę na to, że planowanie językowe jest nowym działaniem i że te działania w dziedzinie języka są częścią planowania narodowego.

Planowanie językowe pociąga za sobą zmiany w języku, zmiany relacji między językami i potencjalne działanie człowieka na języki i

ich wzajemne relacje.

Według Calveta, *polityka językowa* określa różnice pomiędzy początkowym niezadowolającym i docelowym zadowolającym stanem języka. Realizacja działań pomiędzy tymi dwoma stanami jest częścią planowania językowego.

Standaryzacja języka opiera się na standaryzacji, która jest zjawiskiem społeczno-ekonomicznym, datującym się od pierwszej połowy ^{xx} wieku. Jej celem jest złagodzenie i zwiększenie wymiany handlowej na poziomie międzynarodowym, a także ujednolicenie, czyli standaryzacja całego stylu życia. *Standaryzacja języka* oznacza projektowanie lub poszukiwanie reguł ortograficznych i gramatycznych, które są wspólne dla wszystkich użytkowników danego języka, co ma na celu rozszerzenie jego zastosowania w jak największej liczbie dziedzin życia człowieka.

Proces standaryzacji zależy od wybranej *polityki językowej*. Standaryzacja danego języka oznacza działanie na *systemie pisma* lub *alfabetu*, *leksyce* i *formach dialektalnych*. Obejmuje ona tworzenie słowników, opracowywanie ortografii i gramatyki, ustanawianie znormalizowanej ortoepii, zakładanie instytucji i stowarzyszeń promujących język, pobudzanie piśmiennictwa i tłumaczeń, stymulowanie jego użycia we wszystkich sferach życia publicznego, nadawanie mu statusu i oficjalnego użycia itd.

Język standardowy to zaplanowana i zaprojektowana jednostkowa odmiana referencjalna, która wywodzi się z dialektów lub tego samego systemu dialektalnego. Jego celem jest zapewnienie spójności kulturowej, politycznej i społecznej na terytorium, na którym jest on oficjalnie standardowy - tzn. język narodowy. W odniesieniu do *języka standardowego* używa się również wyrażenia *język*

literacki, chociaż wykształceni użytkownicy posługują się nim zarówno w komunikacji pisemnej, jak i ustnej.

3. POLITYKA JĘZYKOWA, PLANOWANIE JĘZYKOWE LUB ZARZĄDZANIE JĘZYKAMI

Streszczenie. W tym rozdziale pokazujemy postawy kilku lingwistów (Haugen, Calvet, Cooper, Dubois, Fishman, Crystal, Corbeil itd.), którzy dokładnie badają pojęcia *polityki językowej*, *planowania językowego* i *zarządzania językiem*, co daje silny wkład w opracowanie problemu językowego. W określeniu powyższych terminów kluczowe jest opisanie kilku innych, ukrytych, które są częścią powyższej idei oraz szerzej rozumianych, jak *planowanie korpusowe* i *planowanie statusu*. Dlatego też w niniejszym rozdziale postaramy się wyjaśnić relacje między nimi oraz przyczynić się do ich określenia.

Słowa kluczowe: polityka językowa , planowanie językowe , zarządzanie językami

Wnioski: Choć język jest tak stary jak polityka i relacje między językami i społeczeństwami, to nawet w latach 60. i 70. XX wieku wypracowane koncepcje pierwszej *polityki językowej* i określenie ich metod wraz z ich badaniami wynikają z obserwacji działań tak, aby język w wielu krajach na świecie.

Polityka językowa to zbiór świadomych decyzji podejmowanych w relacji między językiem a życiem społecznym, zwłaszcza między językiem a życiem narodowym (Calvet), następnie, zestaw środków, planów lub strategii mających na celu regulację statusu i formy

jednego lub więcej języków (Dubois) lub termin dobrowolnego działania danego kraju, jednostki lub grupy, których celem jest ochrona i rozwój ich języka i kultury (Porcher). W Quebecu jest to również sposób określenia statusu języka jasno wyrażony poprzez formalny tekst, który wyraźnie określa, jak ten szczególny status jest realizowany.

Zarządzanie językami obejmuje działania, które należy zarządzić przed uzyskaniem określonego statusu oderwania danego języka lub jego użycia do szkolenia w określonych obszarach lub dla określonych funkcji (Quebec). Odnosi się do roli, jaką języki narodowe pełnią w systemie szkolnym i aby było ono skuteczne, powinna istnieć globalna koncepcja i fazy ćwiczeń (Corbeil). Według Bretona *zarządzanie językami* może być *zewnętrzne* (kiedy ustawodawstwo zawiera ustawodawstwo *językowe* i jego celem jest promowanie języków i ich użycia w pewnych obszarach społecznych (edukacja, mass media, administracja, itp.) i *wewnętrzne* (wykorzystując standaryzację pewnego języka, np. *inżynieria językowa*).

Planowanie językowe jest wymogiem i wykorzystanie zasobów jest konieczne do realizacji *polityki językowej* (Calvet), następnie celowa, systematyczna i teoretycznie dobrze uzasadniona próba rozwiązania problemów komunikacyjnych danej społeczności poprzez badanie języków lub dialektów, które się w niej znajdują i formowanie oficjalnej *polityki językowej*, która byłaby związana z ich wyborem i zastosowaniem *inżynierii językowej* (Crystal). W Quebecu termin *zarządzanie językami* jest bardziej preferowany w stosunku do terminu *planowanie językowe* i w ten sposób unika się konotacji interwencji planowanej przez państwo.

4. PRZEGLĄD POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI

Abstrakt: Celem tego rozdziału jest przedstawienie przeglądu polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego i języków regionalnych. Przegląd rozpoczynamy od okresu renesansu, kiedy to zaczęło się kształtować francuskie poczucie narodowe i zaczęła się manifestować odrębność narodu francuskiego, co doprowadziło do częstszego używania języka francuskiego i stopniowego wypierania języków regionalnych. Biorąc pod uwagę fakt, że po rewolucji francuskiej w 1789 r. polityka jedności narodu francuskiego nasiliła się, a tym samym zmieniają się kierunki działań w zakresie języków na jego terytorium, przegląd polityki językowej Francji podzieliliśmy na dwie części: przed i po rewolucji. Dla rewolucjonistów nieznajomość języka francuskiego stanowiła przeszkodę w demokratyzacji i szerzeniu idei rewolucyjnych, przez co przez cały ^{xix} i początek ^{xx} wieku następowało wypieranie języków regionalnych. Po II wojnie światowej, języki i kultury regionalne zyskały więcej uwagi i zostały uznane za skarb, który należy chronić i zapobiegać ich zanikaniu. W zależności od relacji i działań językowych podejmowanych przez Francję we współczesnym okresie, wyróżniamy politykę językową w odniesieniu do języka francuskiego oraz politykę językową w odniesieniu do języków regionalnych.

Słowa kluczowe: polityka językowa , Francja , język francuski , języki regionalne

Wnioski: Na podstawie analizy dokumentów związanych z polityką językową Francji w odniesieniu do języka francuskiego i

języków regionalnych , staraliśmy się przedstawić przegląd polityki językowej Francji . Przegląd rozpoczęliśmy od okresu renesansu, kiedy to wytworzyło się francuskie poczucie narodowe i zmanifestowała się odrębność narodu francuskiego. Spowodowało to wzrost użycia języka francuskiego, podczas gdy użycie języków regionalnych zostało zredukowane. Przegląd polityki językowej Francji jest podzielony na okres przed i po Rewolucji Francuskiej w 1789 roku, ponieważ zintensyfikowała ona politykę jedności narodu francuskiego. Wpływa to bezpośrednio na politykę na rzecz języka francuskiego, poprzez który przekazywane są idee demokratyczne i rewolucyjne. W ^{xix} w. i na początku ^{xx} w. trwa wypieranie języków regionalnych, a po II wojnie światowej poświęca się im więcej uwagi i uznaje za część francuskiego dziedzictwa kulturowego. Rozróżniamy politykę językową w odniesieniu do języka francuskiego i politykę językową w odniesieniu do języków regionalnych.

5. OKRESY WSPÓŁCZESNEJ POLITYKI JĘZYKOWEJ FRANCJI WOBEC JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Streszczenie: Celem niniejszego rozdziału badawczego jest skategoryzowanie okresów współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego: 1. 1966-1984 - okres działania *Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française*, 2. 1984-1989 - okres działania *Commissariat général de la langue française* i *Comité consultatif de la langue française* oraz 3. 1989-2001 - okres funkcjonowania *Conseil supérieur de la langue française* i *Délégation générale à la langue française et aux langues de France*

Słowa kluczowe: polityka językowa , Francja , język francuski , okresy

Wnioski: Za punkt wyjścia współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego przyjęliśmy rok 1966, ponieważ jest to rok, w którym powstał *Haut comité pour la défense et l'expansion de la langue française* nadając nowy, systematyczny wymiar ochronie języka francuskiego i ustanawiając specjalne stanowisko wobec tej kwestii. Wraz ze zmianami i modyfikacjami celów i zadań instytucji odpowiedzialnych za ochronę i rozwój języka francuskiego, zmieniają się okresy współczesnej polityki językowej Francji w odniesieniu do języka francuskiego. Mamy trzy okresy współczesnej polityki językowej Francji. Każdy z nich posiada specyficzne cechy, które je charakteryzują, ale są też cechy wspólne dla wszystkich trzech okresów.

W celu zachowania żywotności języka, pomimo zalewu licznych słów obcych i konieczności ciągłego tworzenia nowych francuskich w odpowiedzi na szybko zmieniający się świat nowych czasów, podjęto szczególną troskę o *wzmocnienie terminologiczne języka francuskiego*. Oprócz pierwotnego celu, jakim jest *informowanie konsumenta i ochrona pracownika*, podkreślono, że państwo chce chronić swój język przed ingerencją obcych słów, zwłaszcza angielskich. Silny akcent położono na używanie języka francuskiego podczas *zgromadzeń i imprez naukowych, w publikacjach naukowych oraz w edukacji*. Dziedziny te stanowią kluczowe kolumny ochrony języka i dlatego zajmują szczególne miejsce w polityce językowej Francji.

Zachęcanie do wielojęzyczności w różnych dziedzinach życia

społecznego odzwierciedla tendencję państwa do ochrony przed hegemonią języka angielskiego i promowania języka francuskiego. W tym celu Francja wykorzystuje *Internet, środki masowego przekazu, produkcję filmową i muzyczną oraz zacieśnia współpracę z innymi krajami frankofońskimi, a także z UE i ONZ* poprzez promocję języka francuskiego.

6. JĘZYK FRANCUSKI JAKO ŚRODEK INFORMOWANIA KONSUMENTÓW I OCHRONY PRACOWNIKÓW

Abstrakt: W tym rozdziale chcemy przedstawić rolę, jaką pełni język francuski jako środek informowania konsumenta oraz działa jako środek ochrony pracownika. W tym celu dokonamy analizy ustawy o używaniu języka francuskiego, Kodeksu Pracy i innych przepisów ustawowych. Pokażemy również zastosowanie tych przepisów prawnych w oparciu o raporty Ministerstwa Kultury i upoważnionych instytucji zajmujących się ochroną języka francuskiego we Francji.

Słowa kluczowe: język francuski, informowanie konsumenta , ochrona pracowników

Wnioski: Ze względu na szerokość dziedziny oraz dla lepszej analizy i prezentacji podzielono ją na dwa podobszary: *Informowanie konsumenta* oraz *Ochrona pracowników*.

W zakresie *informowania konsumenta* przewiduje się obowiązkowe użycie języka francuskiego w oznakowaniu, ofercie, prezentacji, sposobie użycia, opisie zawartości i warunków gwarancji produktu, usługach, wszystkich fakturach i rachunkach. Przy tłumaczeniu na inne języki napisy w języku francuskim muszą być tak

samo zrozumiałe jak znaki innych języków obcych. Określone uprawnione instytucje prowadzą stałą kontrolę języka w tym zakresie, a sprawcy wykroczeń są przewidywani i stosują odpowiednie sankcje prawne.

Przy wykonywaniu kontroli priorytetowo traktowane są produkty i usługi, które są bezpośrednio związane z bezpieczeństwem i zdrowiem konsumentów. Liczba przeprowadzanych kontroli stale rośnie, obserwuje się tendencję do ograniczania stwierdzanych naruszeń z uwagi na rosnącą świadomość społeczną w zakresie przepisów ustawy.

W sprawowanie kontroli nad używaniem języka w tej dziedzinie zaangażowane są i upoważnione stowarzyszenia na rzecz ochrony języka francuskiego, które mogą wszcząć postępowanie karne przeciwko nieprzestrzegającym przepisów prawa, udzielać porad wszystkim stronom, które o to poproszą, oraz przygotować więcej kampanii medialnych na temat poprawnego używania języka. Przepisy dotyczące używania języka francuskiego stosowane w branży ubezpieczeniowej, która dostarcza informacji ubezpieczonym jako konsumentom.

Ponadto, w odniesieniu do *ochrony pracownika* główne przepisy prawne wymagają obowiązkowego stosowania języka francuskiego i zawierania umów w wewnętrznym ustawodawstwie przedsiębiorstw, porozumień i umów zbiorowych pracy i ofert pracy przez wszystkie służby, które są na terytorium Francji.

Kontrolę nad używaniem języka francuskiego w tym zakresie sprawuje inspekcja pracy oraz związki zawodowe, które mogą wszczynać postępowania sądowe. Według uprawnionych instytucji, coraz więcej firm francuskich używa języka angielskiego jako języka

roboczego w komunikacji z zagranicznymi partnerami biznesowymi. Na poziomie wewnętrznym nie ma problemów ze stosowaniem języka francuskiego w umowach, wewnętrznych regulacjach prawnych przedsiębiorstw i układach zbiorowych, a także zmniejsza się liczba wykroczeń w związku z używaniem języka francuskiego w międzynarodowych ofertach pracy.

7. JĘZYK FRANCUSKI W NAUCE I TECHNICIE

Streszczenie: W tym rozdziale dokonamy krótkiego przeglądu stanu języka francuskiego w dziedzinie *nauki i techniki*. Ze względu na dużą rozpiętość tej dziedziny, a także w celu lepszej analizy i prezentacji stanu języka francuskiego, stworzyliśmy trzy poddziedziny: *Wydarzenia, seminaria i kongresy* ; *Czasopisma i publikacje*; oraz *Edukacja, egzaminy, wstępy na wyższe uczelnie i ogłoszenia prac dyplomowych/dysertacji*. Pole to jest dość istotne dla zachowania języka, i jest wyłaczane szczególną uwagą w polityce językowej Francji. Będziemy również odnosić się do tłumaczenia na język francuski wszystkich dokumentów z tej dziedziny, które są napisane w języku innym niż francuski.

Słowa kluczowe: polityka językowa , nauka , technologia , tłumaczenie

Wnioski: Ze względu na dużą rozległość tej dziedziny, a także w celu lepszej analizy i prezentacji stanu języka francuskiego , zrobiliśmy trzy podpola: *Wydarzenia, seminaria i kongresy* ; *Czasopisma i publikacje*; oraz *Edukacja, egzaminy, wstępy na uczelnie i ogłoszenia prac dyplomowych/dysertacji*.

Podczas organizacji międzynarodowych imprez, seminariów i

kongresów we Francji, każdy uczestnik ma możliwość wypowiedzenia się w języku francuskim, ich program musi być napisany w języku francuskim, a wszystkie inne dokumenty, które będą publikowane z tych wydarzeń muszą zawierać streszczenie w języku francuskim. Ponadto, przy organizacji wszystkich *międzynarodowych imprez, kongresów lub seminariów*, istnieje obowiązek tłumaczenia symultanicznego lub konsekutywnego na język francuski, jeśli język używany jest inny niż język francuski. Dla większej reprezentacji tłumaczenia zgromadzeń międzynarodowych odbywających się we Francji, państwo zapewnia dodatkową pomoc finansową, a nieprzestrzeganie tych przepisów pociąga za sobą odpowiednią sankcję prawną.

Wszystkie *czasopisma* zawodowe i naukowe oraz *publikacje* wydane w języku angielskim lub innym języku obcym i dotowane przez Republikę Francuską muszą zawierać streszczenie w języku francuskim. Zauważono pełne przestrzeganie tego obowiązku, co odnosi się do wszystkich innych form publikacji naukowych, raportów, zbiorów, prac syntetycznych, studiów itp. *Narodowe Centrum Książki* w pełni uzasadnia swoją misję obrony i upowszechniania języka i kultury francuskiej, a także zachęcania do tłumaczenia dzieł zagranicznych na język francuski i odwrotnie.

Język francuski jest również konsekwentnie stosowany w *edukacji, egzaminach, wstępie na uniwersytet i ogłoszeniach o pracach dyplomowych/dysertacjach* we wszystkich szkołach publicznych i prywatnych. Prace dyplomowe, które są przygotowywane w porozumieniu z zagranicznymi ośrodkami badawczymi i są napisane w innym języku, muszą zawierać streszczenie w języku francuskim. Nie zaobserwowano w tym

zakresie żadnych naruszeń przepisów prawnych.

8. INTERAKCJA MIĘDZY JĘZYKIEM FRANCUSKIM A SŁUŻBAMI PUBLICZNYMI FRANCJI W DRUGIEJ POŁOWIE XX WIEKU

Streszczenie: Służby publiczne odgrywają istotną rolę w zachowaniu statusu języka francuskiego na planie wewnętrznym, w promowaniu go jako języka komunikacji międzynarodowej, a także we wspieraniu różnorodności językowej i kulturowej. Dla lepszego zobrazowania interakcji między językiem a służbami publicznymi, przedstawimy ich rolę w zachowaniu i promocji języka francuskiego na planie wewnętrznym i międzynarodowym, a także jego wzbogacenie terminologiczne w drugiej połowie XX wieku. W wymiarze wewnętrznym, służby publiczne właściwie stosują wymagane decyzje dla właściwego i regularnego używania języka francuskiego, zwracają uwagę na podnoszenie jakości i właściwie stosują terminologie zalecane przez komisje terminologiczne w dokumentach administracyjnych i prawnych, przy zachowaniu przejawów naukowych i publikacji wydawnictw, stanowisk handlowych i reklam, produktów, znaków towarowych, a także na stronach internetowych. Na arenie międzynarodowej, służby publiczne konsekwentnie promują język francuski w relacjach z Unią Europejską, Organizacją Narodów Zjednoczonych oraz z krajami frankofońskimi. Regularnie dokonują przeglądu umów dwustronnych i wielostronnych, wzmacniają służby tłumaczeniowe, tworzą fundusz pomocy w tłumaczeniu pisemnym i ustnym wydarzeń międzynarodowych, organizują kursy językowe. Francja, jako jeden z głównych koordynatorów Międzynarodowej Organizacji Frankofonii,

proponuje więcej działań na rzecz rozpowszechniania języka francuskiego na świecie poprzez zachęcanie frankofońskich pracowników naukowych do udziału w różnych działaniach międzynarodowych, zwiększanie obecności w Internecie, tworzenie elektronicznych narzędzi językowych itp. Dzięki *wzbogaceniu terminologicznemu* język francuski został unowocześniony i usprawniony w użyciu. W tym celu tworzone są komisje terminologiczne i neologiczne, które w kontakcie z Akademią Francuską, instytucjami pokrewnymi z krajów frankofońskich i międzynarodowymi organizacjami normalizacyjnymi, zachęcają do tworzenia nowych terminów we wszystkich dziedzinach, które są stale aktualizowane i w ten sposób bezpośrednio i pozytywnie wpływają na jego status na płaszczyźnie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: interakcja, język francuski, usługi publiczne, Francja

Wnioski: Wychodząc z faktu, że służby publiczne odgrywają istotną rolę w zachowaniu statusu języka francuskiego na planie wewnętrznym i w komunikacji międzynarodowej, staraliśmy się pokazać ich działanie w drugiej połowie XX wieku, a co za tym idzie, interakcję między językiem a państwem.

Na *poziomie krajowym* służby publiczne właściwie stosują decyzje wymagane i właściwe użycie języka francuskiego, zwracają uwagę na podnoszenie jakości i właściwe stosowanie terminologii zalecanej przez komisje terminologiczne w dokumentach administracyjnych i prawnych, przy jednoczesnym zachowaniu wydarzeń naukowych i publikacji, stanowisk handlowych i reklam, produktów, znaków towarowych, jak również na stronach internetowych. Mimo pewnych problemów, przepisy te są jednak

należyście przestrzegane.

Na *poziomie międzynarodowym*, służby publiczne konsekwentnie promują język francuski w relacjach z Unią Europejską, Organizacją Narodów Zjednoczonych i krajami frankofońskimi. Regularnie dokonują przeglądu umów dwustronnych i wielostronnych, wzmacniają służby tłumaczeniowe, tworzą fundusz pomocy w tłumaczeniu pisemnym i ustnym wydarzeń międzynarodowych, organizują kursy językowe. Francja, jako jeden z głównych koordynatorów Międzynarodowej Organizacji Frankofonii, proponuje więcej działań na rzecz rozpowszechniania języka francuskiego w świecie poprzez zachęcanie uczonych frankofońskich do udziału w różnych działaniach międzynarodowych, wzmacnianie więzi z frankofońskimi instytucjami edukacyjnymi i kulturalnymi, zwiększanie obecności w Internecie, tworzenie elektronicznych narzędzi językowych, itp.

Chociaż język francuski jest językiem urzędowym lub roboczym w wielu instytucjach międzynarodowych, to jednak napotyka się na pewne trudności w jego stosowaniu (opóźnienia w tłumaczeniu oficjalnych dokumentów na język francuski, używanie języka angielskiego w komunikacji z francuskimi ministerstwami lub przedsiębiorstwami, a także z niektórymi krajami frankofońskimi przez Zgromadzenie Ogólne ONZ i Unię Europejską). Dlatego też Francja, wraz z innymi krajami frankofońskimi w Europie i za pośrednictwem Międzynarodowej Organizacji Frankofonii, zdecydowanie sprzeciwia się jednojęzyczności i opowiada się za wielojęzycznością poprzez politykę promowania języka francuskiego.

Język francuski jest unowocześniany, a jego użycie *wzbogacane terminologicznie*. W tym celu tworzone są komisje terminologiczne i

neologiczne, które w kontakcie z Akademią Francuską, instytucjami pokrewnymi z krajów frankofońskich oraz międzynarodowymi organizacjami normalizacyjnymi, zachęcają do tworzenia nowych terminów we wszystkich dziedzinach, które są stale aktualizowane i rozpowszechniane za pomocą broszur lub mogą być pobierane w formie elektronicznej z Internetu. Ma to pozytywny wpływ na jej status na płaszczyźnie międzynarodowej, zmniejsza również możliwość wystąpienia różnic terminologicznych w krajach frankofońskich i okazuje się, że Francja dołącza do ery modernizacji i postępu. Poprzez zalecenie to stosowania płci rzeczowników niektórych zawodów i funkcji publicznych w dokumentach prawnych i administracyjnych publikowanych przez służby publiczne, po raz kolejny potwierdza się, że państwo monitoruje aktualne warunki społeczne i odpowiednio reaguje na ich stosowanie. Poprzez stałą opiekę i pielęgnację języka francuskiego, potwierdza się współdziałanie służb publicznych Francji z językiem francuskim, jak również ich wkład w pielęgnowanie języka i różnorodności kulturowej w skali globalnej.

9. WZBOGACENIE TERMINOLOGICZNE JĘZYKA FRANCUSKIEGO

Streszczenie: Aby język pozostał współczesny i żywotny, musi być w stanie wyrazić współczesny świat w całej jego złożoności i różnorodności. Wraz z szybkim rozwojem technologicznym, każdego roku pojawiają się tysiące nowych idei i terminów z każdej dziedziny ludzkiego opus, którym należy nadać nazwy, aby były zrozumiałe. W

ten sposób specjaliści z określonych dziedzin powinni móc porozumiewać się we własnym języku, tłumacze powinni odpowiednio przekładać wszystkie specjalistyczne terminy z danej dziedziny, a użytkownicy danego języka mogliby w nim szybciej i skuteczniej przyswajać nowe pojęcia, które najczęściej są bardzo złożone. Ze względu na te podstawowe kierunki językowe, język francuski również musi zostać wzbogacony o nowe terminy ze wszystkich istotnych dziedzin, za pomocą których będzie mógł odpowiednio wyrazić współczesność. W rzeczywistości wzbogacanie języka francuskiego jest jedną z cech charakterystycznych współczesnej polityki językowej we Francji.

Celem tego rozdziału jest, w skrócie, wyjaśnienie współczesnego systemu administracyjnego wzbogacania języka francuskiego, opartego na aktach prawnych (ustawa z ⁴ sierpnia 1994 roku o używaniu języka francuskiego i dekret z ³ lipca 1996 roku o wzbogacaniu języka francuskiego). System wzbogacania języka stanowi symbiozę pracy Generalnej Komisji ds. Terminologii i Neologizmów, wyspecjalizowanych komisji ministerialnych ds. terminologii i neologii pozostających w ścisłym związku z Ministerstwem Kultury i Komunikacji, tj. Generalnej Komisji ds. języka francuskiego dla języków we Francji, Akademii Francuskiej, partnerów frankofońskich i innych podobnych instytucji, które wnoszą swój wkład we wzbogacanie terminologiczne języka francuskiego.

Słowa kluczowe: wzbogacanie terminologiczne , język francuski

Wnioski: W latach 70-tych XX wieku w kilku ministerstwach powstały Komisje ds. terminologii i neologii, które dają duży wkład w tworzenie terminologii danej dziedziny. W zakresie wzbogacania języka terminologicznego powstało więcej przepisów prawnych,

ustawa z 1975 roku o używaniu języka francuskiego zwanego *Bas-Lauriol*, a po decyzji Rady Konstytucyjnej z 1994 roku i ustawa z 4 sierpnia 1994 roku o używaniu języka francuskiego zwanego *Toubon*. Dekretem z dnia 3 lipca 1996 roku o wzbogaceniu języka francuskiego w celu stworzenia nowego systemu prawnego, który zmniejsza pozycję państwa, wzrosła rola *Generalnej Komisji Terminologii i Neologii* oraz Akademii Francuskiej, a państwo i inne środki i mechanizmy działania na rzecz języka i jego promocji, powołały w ministerstwach wyspecjalizowane komisje terminologiczne i neologiczne odpowiedzialne za tworzenie nowych terminów formalnych, w oparciu o wyrażone potrzeby w danej dziedzinie. Zaproponowane terminy muszą zostać potwierdzone przez *Generalną Komisję Terminologiczną i Neologiczną*, która bada zaproponowane terminy i definicje oraz zasięga opinii Akademii Francuskiej, po czym terminy i definicje zgody są publikowane w Dzienniku Urzędowym dostarczonym przez odpowiednią teczkę ministerialną, aby nie było sprzeciwu.

Po opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym, narzucone terminy i definicje stają się obowiązujące dla departamentów rządowych i instytucji publicznych, w miejsce terminów i wyrażeń w języku obcym.

Zgodnie z tym systemem wzbogacania terminologii, państwo nie odgrywa żadnej roli w wyborze i decydowaniu o liczbie specjalistycznych terminów, mogą one jedynie same o sobie stanowić. System ten musi zachęcać do wzbogacania słownictwa, zapewniać wsparcie i koordynację działań terminologicznych, pracować nad promocją i upowszechnianiem nowych terminów i ich zastosowania oraz zapewniać łatwy dostęp.

Państwo informuje również służby publiczne, specjalistów i

społeczeństwo o nowych terminach i przykładach ich stosowania, zachęcając w ten sposób swoich partnerów do stosowania zalecanych terminów. Chociaż obowiązek stosowania terminów opublikowanych w Dzienniku Urzędowym dotyczy tylko urzędów i instytucji państwowych, to jednak takie działania odnoszą skutek poza sektorem państwowym.

Państwo nie może bezpośrednio ingerować w działalność komisji terminologicznych, a jedynie organizować, jako pierwszy i najważniejszy użytkownik, ich niezbędną promocję. Koordynuje przygotowanie list terminologicznych i zapewnia współpracę między komisjami specjalistycznymi, Komisją Generalną i Akademią Francuską. Partnerami w tym systemie są Akademia Nauk Przyrodniczych, Francuskie Stowarzyszenie Normalizacyjne i Narodowe Centrum Badań Naukowych, a pogłębione są kontakty z pokrewnymi instytucjami w krajach frankofońskich. Ponadto, w znacznym stopniu rozwija tolle informacyjne dla języka francuskiego i intensywnie pracuje nad zwiększeniem swojej obecności w Internecie.

10. JĘZYK FRANCUSKI W MEDIACH MASOWYCH FRANCJI U schyłku XX WIEKU

Abstrakt: Celem tego rozdziału jest przedstawienie współczesnej polityki językowej Francji w zakresie języka francuskiego w środkach masowego przekazu pod koniec XX wieku. Na podstawie analizy dokumentów, które odnoszą się do polityki językowej w tym zakresie, doszliśmy do wniosku, że jeśli chodzi o

stacje radiowe i telewizyjne, państwo reguluje użycie języka francuskiego w programach. Francja zwraca również szczególną uwagę na media drukowane i produkcję kinematograficzną, które przyczyniają się do rozpowszechniania języka i kultury francuskiej. Instytucje odpowiedzialne za ochronę języka francuskiego w tej dziedzinie zwracają uwagę, że największa część środków masowego przekazu należy się wywiązuje się z tego obowiązku. Najczęstsze naruszenia to brak tłumaczenia, nieczytelność, błędy gramatyczne i zwiększona obecność słów angielskich. Środki te zapewniają ochronę języka francuskiego w środkach masowego przekazu zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym.

Słowa kluczowe: język francuski , mass media , polityka językowa Francji

Wnioski: Chociaż francuska ustawa z 1994 r. o używaniu języka francuskiego wzmacnia używanie języka francuskiego w środkach masowego przekazu na poziomie krajowym i międzynarodowym (poprzez regulację jego użycia w programach, nadawanie określonego kontyngentu produkcji frankofońskich itp.), to jednak zarejestrowano pewne odstępstwa i nieprzestrzeganie zobowiązań. W celu zaprezentowania frankofońskiej palety muzycznej w bardziej odpowiedni sposób, jak również z powodu zwiększonego lekceważenia obowiązków francuskich stacji radiowych, zwiększono ilość francuskich utworów i kontyngentów młodych wykonawców nowej produkcji wyspecjalizowanych gatunkowo stacji radiowych. W ten sposób wzmacnia się pielęgnowanie francuskiej ekspresji muzycznej, szczególnie przez młodych ludzi. Fakt, że nie odnotowano poważniejszych naruszeń przepisów dotyczących stosowania języka francuskiego przez większość mediów, a także

powołanie przez większe media doradców, którzy podejmują działania w określonych sytuacjach językowych, świadczy o powadze ich podejścia do kwestii stosowania języka francuskiego.

Dzięki wytycznym z 1998 r. dotyczącym rozwoju programów francuskojęzycznych za granicą (zwiększenie wsparcia finansowego, zachęcanie do współpracy z mediami zagranicznymi, rozwój frankofońskich programów satelitarnych, tłumaczenie francuskiego na inne języki obce w zależności od regionu nadawania itp.) zasada wielojęzyczności jest przestrzegana i zachęca się do tworzenia wysokiej jakości programów telewizyjnych, które przyczyniają się do rozpowszechniania języka francuskiego. Ponadto, dzięki szczególnym związkom Francji z mediami drukowanymi, wydawnictwami francuskimi i produkcją kinematograficzną, przyczynia się ona bezpośrednio do rozpowszechniania języka na skalę światową.

Wszystkie działania Francji w zakresie polityki językowej w odniesieniu do języka francuskiego pod koniec XX wieku wskazują, że konsekwentnie zapewnia ona zwiększone użycie języka francuskiego poprzez środki masowego przekazu, zarówno w kraju, jak i za granicą.

FOR AUTHOR USE ONLY

Curriculum vitae of Zoran Nikolovski

Zoran Nikolovski urodził się w Bitoli, w północnej Macedonii, gdzie mieszka i pracuje. W 1996 r. uzyskał tytuł licencjata w zakresie języka i literatury francuskiej na Wydziale Filologicznym "Blaže Koneski" w Skopje, w 2002 r. tytuł magistra (*Współczesna polityka językowa Francji w odniesieniu do języka francuskiego i języków regionalnych*), a w 2012 r. tytuł doktora w dziedzinie językoznawstwa francuskiego (*Angielskie zapożyczenia leksykalne w języku francuskim 1945-2005 - aspekty językowe i socjokulturowe*). Otrzymał stypendia naukowe na wyjazdy studyjne do uniwersytetów we Francji, Niemczech, Belgii i Holandii. Ponadto, w 2016 roku Zoran

Nikolovski otrzymał stypendium podoktorskie na Uniwersytecie Bukareszteńskim w Rumunii (*Study of the Loanwords from the French and English Language and Sociolinguistic Research in Romania*).

Jest profesorem na Uniwersytecie "St. Kliment Ohridski" w Bitoli, Republika Macedonii Północnej. Jego zainteresowania naukowe obejmują politykę językową, socjolingwistykę, języki w kontakcie i leksykologię. Uczestniczył w wielu międzynarodowych konferencjach i sympozjach, a jego artykuły i prace badawcze są regularnie publikowane w międzynarodowych czasopismach naukowych. Jest również autorem wielu recenzji książek i artykułów oraz aktywnie uczestniczy w pracach różnych gremiów uniwersyteckich.

Zoran Nikolovski był również tłumaczem Centrali Ministerstwa Obrony Republiki Macedonii oraz dziennikarzem stowarzyszonym w Radio Bitola i dziennikarzem w TV Tera w Bitoli. W 2017 roku prof. dr hab. Zoran Nikolovski otrzymał od rządu Francji tytuł *Chevalier dans l'Ordre des Palmes Académiques* (Kawaler Orderu Palm Akademickich), uznanie przyznawane za wyjątkowe zasługi w dziedzinie edukacji.

Curriculum vitæ de Zoran Nikolovski

Zoran Nikolovski urodził się i mieszka w Bitoli, w Mekongu Północnym. W 1996 roku ukończył filologię francuską na Wydziale Filologicznym im. Błażeja Koneskiego w Skopje, w 2002 roku uzyskał tytuł magistra (*Współczesna polityka językowa Francji wobec języka francuskiego i języków regionalnych*), a w 2012 roku obronił pracę doktorską (*Emprunt leksykalne języka angielskiego w języku francuskim 1945-2005 (aspekty językowe i socjokulturowe)*). Il a réalisé des séjours dans plusieurs universités en France, Allemagne,

Belgique et aux Pays-Bas. W 2016 roku Zoran Nikolovski odbył staż podoktorski (*Badania nad dziećmi francuskimi i angielskimi oraz badania socjolingwistyczne w Rumunii*) na Uniwersytecie w Bukareszcie, w Rumunii.

Obecnie jest profesorem na Uniwersytecie w Bitoli "Saint-Clément d'Ohrid" w Macedonii Północnej. Jego zainteresowania naukowe są ukierunkowane na politykę językową, socjolingwistykę, języki w kontakcie i leksykologię. Uczestniczył w wielu międzynarodowych kolokwiach i sympozjach oraz publikuje regularnie artykuły w międzynarodowych czasopismach. Napisał wiele tomów i artykułów oraz uczestniczył w pracach kilku komisji uniwersyteckich.

Zoran Nikolovski pracował również jako tłumacz przy głównym dowódcy armii Republiki Makedonii, współpracownik Radia Bitola i dziennikarz Telewizji Tera w Bitoli. W 2017 roku Zoran Nikolovski otrzymał odznaczenia Chevalier w Ordre des Palmes académiques, une reconnaissance décernée de la part de France pour ses mérites exceptionnels dans le domaine de l'éducation.

FOR AUTHOR USE ONLY

**More
Books!**

yes
I want morebooks!

Buy your books fast and straightforward online - at one of world's fastest growing online book stores! Environmentally sound due to Print-on-Demand technologies.

Buy your books online at
www.morebooks.shop

Kaufen Sie Ihre Bücher schnell und unkompliziert online – auf einer der am schnellsten wachsenden Buchhandelsplattformen weltweit! Dank Print-On-Demand umwelt- und ressourcenschonend produziert.

Bücher schneller online kaufen
www.morebooks.shop

KS OmniScriptum Publishing
Brīvības gatve 197
LV-1039 Rīga, Latvia
Telefax: +371 686 204 55

info@omniscryptum.com
www.omniscryptum.com

OMNIScriptum

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY